T.C.

HARRAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SOSYOLOJİ ANA BİLİM DALI

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

ULRICH BECK'İN RİSK TOPLUMU BAĞLAMINDA COVID-19

Ahmet DOLU

ŞANLIURFA - 2022

T. C.

HARRAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SOSYOLOJİ ANA BİLİM DALI

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

ULRICH BECK'İN RİSK TOPLUMU BAĞLAMINDA COVID-19

Hazırlayan

Ahmet DOLU

Danışman:

Dr. Öğr. Üyesi Bekir GEÇİT

ŞANLIURFA - 2022

T.C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAY SAYFASI

Bekir GEÇİT danışmanlığında, Ahmet DOLU' nun hazırladığı **"ULRICH BECK'İN RİSK TOPLUMU BAĞLAMINDA COVID-19"** konulu bu çalışma 29 /12 /2022 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı'nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

X□ Oybirliğiyle / □ Oy çokluğu ile

İmza

Danışman	Dr. Öğrt. Üyesi Bekir GEÇİT	
Danışman (Varsa)		
Üye	Prof. Dr. Şevket ÖKTEN	
Üye	Dr. Öğrt. Üyesi Mehmet TÜRKAN	

Bu tezin Sosyoloji Ana Bilim Dalında yapıldığını ve enstitümüz kurallarına göre düzenlendiğini onaylarım.

Prof. Dr. Şevket ÖKTEN
Enstitü Müdürü

Bu çalışma: ……. Tarafından Desteklenmiştir.
Proje No : ……

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

T.C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS
ORİJİNALLİK RAPORU ve BEYAN FORMU

Doküman No:
Yayın Tarihi: /…/2022
Revizyon No:
Revizyon Tarihi:
Sayfa No:

ÖĞRENCİNİN	
Öğrenci No	195214015
Adı / Soyadı	Ahmet DOLU
Anabilim Dalı/Programı	Sosyoloji / Tezli Yüksek Lisans
Tez Konusu	ULRICH BECK'İN RİSK TOPLUMU BAĞLAMINDA COVID-19

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 74 sayfalık kısmına ilişkin, 30/11/2022 tarihinde şahsım/ danışmanım tarafından **Turnitin** adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, benzerlik oranı …….. Ayrıca tez çalışması hiçbir blok kopyalama içermemektedir.

Uygulanan filtrelemeler:

1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,

2- Kaynakça hariç

3- Alıntılar hariç/dâhil

4- 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Yükseköğretim Kurulu Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi, Harran Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesini ve Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans çalışması Orijinallik Raporu alınması ve kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim. Etik ihlal tespiti halinde, Enstitü yönetim kurulunca, diplomamın iptal edilmesini kabul ediyorum.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

30/11/2022

Ahmet DOLU

Yukarıda yer alan raporun ve beyanın doğruluğunu onaylarım. 30/12/2022

Dr. Öğrt. Üyesi Bekir GEÇİT

ÖZET

ULRICH BECK'İN RİSK TOPLUMU BAĞLAMINDA COVID-19

DOLU, Ahmet

Yüksek Lisans

Sosyoloji Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Bekir GEÇİT

Kasım, 2022, 76 Sayfa

Bu çalışmanın konusu "Ulrich Beck'in Risk Toplumu Bağlamında Covid-19" dur**.** Çalışmanın amacı ise günümüzde yaşanan Covid-19 pandemisinin Ulrich Beck'in 1986 yılında sosyal bilimlere kazandırmış olduğu risk toplumu kuramını merkeze alarak açıklamaktır. Bu bağlamda geçmişten günümüze kadar insanlığın gündeminde olup insanlığı rahatsız eden salgın, hastalıkların bulaşıcı risklerin toplumsal etkileri de ele alınacaktır. Çünkü mevcut dünya düzeni, önceki dünya düzenlerine göre daha büyük riskler barındırmaktadır. Ayrıca toplumsal değişimi dengeleyen kontrol mekanizmaları, teknolojik ve ekonomik dönüşümlerin hızlı biçimde yaşandığı küresel dünyada aşınmaktadır. Çalışmanın tartışma konusunu teşkil eden kavramlardan biri olan risk toplumu da, küresel dünyada ortaya çıkan toplumsal ve ekonomik risklerin genel bir toplumsal tabanda risk duygusunu ve riskin toplumsal kontrolünü erozyona uğratmasını konu alan bir kavramdır. Beck, bir risk toplumunun nasıl işlediğini, bir sosyal yapı olarak özelliklerini ve bu toplumsal değişimlerin nasıl etkili olduğunu teorisinde açıklamaktadır. Bununla beraber risk toplu teorisinin Covid-19 salgının sosyal, politik ve ekonomik sonuçlarıyla ilişkilendirilerek salgın hakkında fikir verebileceği gibi bu salgının sosyal, ekonomik ve politik etkileri, risk toplumu teorisiyle de eşleştirilebilir. Covid-19 salgını teoride üretilmiş bir risk olarak görülebilir hasebiyle, bu çalışma Covid-19'un kısa süre içerisinde küresel boyuta nasıl ulaştığını, bir pandeminin ötesinde yeni bir sürece de ismini veren bu salgının yalnızca sağlık alanında değil toplumsal, iktisadi, siyasal ve kültürel alanlarda ne tür etkiler göstereceğinin işaretlerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Aynı zamanda, Covid-19'la birlikte oluşan riskin ve kaygının

küreselleşmesi, Covid-19'un etkilerinin tezahür etme biçiminin teorik çerçevesi ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Bu tez hazırlanırken literatür taraması yapılmış ve konuyla ilgili önceden hazırlanmış olan çalışmalar gözden geçirilerek elde edilen veriler karşılaştırmalı olarak analiz edilip ve değerlendirilmiştir. Ulaşılan bilgi ve değerlendirmelerden hareketle riskin herkes için bir tehlike olduğu ve her kesimi etkilediği görülmüştür. Aynı zamanda küresel hal alan risk hızlı bir yayılım sergilemektedir. Tıpkı Covid-19 da olduğu gibi Covid-19'un zaman açısından hastalığın kuluçka süresinin uzun olması, Covid-19'a karşı aşıların uzamış üretimi ve bulaşma kontrol süreci küresel bir sorun haline gelmiştir aynı zamanda riski de hızlı yayılım gösteren küresel bir etkiye sahiptir. Bütün bunlarla beraber Covid-19 pandemisi panik, endişe ve korku risklerinin kozmopolit bir pandemi haline gelmesine de neden olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Risk, Risk Toplumu, küreselleşme, Pandemi, Covid-19

ABSTRACT

COVID-19 IN THE CONTEXT OF ULRICH BECK'S RISK SOCIETY

DOLU, Ahmet

Master's Thesis

Department of Sociology

Advisor: Asst. Prof. Bekir GEÇİT

November, 2022, 76 Pages

The topic of this study is "Covid-19 in the Context of Ulrich Beck's Risk Society". The aim of the study is to explain the current Covid-19 pandemic by focusing on the risk society theory that Ulrich Beck brought to the social sciences in 1986. In this context, the social effects of epidemic diseases and infectious risks that have been on the agenda of humanity from past to present and disturb humanity will also be discussed. Because the current world order carries greater risks than previous world orders. In addition, the control mechanisms that balance social change are being eroded in a global world where technological and economic transformations are taking place rapidly. Risk society, one of the concepts that constitute the subject of discussion in the study, is a concept that deals with the erosion of the sense of risk and social control of risk in a general social base by the social and economic risks emerging in the global world. Beck explains in his theory how a risk society functions, its characteristics as a social structure, and how these social changes are effective. However, it is suggested that the risk collective theory can give an idea about the Covid-19 outbreak by associating the social, political and economic consequences of the epidemic. The social, economic and political effects of this pandemic can be mapped to the theory of a risk society. Since the Covid-19 pandemic can be seen as a theoretically manufactured risk, this study aims to reveal how Covid-19 has reached a global dimension in a short time and what kind of effects this epidemic, which gives its name to a new process beyond a pandemic, will have not only in the field of health but also in the social, economic, political and cultural fields. At the same time, the globalization of the risk and anxiety caused by

Covid-19 and the theoretical framework of the manifestation of the effects of Covid-19 have been tried to be revealed.

While preparing this thesis, a literature review was conducted and the previously prepared studies on the subject were reviewed and the data obtained were analyzed and evaluated comparatively. Based on the information and evaluations obtained, it has been seen that the risk is a danger for everyone and affects every segment. At the same time, the risk that has become global is spreading rapidly. Just like Covid-19, the long incubation period of Covid-19 in terms of time, the prolonged production of vaccines against Covid-19 and the transmission control process have become a global problem, while at the same time the risk has a rapidly spreading global impact. In addition to all these, the Covid-19 pandemic has caused the risks of panic, anxiety and fear to become a cosmopolitan pandemic.

Keywords: Risk, Risk Society, globalization, Pandemic, Covid-19

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI II

ORİJİNALLİK RAPORU Ve BEYAN FORMU III

ÖZET IV

ABSTRACT VI

İÇİNDEKİLER VIII

KISALTMALAR XI

GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

1.1 ARAŞTIRMANIN KONUSU 6

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI 6

1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ 7

1.4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ 8

1.5. ARAŞTIRMANIN KAPSAM VE SINIRLILIKLARI 9

İKİNCİ BÖLÜM

ULRICH BECK'İN RİSK TOPLUMU TEORİSİ

2.1. ULRICH BECK'İN BİYOGRAFİSİ 10

2.1.1. Ulrıch Beck'in Sosyolojik Görüşünün Şekillenmesi 10

2.2. TOPLUMSAL RİSK 11

2.2.1. Risk Nedir? 11

2.2.2. Risk Kavramının Tarihsel Gelişimi 14

2.3. RİSK TOPLUMU TEORİSİNE GİRİŞ 19

2.3.1. Risk Toplumu Teorisinin Ortaya Çıkış Süreci 22

2.3.2. Risk Toplumunun Özellikleri 24

2.3.3. Risk Toplumu Teorisi Ve Modernleşme 26

2.3.4 Ulrıch Beck'in Risk Toplumu Teorisi 30

2.4. RİSK TOPLUMU TEORİSİNE GETİRİLEN ELEŞTİRİLER 33

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KORONA VİRÜSÜ PANDEMİSİ(COVID-19)

3.1. KORONA VİRÜSÜ PANDEMİSİ(COVID-19) 34

3.1.1. Pandemi Nedir? 34

3.1.2. Tarihten Günümüze Pandemiler 36

3.1.3. Covid-19 Pandemisinin Ortaya Çıkışı Ve Gelişimi 41

3.1.4. Küresel Bir Risk Olarak Covid-19 45

3.1.5. Covid-19 Pandemi'nin Toplumsal Ve Ekonomik Sonuçları 49

3.2. ULRICH BECK'İN RİSK TOPLUMU BAĞLAMINDA KORONA VİRÜS PANDEMİSİ(COVID-19) 53

SONUÇ 62

KAYNAKÇA 68

KISALTMALAR

Bkz.	Bakınız
C.	Cilt
CoV	Korona virüs
COVID-19	Koronavirüs Hastalığı 2019
Çev.	Çeviren
DSÖ	Dünya Sağlık Örgütü
Der.	Derleyen
ed.	Editör
haz.	Hazırlayan
HES	Hayat Eve Sığar
H1N1	İnfluenza A(Domuz gribi)
H2N2	İnfluenza A(Asya gribi)
H3N2	İnfluenza A(Domuz gribi)
H5N1	Avian İnfluenza(Kuş gribi)
MERS	Middle East Respiratory Syndrome (Ortadoğu Solunum Sendromu)
SARS	Şiddetli Akut Solunum Sendromu
s.	Sayfa
S.	Sayı
Vb.	Ve benzeri
vd.	Ve diğerleri
Yay.	Yayınları, yayıncılık
yy.	Yüzyıl
2019 nCoV	Yeni Koronavirüs

GİRİŞ

Risk sorunu, geçmişten günümüze kadar insanlık tarihinin tartışmasız en önemli problemlerinden biridir. Risk, birçok bilim alanında olduğu gibi, sosyoloji alanında da çokça üzerinde durulan ve günümüze kadar gelen küresel bir sorun olarak görülmektedir. Risk, kavram olarak başta felsefe, sosyoloji ve psikoloji de olmak üzere çeşitli alanlarda tartışmalara konu olmuş ve üzerine düşünülen bir sorun haline gelmiştir. Risk kavramının geçmişi Antik Çağ'a kadar uzanmaktadır. O dönemde Homeros tarafından yazılmış olan Odysseia Destanıyla başlayıp günümüze değin çokça adını zikrettiğimiz risk kavramı, XVII. yüzyılda İngilizce'ye denizcilikte kullanılmasıyla girerken, XVIII. yüzyılda ise Almancada kullanılmıştır (Soydemir, 2011, s. 170).

İnsan evrende var olmaya başladığından beri hep risklere maruz kalmakla beraber risk oluşturmaya da zemin oluşturmuştur. İnsanın eski çağlardan günümüze kadar her dönemde karşı karşıya kaldığı ve mücadele ettiği tehdit ve hastalık gibi tehlikeler birer risk olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir. İnsan, bu tür tehlikeleri ortadan kaldırmak için sürekli mücadele vermekle beraber, bu riskler zaman içerisinde kendilerini güncelleyerek varlıklarını korumuş ve insana karşı bir tehdit olmayı sürdürmüşlerdir. Hatta şunu diyebiliriz ki risk, aslında sadece nitelik olarak değişmektedir. Eski zamanlarda risk, tehlike gibi kavramlara cana kastetme şeklinde atıfta bulunulurken zaman içerisinde değişen şartlar ve alışkanlıklarla beraber risk cana kastetme olarak değil, çokça anlamlara gelen düşünceler haline gelmiştir (Yalçınkaya ve Özsoy, 2003, s. 6-7). Bunun nedeni olarak da durumların, yani tehdit ve tehlikelerin önceden ön görülmeyen yapısından kaynaklanmaktadır. Bu sebeple insanlık geçmişten günümüze kadar hep endişe verici bir havada ürkek biçimde yaşam sürmektedir. İnsanoğlunun korku içinde yaşam sürdüğü bu hava değişse de ya da değişim geçirse de hala günümüzde mevcudiyetini sürdürmektedir. Bu endişeli hava günümüzde "risk toplumu" olarak adlandırılır. Artık o küçük riskler bir bireyi, bir alanı, bir toplumu, ilgilendiren basit düzeyde bir sorun olmaktan çıkarak karmaşık ve küresel bir sorun olamaya başlamıştır. Bu nedenle, günümüzde riskler, tehditler önlenemez niteliğe bürünmüştür (Memiş, 2017, s. 1).

Günümüzde görülen riskler çok yönlü olduklarından risk kavramını tek bir açıdan ele almak doğru değildir. Özellikle de modernleşmeyle ve küreselleşmeyle birlikte risk çok yönlü bir sorun olmaya başlamıştır. Bu çok yönlü sorunlara zemin oluşturan temel neden ise insanların doğayı kendi egemenliklerine geçirme ve doğaya tam anlamıyla üstün olma hırsıdır. Bu çok yönlü sorunları risk toplumuna dahil ederek küreselleşme, ekolojik yıkımlar, terör ve sosyal medya benzeri pek çok konu başlığı altında açıklanabilir (Koyuncu ve Delibaş, 2012, s. 163). Bununla birlikte, şimdi meydana gelen riskleri önceki dönemlerde görülen sefalet ve sağlık risklerinden ayırmak gerekmektedir. Bunlar daha çok çevreyle ilgili ve yüksek düzeyde uygulanan teknoloji riskleri olarak ortaya çıkıp dünyadaki tüm yaşamlara da gözdağı veren riskler şeklinde adlandırılır (Soydemir, 2011, s. 169-178).

Risk toplumu teorisini 1986 da sosyal bilimlere kazandıran Beck için evrende ortaya çıkan bütün risk, korku ve tehditlerin temelinde "insan" vardır. Çünkü ona göre bütün risk, korku ve tehditler umursamamayı uzun zamandan beri aşmış olup bireylerin kendi iradeleriyle aldıkları kararların sonucunda meydana gelmişlerdir. Risk toplumu kuramında Beck, başlangıçta risklerin öngörülemez, kestirilemez olması hasebiyle onlara karşı tedbir almak güçtür şeklinde açıklamalar yapar. Bu nedenle, ona göre modernleşmenin en ilerlemiş aşamasında belirsizlik ve denetlenemezlik problemleri ortaya çıkmıştır. Batının modernleşmeyle birlikte oluşan riskleri belirsiz ve kuralsız olduğundan, bu riskleri düzensizliğin düzeni olarak gören Beck, bu yeni düzeni "risk toplumu" olarak adlandırıyor. Beck, risk toplumu kuramını ele alırken sanayi toplumu ile risk toplumunu karşılaştırarak eleştirmiştir. Hem sanayi hem de risk toplumları, insanların kararları sonucunda ortaya çıkar; ancak sanayi toplumlarının kendi kuralları, sorunları ve çözümleri vardır. Her iki yeniçağın da hedefi, küresel bir risk toplumu yaratarak yeniçağa uyum sağlamaktır (Turgut, 2021, s. 5). Aynı zamanda risk toplumunu felaket toplumu olarak görür ve bu toplumda sıkıyönetim hâlinin, olağan hale dönüşme tehlikesinin de mevcut olduğunu ifade eder (Beck, 2011, s. 29).

Yine risklerin öngörülememesiyle birlikte "sigortalanamazlık" kavramı ortaya çıkmıştır (Çuhacı, 2004, s. 52). Tıbbi önlemler almak artık zorlaşmıştır. Günümüzde risk dağılımı ile sermaye dağılımı farklılaşmıştır. Riskler her türlü sınıfsallığı ve ulusal sınırları aşarak hem zengini hem de fakiri etkilemektedir.

Riskler bazıları için kaybediş olsa da risklerden kazananlar da hep olmuştur. Örneğin günümüzde büyük bir risk konumunda olup hala devam eden Covid-19 süreci kimileri için bir kazanım olsa da aslında riskin negatif yönüne işaret eder. Küreselleşme vakasıyla dünyadaki toplumların hızlı bir etkileşim içerisinde bulunması, yeni imkânların dünyada süratle yayılması ve ayrıca yine risklerin de hızla tüm dünyayı kasıp kavurması realitesi bu çalışmanın problemini, vasfını üstlenmektedir.

Covid-19 salgını ilk olarak 31 Aralık 2019 tarihinde Çin'nin Hubei Eyaleti Wuhan şehrinde görülmüştür. 11 Şubat 2020 tarihinde ise Dünya Sağlık Örgütü-DSÖ (World Health Organization-WHO) COVID-19(Co: Corona, VI: Virüs, D: Disease, 19: İlk saptanan yıl olan 2019) adını vermiştir. Covid-19'un yayılma hızı, ciddiyeti ve yetkililerin yeterince önlem almadıklarını gerekçe göstererek ve hastalığın ölümlerle neticelenmesi üzerine Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) Başkanı Tedros Adhanom Ghebreyesus, Covid-19'un etkisinin "alarm verici seviyede" olduğuna işaret ederek 12 Mart 2020 tarihinde Covid-19'u pandemik bir hastalık olarak bildirdi (Akgül ve Can, 2021, s. 543). Dünya genelinde hızla yayılım gösteren Covid-19'un, Türkiye'deki ilk vakası ise 11 Mart 2020 tarihinde görüldü. Ortaya çıkan salgın insanları birtakım yeni önlemleri almaya ve yeni yaşam koşullarına zorlamıştır. Beck, tam da yaşanan bu süreçleri "kader olarak risk" şeklinde tanımlar (Çuhacı, 2007, s. 144). Oluşan bu yeni hayat koşullarının normallerine göre daha uygun korunma tarzları maske, temizlik ve mesafe olarak kabul edilirken insanların da zorunlu olmadıkça toplu alanlardan kaçınması gerektiği şeklinde uyarılar yapılmıştır (Menteşe, 2020, s. 80). Mesela, Türkiye'de "Hayat Eve Sığar (HES)" uygulamasıyla mesafenin korunması gerektiği vurgulanılmıştır.

Böylece Beck, evrendeki her canlının ve çevrenin risklerden etkilenmelerini fatalist bir bakışla yorumlarken bu risklerin tüm alanlarda meydana geleceğini de belirtmektedir. Yaşamın tüm alanında risk doğuran fakat özellikle de sağlıkta fazlaca risk taşıyan Covid-19 bireyin hayatını büyük oranda risk altına almaktadır (WHO, 2020). Covid -19 salgını, dünyada küreselleşmenin de etkisiyle hızlı biçimde yayılmakta olup aynı zamanda ortaya çıkardığı sonuçlarla da yeni bir sürecin oluşumuna kaynaklık etmektedir. Bu tezin amacı küresel nizamda Covid-19'un hızlıca yayılmasını ele alarak gelecekte yaşanabilecek benzer pandemi ve risklere

karşın genel olarak bir yelpaze görevi taşımasını sağlamak ve aynı zamanda Beck'in dile getirdiği ve sosyolojiye kazandırdığı risk toplumu teorisi bağlamında da Covid-19 sürecini düşündürtmektir.

Covid-19'la beraber ortaya çıkan sürecin olumsuzlukları, devlet ve bireyler için nasıl riskliyse toplum açısından da farklı alanlarda risklerin oluşumuna neden olmuştur. Bu çalışmada, risk toplumu bağlamında Covid-19 sürecini modernizm, küreselleşme, toplumsal ilişkiler bağlamında analiz edilerek, sürecin daha ne kadar süreceği ve dünyanın hem küresel hem bölgesel manada ne gibi değişime uğrayabileceği mevzusu üzerinde durulmuştur. Bu açıdan, Beck'in riskler, olası ögeleri yönünde gerçekte geleceğe dair bir bileşeni ifade ederler, tanımlamasıyla bize aslında sürecin geleceğini ve nasıl şekillenebileceğinin sinyallerini vermektedir (Beck, 2011, s. 44).

Bu tez çalışmasında, Ulrich Beck'in risk toplumu teorisi bağlamında Covid-19 ele alınarak risk toplumunda meydana gelebilecek değişim ve değişiklikler ele alınmıştır. Bu değişimlerin globalleşen dünyada kısacık zaman içerisinde yankı uyandırdığına dikkat çekilmiştir. Küreselleşmenin getirmiş olduğu hızlıca yayılmayla birlikte oluşan değişimler ve sorunlar tartışılmıştır. Ayrıca, küresel pandemik hastalık olarak kabul edilen Covid-19'un dünyada toplumsal alanlarda ne tür etkileri olduğu değerlendirilerek açıklanmaya çalışılmıştır. Covid-19'un getirmiş olduğu değişikliklerin yeni yaşam tarzlarına sebep olabileceği fikri de değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda konuyla ilgili çeşitli toplumsal çalışmalar ve bu çalışmaların sonucunda meydana gelen birbirinden farklı düşünce akımları incelenmiş ve elde edilen veriler değerlendirilmiş olup aynı zamanda ele alınan konu, uluslararası ilişkiler açısından tarafsız biçimde ele alınmaya çalışılmıştır.

Bu tez çalışması, üç ana bölümden oluşmaktadır. Tezin ilk bölümünde çalışmanın metodolojisi yer almaktadır. Burada tezin konusunun ne olduğu, amacı, önemi, kullanılan yöntem ve tekniklerin yanında çalışmanın sınırlılıkları ve kapsamı ele alınmıştır.

Çalışmanın İkinci bölümünde kavramsal çerçeve bağlamında ilk olarak Ulrich Beck'in biyografisi ve sosyolojik görüşlerine değinilmiş ve sonrasında risk toplumunun temel dinamiklerinin neler olduğunun anlaşılabilmesi için, risk

kavramının tarihsel gelişimi, risk toplumu teorisinin ortaya çıkışı, risk toplumunun özellikleri, risk toplumu teorisi ve modernleşme ilişkisi ve son olarak da Beck'in risk toplumu teorisine getirilen eleştirilere yer verilmiştir.

Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde ise pandeminin ne olduğuna, tarihten günümüze pandemiler, Covid-19 pandemisinin ortaya çıkışı ve gelişimi, küresel risk olarak Covid-19, Covid-19 un ekonomik ve sosyal sonuçlarına yer verilmekle birlikte bu bölümde son olarak Ulrich Beck'in risk toplumu kuramı bağlamında Covid-19 salgını ve günümüz toplumlarında meydana gelen etkisini, risklerini ve hangi alanlarda ne şekilde göründüğüne yer verilmiştir.

Beck'in risk toplumu kuramı ışığında Covid-19'u ele almamızın sebebi, günümüz dünya düzeninin, geçmiş dünya düzenine göre daha çok risk ve tehlike barındıran bir yapıya sahip olması ve bu tehlikenin en güncel sorunu olan pandemi ve bir pandemi türü olan Covid-19 hastalığının günümüzde insanlığı çok yormasıdır. Bununla beraber, insanların da bu salgının kaynağının ne olduğunu anlamakta çok zorlandıkları ve bu salgın karşısında çaresiz kaldıkları bir gerçektir. Ulrich Beck'in risk toplumu kuramı günümüz toplumlarında meydana gelen problemlerin daha anlaşılır olması bağlamında anahtar konumundadır. Bu sebeple, böyle bir çalışmanın yapılmasının doğru olacağı ve başta sosyoloji olmak üzere sosyal bilimlere katkı sunabileceği düşünülmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM
ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

1.1 ARAŞTIRMANIN KONUSU

Çalışmanın konusu "Ulrich Beck'in Risk Toplumu Bağlamında Covid-19"dur. Bu konu değerlendirilirken, öncelikle Alman Sosyolog Ulrich Beck'in biyografisi, risk kavramının tarihsel gelişimi, risk toplumu teorisinin ortaya çıkış süreci, risk toplumunun özellikleri, risk toplumu ve modernleşme ve pandemi sorunu ele alınacaktır. Tarihten günümüze pandemiler ve yine bu bağlamda tıp literatürü açısından bir salgın olarak tüm evreni etkisi altına alan Covid-19 pandemisinin ortaya çıkışı ve gelişimi, Covid-19 pandemisinin toplumsal ve ekonomik sonuçları, Ulrich Beck'in risk toplumu teorisi bağlamında korona virüs pandemisi üzerinde durulacaktır.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Çalışmasının amacı, Ulrich Beck tarafından ortaya atılan toplumsal risk kuramının ne olduğu, nasıl geliştiği, risklerin nasıl küresel bir hal aldığı ve oluşan bu risklerin sonrasında dünyayı bekleyen değişimlerin ve bu değişimlerin getirmiş olduğu tehlikelerin neler olduğunu değerlendirmektir. Bununla birlikte, akılcılaşmış olan modern toplumun ilerlemesinin çevreyle ilgili sonuçlarının neler olduğunu ve şu an gündemde olan küresel virüs salgını olarak Covid-19'un sebep olduğu riskin ve kaygının evrimleşerek nasıl küresel hale dönüşmüş olduğunu ortaya çıkarmaktır. Bu bağlamda, pandemilerin, özellikle Covid-19'un etkisiyle toplumun geçirmiş olduğu değişime yer verilerek, yapılan bu çalışmayla sosyal bilimler alanında bir nebze de olsa eksikliğin giderilmesi amaçlanmıştır.

1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Günümüzde yaşanan sağlık krizi Ulrich Beck'in risk toplumu kavramını hatırlatmaktadır. İnsanların tedirginliği, marketlerin girişinde ve kasalarda göze çarpan el temizleyicileri, yürürken insanların taktıkları maskeler, ara verilen ve uzaktan yapılan eğitimler ve buna bağlı olarak ailelerin eğitim ne olacak soruna cevap aramaları kaygının küreselleştiğinin belirtileri arasında yer alır. Sosyolojik risk toplumu kavramında, doğadan gelen dış risklerden daha çok üretilen riskler vurgulanır. Modern sanayi toplumunun gelişmesiyle birlikte ortaya çıkan risklerin

arttığı görülmektedir. Küreselleşmiş riskler dünyanın "kronik sorun alanları" olarak birbirleriyle bağlantılıdır, biri diğerini tetikler ya da büyütür.

Küresel riskler veya tehditler, ülkelerdeki kötü politikalardan (tarım, hayvancılık, su, endüstriyel ticaret, çevre, sağlık, barınma, ulaşım vb. yanlış politik uygulamalar) kaynaklanmaktadır. Bu politikaların oluşturdukları "iktidar elitleri" ve onların diğer yerel uzantıları küresel risk toplumunda risk artık sınır ötesi ve sınıflar arası bir karakter kazanıyor. Beck yenidünyanın kenarlarının delikli İsviçre peyniri gibi geçirgen olduğunu söyler. Küreselleşme nedeniyle insanlar mal ve hizmetlere, sermaye veya kültür kadar akışkandır. İyilik, güzellik ve doğruluk yerine acı, yıkım, yolsuzluk, açgözlülük, gericilik, ırkçılık ve vurdumduymazlıkta insanlar birleşiyor. İnsanlığın ortak olumsuz kaderi, bugün salgın aracılığıyla vurgulamaya çalıştığımız dostluk ve dayanışma duygularının temelini oluşturuyor (Turgut, 2021, s. 49-50).

Beck, insanlar arasındaki olumsuzluklara dayalı bütünleşmeyi "zorunlu kozmopolitlik" ya da "küresel yıkım korkusuna dayalı olumsuz dayanışma" olarak nitelendirir ve modernitenin araçsal rasyonalitesinin yerini risk rasyonalitesi aldığına göre, bunun bir seçimden çok bir koşul olduğunu ortaya koyar. Çalışmamız bütün bu değişim ve dönüşümleri göz önünde bulundurarak, küreselleşme sürecini tüm toplumları ve coğrafyaları içeren bir etki ve etkileşim süreci olarak tanımlayan ve analiz eden yaklaşımlara ek olarak, ulus-devletin birliğini merkeze alan ya da onu ekonomi, çevre ya da sosyo-kültürel alan açısından değerlendiren yaklaşımlarda da farklılıklar olduğu üzerinde durmaktadır. Ulus-devlet başta olmak üzere devlet yapıları ve siyasal kurumların azalan etki ve kontrol kapasiteleri, teknolojik gelişmelerin doğurduğu öngörülmezlik algısı, küresel gelirde derinleşen eşitsizlikler ve bunun sonucunda ortaya çıkan toplumsal gerilimler ve çatışma potansiyelleri gibi bir dizi kaotik gelişme, risk toplumu kavramsallaştırmasının temel dayanağını oluşturmaktadır. Bu sorunlar, tüm bireyleri ve toplumları, hiçbir şekilde aşamayacakları, öngöremeyecekleri veya kontrol edemeyecekleri bir risk iklimi içinde barındırmaktadır.

Bugün itibarıyla, Çin'de ortaya çıkarak tüm dünyaya yayılan Covid-19 virüsünün doğurduğu toplumsal durum, Beck'in risk betimlemesine son derece uygun bir görünüm sunuyor. Beck'in risk toplumu bağlamında dikkat çektiği çevre

sorunları ve salgın hastalıklar, yeni tip korona virüs salgını örneğinde vücut buluyor. Covid-19 salgını dünya çapında büyük bir kaos ve karmaşa meydana getirdi. Bu kaotik durum, yeni tip koronavirüsün ortaya çıkışı ve kökeni, tehdit düzeyi ve tehdidin nedenleri ve koronavirüs salgınıyla mücadele yöntemleri gibi konularda en net şekilde kendini gösteriyor. Devletlerin, Covid-19 salgınıyla mücadelede çok farklı yaklaşımlar göstermesi, bireylerin ise tehdidin önemini ve niteliğini kavrama ve tehdide karşı korunma konusunda yaşadıkları büyük kafa karışıklığı, Beck'in işaret ettiği sosyo-psikolojik durumun somutlaştığını ortaya koymaktadır. Daha önceden Beck'in öngörüde bulunarak yaptığı bu analizi ve sosyolojik durumun tahlili, dünyada var olan düzenin nasıl değiştiğinin doğru bir şekilde yorumlanması adına bu çalışma literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu çalışmada yöntem olarak nitel araştırma teknikleri yöntemi kullanılmıştır. Tez hazırlanırken öncelikle literatür taraması yapılmış ve konuyla ilgili ulaşılan kaynaklar ve araştırmalar detaylı bir şekilde incelenmiştir. Çalışma sürecinin her aşamasında elde edilen bulgular ve bilgiler göz önünde bulundurularak gerekli değerlendirmeler yapılmıştır.

Çalışmada, aynı zamanda ikincil kaynak olarak, Ulrich Beck'in "Risk Toplumu-Başka Bir Modernliğe Doğru" adlı eseri olmak üzere konuyla ilgili çalışmalarından yararlanmakla birlikte yine bu konuda yazılmış tez, makale, kitap gibi diğer kaynaklardan yararlanılmıştır.

1.5. ARAŞTIRMANIN KAPSAM VE SINIRLILIKLARI

Kuramsal tartışma bölümünde de açıklandığı gibi risk, sadece bir alanla değil birçok alanla ilgili bir konudur. Buna göre çevresel riskler, ekonomik riskler, sağlık riskleri/medikal riskler, güvenlik riskleri ve kriminal riskler, siyasi riskler, yaşam biçimlerine yönelik riskler ile kişiler arası ilişkilerden kaynaklanan riskler gibi pek çok risk unsurlarından bahsedilebilmektedir. Özellikle bu süreçte sosyolojik bir takım çalışmalar ve fikir akımları incelenmiştir. Fikir akımları da modern ve post-modern akımlarla sınırlı tutulmuştur. Fakat bu çalışma, Covid-19'un toplum açısından ne tür riskler taşıdığı Ulrich Beck'in Risk Toplumu bağlamında ele

alınmasıyla sınırlandırılmıştır. Aynı zamanda salgının yeni ve hala devam ediyor olması sebebiyle literatürdeki veriler de kısıtlıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

ULRICH BECK'İN RİSK TOPLUMU TEORİSİ

2.1. ULRICH BECK'İN BİYOGRAFİSİ

Ulrich Beck, 15 Mayıs 1944 – 1 Ocak 2015 tarihleri arasında yaşamıştır. Polonya'nın Slupsk kentinde dünyaya gelmiş olan Alman sosyolog Beck, aynı zamanda bir hekim ve yayımcıdır. Çocukluğunu Almanya'nın Hannover şehrinde geçirmiştir. 1960'lar da ve 1970'ler de Münih'te sosyoloji, felsefe, psikoloji ve siyaset bilimi okumuştur. Ulrich Beck, 1992 yılında Münih Ludwig Maximilian Üniversitesi'nde sosyoloji profesörü unvanını almış ve 1979 yılında Münster Üniversitesinde görev yapmıştır. Mesleğindeki ilk yıllarda iş ve meslek sosyolojisiyle ilgilenmiştir (Çuhacı, 2004, s. 9-11).

Ulrich Beck, Risk toplumu teorisini 1986'da yazdığı "Risikogesellschaft? Auf dem Weg in eine andere Moderne" eserinde anlatmıştır. Onun bu eseri 35 dile çevrilmiştir ve 1992'de Mark Ritter tarafından İngilizce'ye çevrilmiştir. 70 yaşında Almanya da ölen Ulrich Beck, son yıllarda dünyanın en ünlü ve en çok alıntı yapılan sosyologlarından biri olmuştur (Çuhacı, 2004, s. 131).

2.1.1. Ulrıch Beck'in Sosyolojik Görüşünün Şekillenmesi

Ulrich Beck sosyolojisinde, yakın dönemde küresel, ulus ötesi ve yerel bağlamda gündelik yaşama ilişkin tecrübelerdeki zorunlu (enforced) dönüşüme ve bu dönüşümü açıklamak ve daha iyi anlamak için gerekli gördüğü paradigmatik ve epistemolojik değişime odaklanmıştır (Beck, 2000, s. 81). Beck, sosyal bilimleri kıta sosyolojisi geleneğinde takip etmiş ve toplumdaki sorunları sosyoloji bilimi ile aşmaya yönelik çalışmıştır (Çuhacı, 2004, s. 1-2). Kendisi Max Weber'in genel toplum görüşü olan rasyonalite geleneğine bağlı bir perspektiften görüşlerini geliştirdi. Beck, aynı zamanda Weber gibi, bireylerin toplumlardaki sosyal sorunların farkında olmasını istedi. Bir de bilim dallarının kendi içinde çalışmaları yerine diğer bilim dallarıyla da ilişki kurularak çalışmasını önermektedir (Çuhacı, 2007, s. 130).

Modern toplumun açmazlarının temsil ettiği risk toplumu ve bu kurama bağlı olarak oluşan dönüşlü modernleşme kavramları toplumbilim dâhilinde oluşmuştur. Beck, risk toplumunun ikilemlerine çare olarak dönüşlü modernleşme

kavramından söz eder. Beck'in risk toplumu teorisi hem sosyolojide hem de diğer bilim dallarında dikkat çeken bir teori olmuştur (Memiş, 2017, s. 37).

2.2. TOPLUMSAL RİSK

2.2.1. Risk Nedir?

Risk, hem sosyolojik literatür içerisinde, hem de ampirik yaşam içerisinde önemli duruma gelmektedir. Bununla beraber risklerin evrensel boyuttaki etkileri oldukça çarpıcıdır. Bu perspektifle yorumlandığında; risklerin ekonomik, coğrafik, sınıfsal ve zamansal olarak bütün durumları belirsiz hale getirdiği söylenebilmektedir. Hele hele küresel ısınma, iklim değişikliklerin, ileri düzey radyasyon gibi çevreyle ilgili problemlerin, global salgınların ya da yıkımların sebep olduğu birçok olgu karşısında, umumun aynı oranda risk altında olduğu kabul edilmektedir (Beck, 1996, s. 5). Yine de, Beck'in (2011) de işaret ettiği, her ne kadar hudutların ortadan kalktığı söylense de bu sorun, risklerin genelde sınıfsal olarak paylaşıldığı yadsınamaz bir gerçektir.

Modernleşmeyle birlikte toplumların gelişim süreçleri ve sosyal hayatın değişimiyle meydana gelen yeni toplumsal unsurlarla değişmeler, yeni fikirler hem gündelik hayat için hem de sosyal bilimler için manidar bulunmuştur (Giddens, 2000, s. 14).

Günümüzde toplumlarda meydana gelen değişik hayat şartlarıyla birlikte modernitenin sosyo-kültürel, ekonomik, politik, çevresel ve teknolojik etkilerle oluşan yeni kavramların kullanımında artış görülmüştür. Geleneksel toplumlarda ise önemsenmemiş kavramlar, modernleşmeye geçişle beraber değerli bir hal alıp, mana ve muhteva açısından evrilmiştir (Beck, 1992, s. 12-22). Bütün bunlardan hareketle çalışmanın temel kavramlarından olan "risk", alışılmış toplumlardan başka şekillerde daha modernize olmuş toplumlarda esas yer edinmiş olup, sosyal varyasyon sayesinde önem kazanıp birçok akademik alanda çalışma konusu haline gelmiş bir kavramdır. Günümüzde kavramın alakalı olduğu alanlara bakıldığında, sağlıktan ekonomiye, güvenlikten bankacılığa, iletişimden sosyolojiye kadar çok geniş bir çerçevede ele alındığı görülür (Lupton, 1999, s. 13-14; Yılmaz, 2010, s. 33).

Risk kavramı, başlarda hedefler üzerinde pozitif olan yahut olumlu olmayan, bilinmeyen vaka veya sorun, şeklinde tanımlanır (Charette, 2003, s. 435).

Breakwell ise riskin iki boyutta açıklanması gerektiğini, risk kavramını hem "olasılıkları" hem de "etki"lerini açıklamak için kullanıldığını dile getirmekte olup riskin olumsuz bir olayın belli olan bir zaman aralığında meydana gelme olasılığı şeklinde açıklamıştır. Burada düşünür aslında etkinin, risklerin doğurduğu sonuçlarla ilişkili olan zararın şiddetine ve derecesine vurgu yaptığını belirtmektedir (Breakwell, 2007, s. 1-2).

Risk 'in anlamını sağlıklı anlayabilmek için daha çok benzer bir kavrayış olan olasılığı tanımlamakta fayda var. Olasılık, meydana gelen olası olayların toplam sayısının daha öznel olaylara oranıdır. Olasılık kelimesi yaygın olarak iki anlamda kullanılır. Bunlardan ilki, bir inanç veya beklentiyi ifade ederken; diğeri ise, istatistikçiler tarafından yorumlanan rastlantı veya şansla meydana gelen fiziki olaylardır (Emhan, 2009, s. 211).

Risk, bir olayın olasılık dağılımının bilindiği şeklinde belirlenirken belirsizlik ise, bu dağılımın bilinmediği durumlardır (Akalın, 1970, s. 201). Risk ve belirsizlikte istatistiksel olarak da ayrıma gidilebilir (Arman, 1997, s. 2). Bu nedenle, istatistiksel olaylar için risk ve istatistiksel olmayan olaylar için belirsizlik vardır. İstatistiksel olaylar tekrarlanabilir.

Belirsizlik terimi sıklıkla risk terimi ile birlikte kullanıldığından, risk ve belirsizlik terimleri arasındaki ilişkiyi açıklamak daha uygun olacaktır. Buna göre belirsizlik, gelecekte ne olup ne olmayacağı bilgisinden yoksun şüphelerle dolu bir fikri durumdur. Pek çok olasılığı beyan edebilen "ölçülebilir belirsizlik ve olasılıksızlık" ile ölçülemeyen belirsizlik arasındaki kavramsal farka genellikle septik bir bakış sergilenir. Ölçülebilir belirsizlik daha fazla tercih edilen bir seçenek olsa da, ölçülemeyen belirsizlik alacakları kararlarla ilgili olarak kararlarını destekleyecek istatistikî bilgileri bulamadıklarından ötürü yöneticilerce fazla tercih edilmemektedir (Ellesber, 1997, s. 643). Buna rağmen yine de risk kavramı, zamanla her çeşit olabilirliğe kaynaklık eden ve asıl anlamından uzaklaşarak aksi sonuçlar doğuran başka bir anlama doğru evirilmiştir (Emhan, 2009, s. 213-217).

"Risk" terimi, kayıp ve hasar olasılığı ile ilgilidir. Lupton tarafından kötü bir şeyin olma olasılığı ile ilgili bir kavram olarak tanımlanmıştır. Bu, hem olumlu hem de olumsuz senaryolarla ilgili olabilir; hatta iyi, tarafsız ve hatta faydalı olabilir.

Bununla birlikte, risk genellikle olumsuz çağrışımları olan belirsiz bir terim olarak tasvir edilir. Tehdit, afet, tehlike veya zarar kavramları ile daha kolay anlaşılır hale gelmiştir. Risk ifadesi artık tehlikeli durumları ifade ediyor ve olumlu durumlar yerine olumsuz veya istenmeyen durumları adlandırmak için kullanılmıştır (Lupton, 1999, s. 7-8). Öte yandan Giddens, riskin olumlu ve olumsuz anlamlarını nadiren ele alan iki farklı düşünce olduğunu riski anlamak için de bu iki düşüncenin bir araya gelmesi gerektiğini savunuyor (Giddens ve Pierson, 2001, s. 91).

Türk Dil Kurumu da risk kavramını tanımlamasında kavrama yönelik olumsuz anlayış görülmekte olup buna göre, Türk Dil Kurumu (Türk Dil Kurumu, 2013) risk kavramını "zarar görme tehlikesi" olarak tanımlamakta, kavramı tehlike ile eş tutmakta ve kavrama doğrudan olumsuz bir anlam vermektedir. Nitekim risk kavramı tehlike ve felaket imgelerini çağrıştırsa da, bu kavramlar arasındaki farklılık nedeniyle her biri ayrı ayrı ele alınmalıdır (Giddens, 1999, s. 3; Giddens ve Pierson, 2001, s. 90; Beck, 2011, s. 357). Dolayısıyla, Beck'in vurguladığı gibi risk; bir felaket değil, bir felaketin tahmini anlamına gelir (Beck, 2011, s. 355).

Anthony Giddens riskin aslında eskisi gibi doğrudan bir insanın ölümüyle sonuçlanacak şekilde insanları tehdit etmediğini belirtirken değişen evrenin düzeni hakkında da bize önemli ipucu vermektedir. Artık insan eliyle gerçekleşen riskler doğanın getirmiş olduğu risklerden daha yaygın, korkutucu ve daha tehlikelidir. Bu da kişilerin daha olumsuz tavır sergilemelerine ve sosyo-psikolojik açıdan da etkilenmelerine neden olmaktadır (Giddens, 1999, s. 3).

Risk ve tehlike kavramları arasındaki ilişkiye dikkat çeken Furedi kavramların oluşturduğu farkı şöyle açıklamaktadır. Risk, belirli bir tehlikeyle ilişkili olarak zarar, yaralanma, hastalık ölüm veya diğer menfi sonuçların oluşumu şeklinde tanımlarken tehlike kavramını ise insana ve insani değerlere yönelik bir tehdit olarak tanımlanır (Furedi, 2001, s. 43). Bu durumda, riskler olasılıkları belirtirken, tehlike ise doğrudan bir tehdit unsurunu kastetmektedir. Ayrıca Luhmann da risklerden ayrı biçimde tehlikeleri, dışsal nedenlerden kaynaklanan olası çevresel zararlar şeklinde beyan eder (Luhmann, 1996, s. 5-6).

Sonuç olarak risk kavramının anlamını ve kullanım açısından totaliter olarak tanımlamak imkânı olmayan bir durumdur. Risk kavramı boyuna değişiyor,

bu yüzden belirlenmiş toplum ve açık olan çerçevede ele alınıp değerlendirilmelidir. Toplumlara ilişkin konular sadece ait olduğu dönemle sınırlı olup o dönemdeki inançlar, değer yargıları ve düşünceler, geçerliliğini sürdürürken. Risk kavramının algılanış şekli de döneme ve zamana göre değişkenlik gösterir. Risk kavramı için yapılan tanımlar teorik ve sosyal olmak üzere çeşitli manalar yüklenilmektedir. Modernleşen toplumlar ile beraber riske menfi tavırlar sergilenmeye başlamıştır. Bundandır ki, kavramın geçirmiş olduğu evrimleşmeyi daha iyi anlamak adına, risk kavramının hem köktenciliğine hem de klasik zamanlardaki manasına bakmak lazım. Bu kavramın geçirmiş olduğu değişim ve dönüşüm toplumsal değişimlerle benzerlik gösterir.

2.2.2. Risk Kavramının Tarihsel Gelişimi

Oksford sözlüğündeki risk kavramı tanımı şöyledir: 1621 yılında ki şekliyle fayda ve kazanç sağlamak için çalışma manasına gelen İngilizcedeki ilk kullanımından bahsetmektedir.(Arapça da orijinal kelime biçimi 'قزر' "risktir") ve 1655'ten beri "risk" olarak kullanılmaktadır. Genel olarak risk kelimesi, Fransızca kökenli bir kavramdır ve "risque" kelimesinden türemiştir. Sözlükte ki anlamı "kayıp, kayba veya tehlikeye yol açabilecek bir olayın meydana gelme ihtimali büyüktür" şeklinde olsa da kavram farklı disiplinlerde farklı şekillerde tanımlanmıştır (Parlakkaya, 1996, s. 5).

Toplumsal alanlarda gerçekleşen her değişim ve evrimleşme çabaları yeni kavramlar oluşturdukları gibi var olan kavramların da konjonktürel olarak yeni anlamlar kazanmasına neden olduğu ve bu kavramların toplumlarda farklı anlamlarda tartışıldığı bilinmektedir. Dünyada var olan tabloya baktığımızda önüne geçilemez düzeyde hızlı, kontrolsüz ilerlemeler görebiliriz işte bu ilerlemeler insana, hayvana ve doğaya zarar vermeye başlamakla beraber kişisel bazı olumsuzlukları yanında getirmiştir. Bu engellemeler, terslikler yaşanan hızlı ilerlemelerin sonucunda risk kavramını ortaya çıkarmıştır. Yine Dünyada sosyal, ekonomik, siyasal ve sağlık gibi alanlarda devam eden sorunlar risk kavramının çokça konuşulup tartışılmasına neden olmaktadır (Soydemir, 2011a, s. 171).

Günümüzde insanlık için büyük bir tehdit unsuru sayılan yine insanın kendisidir. Modernleşme ve küreselleşmeyle birlikte insanların kendi elleriyle

üretmiş oldukları tehlikeleri de ziyadeleştiriyor. Beck, risk kavramının modern bir kavrayış olduğunu düşünerek kavramın önceden tahmin edilemeyen, önlem alınamayan anlamlarında kullanmaktadır (Çuhacı, 2004, s. 51).

U. Beck, risklerin bazı özelliklerini kısaca şöyle açıklar:

* Riskler, başlangıçta belirsiz bir biçime sahiptir. Bu nedenle, öngörülemeyen risklere karşı önceden hazırlıklı olmak oldukça güçtür (Çuhacı, 2004, s. 52).

* Günümüzde riskler, her çeşit sınıf ve ülkelerin hudutlarını aşıp zengin fakir ayırımı yapılmaksızın her kesimi etkilemektedir. Riskler "bumerang" gibi onları meydana getirip onlardan medet umanlara dönmektedir (Beck, 2011, s. 50). Ülkeler kendi çıkarları doğrultusunda doğayı tahrip etmekteyken doğaya verilen zararların küresel iklim ve ekolojik sorunlarıyla kendilerine daha büyük felaketlere neden olacak nitelikte dönmektedir.

* Risklerin bilinemez ve belirsiz bir sistemle varoluşu "sigortalanamazlık" kavramını ortaya çıkarmıştır (Çuhacı, 2004, s. 52).

* Beck'e göre Riskler, zaman, mekân, demografi ve nesilleri aşması gibi dört niteliğe sahip oluşuyla sınır tanımayan bir yapıya bürünmüştür. Bu da riskleri küresel bir hale getirerek insanlığı etkilemektedir (Ekberg, 2007, s. 347).

* Risk toplumunda meydana gelen riskler uzmanlara bağımlılığı artırmaktadır. Fakat Beck'e göre, riskler üzerinde uzmanlaşan kimse yoktur. O, risk toplumundaki insanların riskleri deneme yanılma yoluyla öğrendiğini söylemektedir. Uzmanlaşmanın varoluşuyla birlikte riskler basit bir biçimle meşru duruma getirilmektedir. Riskler, meşrulaşma yoluyla daha tehlikeli bir konuma dönüşmektedir (Beck, 1994, s. 30).

Risk kavramı da sosyal döngüyle beraber zamanla toplumlarda meydana gelen dönüşümlerden etkilenmiş günümüze kadar çeşitli anlamlar edinerek gelmiştir. Riske kavramına farklı bakış ve değişimlerle beraber, fazlasıyla sıradan, doğaya bağımlı, geleceğin tanrıların ve kâhinlerin etkisinde olduğu varsayılan fatalist toplumdan daha karmaşık bağlara sahip, tabiata karşı durmaya çalışan ve geleceklerine kendilerinin karar verebileceği bir topluma geçilmiştir. Bernstein bu geçişi ve önemini şöyle dile getirmektedir. "Çağdaş dönemler ile geçmiş arasındaki

sınırı adlandırıp yol gösteren düşünce, riske hâkimiyet kavramı, geleceğin sadece tanrıların bir kaprisi olmadığı ve kadınlarla erkeklerin doğa karşısında pasif olmadıkları fikrindedir" (Bernstein, 2006, s. 19). İnsanoğlu bu sınırı aşmanın yol yöntemini buluncaya kadar, gelecek, geçmişin aynası olup olayları öngörme bilgisi üzerinde patent kurmuş kâhinler ve falcıların karanlık hâkimiyetinden ibaretti. Bu durumda önemli olan şey aslında bireylerin riske hâkim olma ya da olamama fikrini etkileyen öğelerdir. Aslında risk kavramının etimolojik olarak tam bilinmese de kavram olarak kullanımı konusunda farkı düşünürler ve kaynaklara baktığımızda 16. yy. ve 17. yy. aralığına rastlanıldığı sanılmaktadır (Luhmann, 1993, s. 9; 1996, s. 3; Giddens, 2000, s. 36).

Birçok literatürde (Luhmann, 1993; Lupton, 1999; Giddens, 2000; Beck, 2011) risk kavramının çağdaş toplulara has bir kavram olduğu, daha önceki klasik toplumlarda günümüzde geçerli olan manasıyla kullanılmadığı ve o dönemlerde günümüzde kullanılan anlama yanıt olabilecek bir kavramın olmayışı yahut böyle bir kavrama gereksinim olmadığı şeklinde dile getirilmektedir. Risk kavramının kökenine ilişkin yapılan çalışmalar araştırıldığında kavramın kaynağını birçok kelimeye dayandırıldığı görülür. Örneğin, Giddens, kavramın ilk olarak dünyayı dolaşan Batılı kâşifler tarafından "keşfedilmemiş sulara yelken açmak" anlamında kullanıldığını iddia ediyor (Giddens, 2000a, s. 36). Ayrıca Luhmann, terimin Orta Çağ'da kullanılan Latince "risicum" teriminden türediğini ve deniz ticaretinde kayıp ve hasar durumunda hukuki sorunları açıklamak için kullanıldığını da söylemektedir (Luhmann, 1993a, s. 9; 1996, s. 3).

Kavram aslında modernleşmeden önceki zamanlarda gemicilikle alakalı olarak "deniz ticareti hukuku" ve "deniz sigortası" alanında kullanıldığı bilinmektedir. Burada kavramın denizcilikle ilişkisine bakıldığında geleneksel dönemlerde denize yüklenilen manalarla alakalıdır. Çelebi'nin ifade ettiği şekilde klasik toplumlarda deniz, başka bir gezegen, başka bir dünya ve karışık bir tasarı olarak görülmüş olup bu yüzden olacak ki seferden dönüp dönmeme olasılığı kargaşa, endişe ve itimatsızlık oluşturmuştur (Çelebi, 2001, s. 29).

Wilkinson risk kavramının Arapçadan gelmiş olabileceğini belirtmektedir. Kavramın, zenginlik ile iyi şans anlamlarına gelen Arapça bir kelime

olan “risq” kavramından türetilmiş olabileceğini düşünmektedir. Bunun yanında kavramın kökeni Yunanca "uçurum" anlamına gelen rhizak ve Latince "kısaltmak" anlamına gelen resegarek kelimelerine dayanabileceğini de ilave etmektedir (Wilkinson, 2001, s. 91; 2010, s. 17).

Risk, ilk insanla oluşan toplumlardan süre gelen eski ve ilk insancıl deneyimlerdendir. Üstelik Tanrı’nın bile insanı yaratırken risk aldığını ileri süren teologlar vardır. Risk kavramının olağandışı tarihine karşın kavram uygar öncesinde kullanım şekliyle ilgili çokça bilgiye sahip değiliz (Günerigök, 2015, s. 29). Zamanla keşfedilen yeni yerlerle birlikte risk kavramına “mekân” unsuru eklenirken günümüzde betimlenen risk kavramında ise “zaman” unsuru da bulunmaktadır. Risk betimlemelerinde “zaman” unsuruyla birlikte insani boyutu gelişme göstermiştir. Bundandır ki risk kavramının tanımında insani unsur da eklenmiştir. Aslında Kapitalizm, küreselleşme, terör vb. insanı tehdit eden her türlü unsur risk kapsamının insani yönünü açıklamaktadır (Yalçınkaya ve Özsoy, 2003, s. 6).

Modernleşen dönemle birlikte risk kavramının niteliklerinde de bir takım değişimler gerçekleşmiştir. Risk, klasik dönemde olduğu gibi, edilgen olarak var olan bir durum ya da olay değildir. İnsanın kendisi “kendi kararları” istikametinde meydana gelen risk ve tehlikeleri belirtmektedir (Koyuncu ve Delibaş, 2012, s. 163).

Risk kavramı, toplum üzerinde gelişen, zamanla kendini değişik biçimlerde göstermiştir. Giddens, “Üçüncü Yol” eserinde, bilgi merkezli meydana gelen toplumsal yapının, geleneksel yapının değişmezliği niteliğinden kaynaklanan “doğal riskler” ile insanın kendi eliyle oluşturduğu “yapay risklerden” bahsetmektedir (Giddens, 2000, s. 74).

Doğanın etkisiyle oluşan ekolojik unsurlardan heyelan, sel, deprem gibi unsurlar “dışsal riskleri” oluştururken, eskiden günümüze kümülatif biçimde bilimsel ve teknolojik alanlarda, yapay riskleri oluşturmaktadır. Yapay riskler; küresel ısınma, kimyasal silahlar, sosyal medya internet bağımlılığı, kültürel yozlaşma ve terör olayları gibi faktörlerdir. Bunlardan yola çıkarak yapay risklerin küreselleşmeden terör faaliyetlerine kadar, daha derinlemesine sahip tesirde olduğunu belirtebileceğimiz gibi doğal risklerden de daha çok sayıdadırlar (Yalçınkaya ve Özsoy, 2003, s. 7).

Kavramın tarihsel kökenine baktığımızda bazı çalışmalarda kavramın "cesaret etme", "cüret etme" anlamlarına gelen İtalyanca "risicare" sözcüğünden geldiği denilmektedir (Sennett, 2008, s. 84; Bernstein, 2011, s. 26).

Ananevi olarak bildiğimiz toplumlarda aslında risk almak riske girmek tanrılara karşı gelmek onlara karşı durma cesaretini göstermek olarak da bilinmektedir. A. Giddens'in de açıkladığı gibi risklerle yapılı duruma gelmiş evrende tanrıların ya da ruhani güçlerin pek etkisi kalmayıp onlara artık yer yoktur (Giddens, 2010b, s. 102). Bu sebeplerle klasik toplumlarda kişiler tanrıya bağlılık ve fatalist bir düşünceyle eylemde bulunurlar. Bugünkü yaşamda alın yazı ya da kader dediğimiz şey kişilerin tercihleriyle şekillenir. Bu perspektifle yorumlandığında günümüz insanlarının risk almayı kadere boyun eğmeyip kaderin dışına çıkarak eylemde bulunma olarak görmüşlerdir (Giddens, 2000, s. 37). Bu da şunu gösteriyor; geleneksel toplumlardan günümüze dek evrimleşen düzende yaşam sürdürenler artık bir olay ya da duruma karşı bireysel ve toplumsal tercihlerde bulunmuş olup bu tercihlerin sonunda oluşan sonuçlar ön plandadır. Bunlardan yola çıkarak Giddens risk kavramını, günümüz toplumlarında kestirilemeyen sonuçları, insanların kişisel faaliyetlerinin veya almış oldukları kararların bir sonucu olabileceği düşüncesinden kaynaklandığını söylemektedir. Bundan dolayı, modern toplumlarda risk kavramı Bernstein'ın da vurgulamış olduğu gibi, yazgıdan çok tercihlere, seçme özgürlüğüne ve bu tercihler sonucunda oluşacak duruma işaret eder. Riskin tercihlerle olan ilişkisini geleceği kontrolü altında tutma arzusuyla da anlatılabilir (Bernstein, 2011, s. 26).

Beck'e göre risk, aslında kontrol kavramını doğal olarak içinde barındırır. Onun için modern öncesi yani geleneksel dönemde tehlikeler; ister tabiata, ister tanrıya yahut şeytanlara yüklerken, modern risk kavram karar vermeyle ilgilidir (Beck, 2002, s. 40).

19. yüzyıldaki riskler sefalet, fakirlik kokarken ve halk bu durumlardan endişe duymaktayken, günümüzde ise artık sağlık riskleri, vasfı değişmiş çevresel riskler ve teknolojinin getirmiş oldukları risklerden insanlar endişe duymaktadır. Modern toplumlarda endişe problemine sosyolojik perspektiften yaklaşılarak endişenin riskle, kaygı ve belirsizlikle aralarında ki ilişkinin ne olduğunu ve önemini

vurgulamaya analiz etmeye çalışılmakta olup risk bilincinin artmasına yol açıp açamadığına bakılmaktadır. Risk'in, endişe ve kaygıyla olan ilişkisinden yola çıkarak bunların kaynağı haline dönüşmesinde de modernliğin sonuçlarıyla ilgilidir. Bu anlamda toplumun ve teknolojinin geçirdiği gelişme ve ilerlemeler sayesinde; Riskler bir taraftan azalırken diğer taraftan artmaya ve farklılaşmaya başlayarak insanlarda yeni endişeler oluşturmaya başladı. Giddens'in de belirlemiş olduğu gibi modernite aslında bir taraftan belli alanlardaki risk faktörlerini azaltırken diğer taraftan da pek bilinmeyen yeni risklerin değişkenlerini ortaya çıkarmıştır (Giddens, 2010a, s. 14).

Sonuç olarak, günümüz toplumlarında riskler, kaygı, endişe ve korku gibi duyguların esas nedeni durumuna gelmiş ve risklerin hem anlamsal yönden, hem de özellikleri yönünden geçirmiş oldukları evirgen hali, bu durumun oluşumuna katkı sunmuştur. Bunlardan hareketle, zayiatlar yahut belirsizlikler üzerine yorumlanan riskleri yatıştırmayla risklerden sakınma, insanların esas hedefi haline gelmiştir.

2.3. RİSK TOPLUMU TEORİSİNE GİRİŞ

Risk, kendini çok geniş yelpazede hissettirmesiyle birlikte toplumların gündelik hayatlarında psikolojik ve sosyolojik olarak etkilerinin gözlemlenmesiyle konunun toplumsal bilimsel önemini artırmakta, ancak konuyla ilgili çalışmalar halen yetersizdir. Luhmann'ın vurguladığı gibi, Beck kavramı dile getirinceye kadar konuyla alakalı bilgilere duyulan ilgi sınırlı kalmıştır. Sosyoloji alanında bile bu ilgi sınırlı gelişim göstermiştir (Luhmann, 1996, s. 5).

Risk toplumuna dair çalışan araştırmacıların başlangıç noktaları, modernleşme ve modernite kavramlarıdır (Beck, 2000; Giddens, 1998; Wiedemann, 1998; Marshall, 1999). Beck için risk toplumunda modernite süreklilik gösteren bir kavramdır. Bir devinim halinde olan modernite zaman içerisinde yeni izah ve tanılandırmalara uğramaktadır (Ayhan, 2020, s. 518).

20. yüzyıl Rus devriminin başladığı dönemin adı alarak bilinir, bu dönemde geçerli olan kuralların sınırların bozulmasıyla beraber insanlığın geleceğine dair birbirinden farklı teoriler öne sürülmüştür. Orta çağ denilen yüzyıl hatırlanılmış ve hatta 19. yüzyıldaki sorunlar tekrar gündeme gelmiştir. Beck de böyle bir dönemde karşılaşılan problemleri bütüncül şekilde bir çerçeve çizme amacındadır (Beck, 1999, s. 224).

Risk toplumu düşüncesi, modernlik anlayışının ve doğurmuş olduğu neticelerle bir yapıdan başak bir yapıya doğal olarak dönüldüğüne işaret etmektir. Beck'in de işaret etmiş olduğu risk toplumu, modernliğin devamlılığı kapsamında meydana gelen farklı bir toplumsal biçimdir (Beck, 2011, s. 9). Bu perspektiften risk toplumu teorisi, modernite tasarısı kökten neticelenmesini niteleyen 'geç-modernite durumu' tezidir (Keyman, 1995, s. 49-50).

Beck, endüstriyel gelişmişlik düzeyinde ilerlemecilik özelliği gösteren toplumlarda alınmış kararlar ve uygulanılan politikalar endüstri toplumlarının göstermiş oldukları atılım ve büyümeler, risk toplumun da tedarik edici bir süreklilik şeklinde görmektedir. Yine endüstriyel açıdan gelişen toplumlarda süreç sonunda gelinen aşamayı ve sanayi toplumlarında yaşanılan belirtileri "risk toplumu" olarak tanımlamaktadır. Risk toplumu tartışmalarını anlayıp çözümleyebilmek için, kavramın oluşumunu sağlayan hükümleri bilmek ve bu hükümleri belirleyen sosyal ve akılsal süreçlere bakmak gerekir. Özellikle de modern toplumlarla birlikte oluşacak olan yeni riskler ve bunlara bağlı olarak gerçekleşen öğelerin sosyal etkilerinden olacak ki sosyolojik konularda ve analizlerde kendine yer bulmuştur (Beck, 2011, s. 25).

Risk toplumunun ortaya çıkış serüveninde bilgi ve iktisadi etkenler önemli yer teşkil ederken bu iki etkenin de risk ve belirsizliği, endüstri toplumundan ziyade bilgi toplumu delili olduğu bilinmekte. Endüstri toplumundan sonra bile devam eden süreç bilgi unsuru, ekonomik, idari ve sosyal alanların şekillendirilmesinin asıl dinamizmini oluşturmaktadır. Risk ve belirsizliğin artışıyla birlikte risk toplumunun ortaya çıkışı da harekete geçirmiş olacaktır (Yalçınkaya, 2004, s. 3-4).

Risk toplumunda, ortaklaşa biçimde paylaşılan esas hisler yerini tektenciliğe bırakmıştır. Beck'in risk toplumunda "ihtiyaç ortaklığının yerine endişe ortaklığı" almıştır (Beck, 2011, s. 71). Bu yüzden bireyler için gerekli olan ortak ihtiyaçlar toplumsal denetim işleyişleri geçersiz kılınmış, bireylerde ben duygusunun çoğalmasına ve herkesin kendi başlarına savaşım halinde bırakmaya zorlandığı 'endişe' ortaklığı daha görünür olmuştur.

Ortaya çıkan risk toplumu perspektifi ve modernleşme kavramı ekseninde Beck, endüstriyel toplumun tamamlanmamış modernitesini günümüzün radikal modernitesinden ayırmış ve Giddens, post-Modernlikten bahsetmek yerine daha yüksek fikirlerin modernliği geliştirmesi gerektiğini söyleyerek Beck'in izinden gitmiştir (Turner, 2003, s. 249-250). Böylece Beck ve Giddens, risk toplumu fikrini geliştirirken modernitenin farklı aşamalarını dile getirir ve bu konuyu post modernlik tartışmasından ayırır.

Beck, eski çağlar da var olan riskler ile günümüzde ki riskler arasında apaçık farkların olduğunu düşünmektedir. Bu yüzden alınan önlemler de ona göre farklılaşmıştır. Bütün bunlardan yola çıkan Beck, risk kavramını saatli bir bombaya benzetir. Onun için artık risklerin etkilerinden artık kurtulmak mümkün değildir (Soydemir, 2014c, s. 57). Modernleşme ve küreselleşme faktörleriyle birlikte risk toplumu yaşanması gereken bir süreçtir. Aynı zamanda risk toplumunun olumsuz etkileri de giderek artmaktadır. Bunu daha iyi anlamak ve daha anlaşılır olması için risk toplumu kuramının ortaya çıkış süreci önem teşkil etmektedir.

2.3.1. Risk Toplumu Teorisinin Ortaya Çıkış Süreci

Ulrich Beck, günümüzde yaşamlarını sürdüren toplumların geçirmiş oldukları değişimleri "risk toplumu" şeklinde tanımlamıştır. "Risk Toplumu" tartışmaları, her şeyden önce Ulrich Beck tarafından temeli atılan düşünceler sistemidir. Beck'in başlayıp geliştirmiş olduğu teoriyi sonradan Giddens, Luhmann, J. Urry ve S. Lash gibi düşünürlerce desteklenip geliştirildi (Keyman, 1995, s. 50; Soydemir, 2011, s. 169).

Beck ve Giddens tarafından 20. yüzyılın ortalarından başlayıp sık sık tartışma haline gelen "risk toplumu" kavramı sosyoloji ve sosyal bilimlerde de dikkatleri üstüne çekmiştir. Risk kavramı, çağdaş ya da modern toplumlarda değer kazanmasıyla birlikte toplum bilimleri alanı için de mühim bir uğraş kapsamı konumuna dönüşmesiyle riskin kişisel ve sosyal gücünün altı çizilmiştir. Risk toplumunun ortaya çıkış süreciyle birlikte pek çok yeni korku ve riskler, tehlikeler ve belirsizlikler gibi çeşitlerin yolunu açmıştır. Bu sebeple risk toplumunda ki kişi ve toplumlar riskler ve tehditlerle karşı karşıyadır. Bunları körükleyen de risk, tehlike ve tehditlerin meşru görülmesidir. Dünya da yaşam sürdüren bireyler adeta risk, tehlike

ve tehditlerin ortaya çıkarmış oldukları problemleri asla engelleyemeyecektedir. Beck, bu sorunların engellenemez oluşundan ötürü sosyal alanlarda da birçok sorunların olacağını bildirmektedir (Beck, 2005, s. 47).

Modern hayatla meydana gelen yeni risk ortamları sosyal oluşumun şekillenmesinde önemli bir görev üstlenmektedir. Bu minvalde "modernite bir risk kültürüdür" (Giddens, 2014b, s. 14). Klasik dönemlerden farklı olan bu riskler, etkileri uluslararası konumda olan, sınırları belirsiz ve istikrarsız niteliklere sahiptir. Evrende ki yaşamın kendiliğinden son bulması tehlikesi taşımaktadır. Teknolojiyle var olan virüsler(internet virüsleri gibi), nükleer kazalar, doğanın tüketilmesiyle ortaya çıkan riskler (küresel ısınma, buzulların erimesi) gibi daha pek çok türdeki risk ortamları, modern dünyada bulunan riskler ortamdan yalnızca birkaçını oluşturmaktadır. Son dönemlerde 'teknolojik korku 'insanların toplumsal hayatlarını da etkilemektedir (Santi, 2011, s. 67).

Beck, risk toplumu sanayi toplumunda ki gelişmelerin neticesinde ve sanayi modernleşmesinin son bulmasıyla meydana gelip geliştiğini belirtmişti fakat sanayi modernliği eskimeye başlayınca birçok çevresel ve bireysel riskler meydana gelmiştir. Sanayi toplumunda ki denetim kurumları bu tür sorunlarla mücadelede yetersiz kaldı (Beck, 2005, s. 33-34).Aynı zamanda sanayi toplumlarındaki denetleme ve güvenliğin işleyişiyle ilgili sorunlar risk toplumundaki tehlikeler, meşru görülüp daha çok tehlike oluşturacak alanlara yayılarak endüstri toplumunu da risk toplumuna dönüştürdüğü uygarlık sürecini ifade etmektedir. Sanayi toplumunun eskidiğini modernleşmeyle beraber risklerin de daha belirgin, tehlikeli ve farklı şekillerde yayılım göstermesi Beck tarafından oluşturulan risk toplumu kuramı için de dayanak oluşturmuştur (Beck, 2005, s. 38).

Beck, risk toplumunun belli evrelerden geçtiğini söylemektedir. Bu evreler;

* Ekosistem, kimya ve kalıtım mühendisliği ile ilgili riskler hükme varma aşamaları sonucunda meydana gelmiştir. Aynı zamanda günümüzde var olan korkular, riskler, tehditler ve doğal güçler metafizik varlıklara yüklenilemez.

* Hükme dayanarak oluşan riskler kontrol edilememekte, denetlene bilirlikleri garanti altına alınamamaktadır. Kontrol etmek için oluşturulan normlar ve kontrol mekanizmaları da başarısız olmaktadır.

* Hüküm vermeye bağlı yıkımlar, tehditlerin oluşumu, meydana gelen belirsizliğe yaygın savı, risk toplumunu başka dönemlerden ayırmaktadır.

* Kültürel değerlendirmelerdeki farklılıklar ve risklerin sonuçları ile bunların oluşturabilecekleri tehlikeler hakkındaki algılar takdir edilmektedir.

* Belirsizlik ve uzmanlara olan ihtiyaç sigortalanabilir kişisel, teknik ve bilimsel projelere yol açar (Beck, 2005, s. 38-42). Risklerle beraber var oluş gösteren sosyolojik ve psikolojik sorunları daha iyi anlamak ve Beck'in risk toplumu kavramına atfetmiş olduğu nitelikleri yeterince anlaşılır ve güzel anlamak için risk toplumunun niteliklerini bilmekte fayda vardır.

2.3.2. Risk Toplumunun Özellikleri

Risk toplumu, sanayileşen toplum için koruyan ve tertipleyen kurumlara özgü artan yenilik hareketiyle var oluş gösteren çevresel, siyasal, sosyal ve ekonomik gibi risklerin ortamında bulunduklarından olacak ki modern toplumun atış gösterdiği evre olarak tanımlanmaktadır (Beck, 1994, s. 5).

Beck, modernliğin devamlılık gösteren bir süreç olduğu fikrini benimseyerek risk toplumu teorisini modernliğin yeniden yazılışı, yeniden adlandırılması, yeniden keşfi şeklinde özet geçmiştir (Beck, 2000, s. 212). Dünyada modernleşmenin de etkisiyle bir dönüşümün yaşandığını söyleyen Beck, aynı zamanda bu değişimi en çok hisseden toplumda sanayi toplumlarıdır. Değişimle birlikte yaşanan gelişim normal bir durum olup yaşanılması gerekir. Bu sebeple dünyada zamanla oluşan kalıp yargıların yıkılmasını da savunmaktadır (Beck, 2000a, s. 212).

Hem Beck hem de Giddens için günümüzde yaşadığımız evrenin, temel kökeni modernleşme olan risklerin toplamıdır. Beck, modernleşmeyle birlikte meydana gelen risklerin birçoğunda küreselleşmenin etkisi olduğunu söylemektedir. Örneğin 1986 yılında Çernobil nükleer faciası ya da günümüzde tüm dünyayı sarsan covid-19. Risk kavramı hakkında görüşlere sahip olan kuramcılara göre modernleşmenin etkisiyle gerçekleşen riskler, gelenek öncesi dönemlerde var olan risklerden daha kötü ve daha yayılmacı bir özelliğe sahiptir. Yoğun ve yayılım gösteren hayat tarzları içindeki riskler modernizmin görünmeyen yüzünü belirlemektedir. Giddens, risk toplumu hakkında ki görüşlerini biçimlendirirken

Beck'ten feyz almakla birlikte risk ifadesini de daha yaygın alanlarda yaygınlaştırarak ortaya koymaktadır (Soydemir, 2011a, s. 175).

Beck, sanayi toplumunun getirmiş olduğu yaşam düzeninde iki nokta üzerinde durur. Bunlardan ilki, bireyler kendi çıkarları için doğayı yok etmeleri diğeri ise insanların doğaya karşı yabancılaşmalarıdır (Beck, 1995, s. 37).

Riskler sadece insanlara yönelik olmayıp aynı zamanda bitkileri, hayvanları hatta tüm evrenin düzenini etkilemektedir. Yaşadığımız dönemde insanlar ile doğa arasında bir takım çelişik durum yaşanmaktadır örneğin insanlar bilimde teknolojide ilerlemek adına doğaya zarar verirken bazen de kendi gereksinimlerini gidermek için yine doğaya yönelirler. Bu durumda zamanla Beck'in de dediği gibi doğanın dengesini bozmaktadır. İnsanlar, doğaya müdahalede bulundukça doğanın da doğal halinden uzaklaşarak doğa ve kültürün yapay hale geldiği açıktır. Bu yüzden Beck, dünyada ortaya çıkan bütün riskler için, insanlar kendi elleriyle var ettiğini söylemektedir. Tabiatta var olan tüm ekolojik sorunların sebebinin insan unsurunun var olduğunu risk toplumu teorisinde sıklıkla dile getirmektedir. Ne yazık ki insanlar tarafından meydana gelen riskler ve tehlikelerle tekrardan bizatihi uğraşmaktadır. Beck, tehlike ve risklerin bireylerin kendi elleriyle ortaya çıkardığından risk toplumu karşısında kötümser bir durum sergilememek gerekir. Önemli olan risk toplumuyla var olan tehlikelerin, belirsizliklerin ve risklerin farkındalığıdır (Çuhacı, 2004, s. 62). Bu farkındalık bilincine sahip olarak eylemde bulunmak gerek.

Riskler Küreselleşmeyle birlikte evreni etkileyen toplumsal, sosyal sorunlar ortaya çıkmaktadır. Küreselleşme ile beraber risk ve tehlikeler bütün dünya ülkelerine dağılmaktadır. Bu durumda "riskin sosyalleştirilmesi" söz konusu olmaktadır. Risk ve tehlikelerin doğurdukları sonuçlar herkesi etkilemesiyle genel geçer niteliğe bürünmektedir (Beck, 2000b, s. 39-40).

Beck için küreselleşme de modernleşme de ki süreklilik gösteren ve dönüşü olamayan süreçlerden oluşur. Bu süreçlerle beraber risklerin tesir etme güçlerinin arttığını, etkileme alanlarını genişlediğini vurgulamakla beraber risk toplumlarında artık dünya risk toplumlarına dönüştüğünü ve bu aşamadan sonra da riskleri dışlamanın mümkün olmadığı söylemektedir (Beck, 1992, s. 79).

Beck, önceleri dünyada meydana gelen risklerin, tehlikelerin bütün toplumları adilane biçimde etkilemediğini batılı ülkelerin taşıdıkları tehlike ve riskleri kendilerinden daha uzaklıktaki ülkelere ithal edip ithal edilme durumuna da "risk kaderi" şeklinde tanımlayarak olayı sıradanlaştırdığını söylemektedir. Fakat Beck, belli bir zaman sonra durumun beklenildiği öne sürmektedir. Batılı ülkeler, risk ve tehlikeleri dışalımlarında bulundukları ülkelerden daha sonra besin dışalımlarında bulunularak tehlike ve riskleri biçim değiştirmiş halde yeniden kendi ülkelerine tekrardan dönmelerini ayarlamaktadır (Beck, 2011, s. 50-51).

Riskleri üretip dünyaya ihraç edenler ve bundan yarar sağlamayı bekleyenler tehlikelerin bir gün kendilerine dönüş sağlayacaklarını hiç unutmasınlar. Bunlar riskleri olabildiğince uzak yerlere fırlatıp yan etkilerinden kurtulacaklarını düşünsellerde bu sefer de ikinci görünmez yan etkiyle karşılaşacaklardır (Çuhacı, 2007, s. 141). Örneğin toprak zarar görür, erozyon tehlikesinde artışlar, bitki ve hayvanların türlerinde azalmalar ve hatta yok olmalar hatta anne sütüne kadar tehlike devam eder. Bu durumlar ekonomiyi, arz talep dengesini, malı, mülkü etkiler. Toprak değer kaybına uğrar böylece doğanın dengesinin bozulmasına neden olmaktadır. Kısacası Failde kurbanda çok geçmeden aynı kişide toplanacaktır (Beck, 2005, s. 37-38).

Küreselleşme sonucunda risklerin toplumsallaşması meydana gelir. Beck, bu küreselleşmeyle birlikte toplumsal risk, dünyayı kuşatıcı boyuta dönüştüğünü söyler. Bundandır ki küreselleşme hakkında olumsuz bir tavır sergilemektedir. Bu bağlamda Beck küresel tehditlerden söz edip onları üç gurup halinde analiz etmiştir. Bunlardan ilki, zenginlerin neden olduğu ekolojik yıkımlar, endüstriyel ve teknolojik tehlikeler ikincisi yoksunluğun yol açtığı çevresel sıkıntılar üçüncü tehlike ise tehlikelerin savaş ve savaş dışında kullanılan biyolojik, nükleer ve kitle imha silahlarından gelmesi olarak açıklar (Beck, 2000b, s. 39- 40).

2.3.3. Risk Toplumu Teorisi Ve Modernleşme

Modernleşme, gündelik yaşamın tek düzleşmesi, inanışlara ve meziyetlere olan düşkünlüğün güçsüzleşmesi, yaşam şekillerinin evrensel bir hal alması, şehirleşmenin üst seviyeye çıkması, yaşamın tüm alanlarında teknik ve

bilimin mevzilenmesi, kapitalizmin etkisinin iktisadi yaşam üzerinde daimi gösterim şeklinde belirtmektedir (Batu ve Tos, 2017, s. 993).

Modernleşmeyle beraber karşılaştığımız riskler değişim ve yayılma göstererek risk toplumu kuramının inşasını da getirmektedir. Dünyada yer alan çeşitli nitelikler ve değişik unutulmayan gelişmeler duruşunu gösteren toplumlar, tarım toplumları yahut endüstri toplumları, modernleşmenin getirmiş olduğu kazanımların yanında birde olumsuzlukları da görülmektedir (Çuhacı, 2007, s. 141).

Modernleşmeyle ortaya çıkan toplumsal problemleri sorgulayıcı bir şuurla çözülebileceğini söyleyen Beck, aydınlanma dönemindeki bireylerin aklının kusursuz olduğuna dair düşüncelere katılmayıp sorgulama ve eleştirmeye dayalı bir modernliğe önem vermektedir (Waters, 1999, s. 44). Böylece risk toplumunun da yapıcı ve yararlı olmayan etkileri en aza inmektedir.

Modernite ve modernleşme üzerine yapılan tartışmalar sosyoloji alanında derin izlerin bırakıldığı bilinmekle beraber "modern" kategorisi sosyolojinin bir ürünü olup düşünürler tarafından 19. yüzyılda insanların birlikteliğinden oluşan toplumu anlamaya çalışmak için bu disiplini oluşturmuşlardır (Sığın, 2021, s. 416).

Risk toplumu teorisinde, modernite kavramıyla niyetlenen şey Avrupa'da feodalizm son bulunca baskılarını hissettiren sanayi devrimi ve onunla birlikte kurumsal hale gelmesi ve hemen arkasında dünya savaşlarının neticesinde sonuçlanan şey toplumsal yaşamın bütününde beliren aslında geleneksel-karşıtı gelişmelerin toplamıdır. Dünya savaşlarının son bulmasından sonra kuramcılar "tüketim toplumu", "bilgi toplumu", "sanayi sonrası toplum" gibi modernleşme sonrası tanım ve açıklamalarda bulunmuşlardır. Beck ve Giddens ise modernitenin sonlanıyor veya son bulması gibi tanımlamaların yerine modernleşme neticesinde meydana gelecek olan risklerin artık hesaplanamaz oluşunu risk toplumu kavramıyla açıklamaktadırlar (Giddens, 1994, s. 9-10).

Modern toplum dediğimiz toplumlar, riskleri kontrol altında tutmayı amaçlarken; risk toplumunda ise riskler, açıklanmaz, kestirilemez ve hesaplanamaz niteliklerine bürünmüşlerdir. İlerlemeyi ilkesel olarak kabul eden modernleşme süreciyle, ölçüsüzce bilgiyle gelen bu bilginin şuursuzca kullanımı neticesinde küreselleşen özelliğe sahip, siyasal, çevresel, ekonomik ve kültürel olarak mümkün

olan risklerle bezenmiş bir dünya ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda modern toplumlarda risk kader olmaktan çıkmıştır (Çelik, H., 2014, s. 84-85).

Küresel risk toplumu şeklinde tanımlanan toplum, büyüme ve yükselme sürecinde ortaya çıkan değişikliklerin hızlı bir şekilde nüfuz ederek risklerin yeni etikete dönüşmesi ve bu dönüşüm sonucunda elde edilen kazanımlarla beraber ortaya çıkan toplumun oluşmasını sağlamaktadır (Çuhacı, 2007, s. 130-133).

Beck'e göre "sanayi toplumunun bugüne kadar sürdürdüğü yöntem ve oluşturulan tehditlerin ağır bastığı bir modernlik aşaması…" şeklinde tanımlamaktadır (Beck, 2000, s. 36). Gelişim ve çeşitli atılımlar sonucuyla yaşanacak değişimler kaçınılmaz biçimde yaşanılması gereken bir gösterim olarak düşünülmektedir. Risk döneminde bu ilerlemelerle beraber bilimin, teknolojinin ve toplumunda çeşitli ilerlemelerden geçmesi gerektiğine inanan Beck var olan birçok kuralın da ortadan kaldırılması, değişimin de bunlara bağlı olarak zorunlu biçimde gerçekleştiğini vurgulamıştır (Beck, 1995, s. 4-5). Modernliğin devamlı gelişme ve atılım gösteren bir süreç olduğu fikrini dile getiren Beck, risk toplumu kuramını ise kısaca modernliğin tekrardan yazılması, tekrardan betimlenilmesi, tekrardan tasarlanması şeklinde belirtmiştir (Beck, 2000, s. 212).

Çözümlemenin merkezine yerleştirilen risk toplumu kavramı, "modernliğe has yorumsal bir görüş "olarak belirtilir (Beck, 2002, s. 2). Beck, çalışmalarında bu durumu ifade ederken yaptığı tasvirler modernliğin getirmiş olduğu yıkıcı sonuçlarıdır. Beck için modernleşmeyle birlikte yıkıcı olan otorite zamanla çok özgür kaldığı için bireyin tasavvur etmiş olduğu düş âlemini değiştirir (Beck, 2011, s. 23).

Risk toplumu teorisi, "modernite tasarısının köktenci biçimde meydana gelen sonuçları niteleyen 'geç-modernite durumu' tezidir" (Keyman, 1995, s. 49-50). Post modernlik anlayışı moderniteden ayrılışı barındırırken, risk toplumu fikri ise modernliğin sonuçlarının köktenci hale dönüştüğü daha değişik modernleşme dönemlerini aydınlatmaktadır. Keyman için Risk toplumu tezi, modern toplumun bugün yapılan yapıların karmaşıklığını moderniteyi aşan bir post modernite sorunuyla tanımlanamayacağını öneri haline getirmektir (Keyman, 1995, s. 50).

Alman sosyolog Beck, risk toplumu kuramını açıklarken risk toplumu sürecini endüstri toplumundan ayrı biçimde ele almadığı gibi modernleşmeyi de ilerleme ve gelişim süreci olarak görmektedir (Çuhacı, 2004, s. 5).

Sosyal değişme sürecini üç aşamalı modernleşme şeklinde açıklamaktadır: bunlar modern öncesi, temel modernleşme (sanayi modernliği) ve düşünümsel (risk toplumu) modernleşmedir. Bazı düşünürlerce kabul edilmezse de risk toplumu modernleşme sürecinde bir geçiş dönemini ifade eder. Lyotard, Harvey ve Touraine gibi düşünürler modernliğin sonlandığını ve modernleşmeden ayrı yepyeni gösterimin yaşandığını dile getirmektedir. Modernleşmenin bitişi olarak izah ettikleri bu süreci post modern toplum ve sanayi sonrası toplum şeklinde isimlendirmişlerdir. Beck, Giddens ve Habermas için modernleşme hala devam etmektedir Yaşadığımız dönem modern dönem sonrası olan ileri modernliktir (Şan ve Hıra, 2012, s. 324-340).

Dünyada ortaya çıkan çevreyle ilgili problemler, sadece doğayı ilgilendirmez aynı zamanda bireyin doğayla, evrenle oluşturmuş olduğu hatalı ilişkiler ağının neden olduğu bir gerçektir. Bu hatalı ilişkiler ağının neden olduğu durumdan yola çıkarak Beck, ekolojik problemlerin toplum ve kişi üzerinde meydana getirmiş olduğu serbesti ve tehlikesizlik gibi çıkılmaz durumlar için çareyi dönüşlü(reflexive) modernleşmeden bahsetmekte görmektedir. Ona göre dönüşlü (reflexive) modernleşme, kendi üzerinde düşünen, kendisini tetkik edip araştıran modernleşme demektir. Beck, dönüşlü (reflexive) modernleşmeyi yeni bir dönem olduğunu vurgularken aynı zamanda dönüşlü (reflexive) modernleşme için de toplumların "sorgulama bilinci" ne sahip olmaları gerektiğini söyler (Beck, Giddens ve Lash, 1994, s. 2). İnsanların sahip oldukları bu rasyonaliteyle birlikte sorunlara yeni çözümler bulmak için uğraşırlar. Yaşadığımız dönemde dönüşlü (reflexive) modernleşmeyle birlikte oluşan toplumda yeni sorunlar ortaya çıkmaktadır bu sorunlara neden olan ise modernleşmenin olumsuz etkileridir. İşte Beck, bu duruma "modernleşmenin katmerleşmesi" adını verir (Çuhacı, 2004, s. 88).

Beck'e göre, dönüşlü (reflexive) modernleşme bilimde, teknolojide, eğitimde, siyasette vb. birçok aşamada kullanılması gereken bir kavramdır. Beck için önem teşkil edecek nokta tehlike ve risklere karşı oluşturulacak çözümlerin akılsal

olma durumudur. Günümüz modernliğini, kendi kendisiyle hesaplaşma olarak gören Beck, bilgiye egemen olmayla ilgili açıklamalar yaparak bilginin aynı güçte toplanmasına karşı durarak fazla bilginin de orantısız şekilde ortalıkta dolaşmasına karşı çıkmıştır. Risk toplumunda yaşamak zorunda kalan insanların ortalıkta gezen fazla bilgilerin şuursuzca kullanımından kaynaklı zarar görmeleri yaşanacak ya da bilgilerin yetersizliğinden olacak ki bilim ve teknolojilerdeki ilerleme ve gelişmeleri dogmatik biçimde benimseyeceklerdir. Ortaya çıkan bu iki durum da toplumlar için tehlike oluşturmaktadır (Çuhacı, 2004, s. 94).

2.3.4 Ulrıch Beck'in Risk Toplumu Teorisi

Alman sosyolog Ulrich Beck 1986'da yayınlamış olduğu 1992'de ise İngilizceye çevrilen "Risk Society: Towards a New Modernity" (Risk Toplumu: Başka Bir Modernliğe Doğru) eserinde risk toplumu kavramını ilk kez kullanmıştır. Aslında o dönem eserini yayımlarken Çernobil felaketinin de yaşanması esere ve kavrama ayrıca bir önem katmıştır. Risk toplumu teorisiyle de artık modernleşme ve çağdaşlaşmanın sonrasında ortaya çıkan evrimleşmeyi incelemiştir. Modernliğin ilerlemesiyle farklı alanlara yayılan gelişmeler özellikle yeni risklerin de oluşacağının habercisi olmuştur. Beck, risk toplumu; sonuçları görmeyen, bağımsız, başına buyruk, tehditler karşısında aldırışsız tavır takınan modernleşme süreçleri doğal biçimdeki hareketleriyle oluşur (Esgin, 2013, s. 690). Onun için modernleşme aslında kontrolünü kaybetmiş halde olup zamanla kendini yenilemiştir.

"Risk Toplumu" kavramı, Beck'in ifade ettiği gibi sanayi toplumlarının şimdiye kadar takip etmiş oldukları yoldan, oluşturdukları tehditlerin baskın geldiği bir modernlik aşamasını göstermesi, kavramın meydana geliş şartlarını da açıklamaktadır (Beck, 2005, s. 36).

Beck, risk toplumu teorisinde risk ve tehlikelerden kaynaklı geleceğe dair negatif fikirleri vardır. Nedeni de riskleri "nelerin yapılmaması gerektiğini açıklarlar, fakat nelerin yapılması gerektiğini değil" biçiminde dile getirir. Onun için dünyada var olan risklerin amacı kişileri denetim altına almak ve onlardaki o denetleme duygusunu ortaya çıkarmaktır. Fakat denetleme hissi, biraz geçtikten sonra kişilerde statik tavır takınmalarına sebep olmaktadır (Beck, 2005, s. 47).

Beck, risk toplumuyla ilgili fikirlerini adlandırırken, sanayi toplumu ifadesi düşüncelerinin esasını oluşturur. Çünkü sanayileşmenin getirmiş olduğu modern toplum ürettiklerinden ne tür netice alacaklarını düşünememişler aksine gelişimleri doğrultusunda bütün yolların mubah oldukları fikrini savunup geliştirmişler (Yılmaz, 2010, s. 42). Beck'in de izah ettiği devrim yapar gibi görünen sanayi toplumları aslında sadece biraz daha sanayileşmişlerdir (Beck, 2011, s. 12).

Sanayi toplumlarındaki riskler, sanayinin aşırı üretilmesiyle izah edilirken; eski geleneksel dönemlerde ise birtakım yetersizliklerle açıklanır. Bundan olacak ki bugün ilerlemeye bağlı olarak yaşanan gelişmeler çelişki barındıran yeni problemlerin temelini oluşturduğu fikri ortaya çıkmıştır (Beck, 2011, s. 25). Beck'in de belirtiği gibi risk toplumlarında modernleşmeyle beraber gelişen ekolojik sorunlar, felaketler, nükleer teknolojiler, kimyasal silahlar vb. faktörlerin oluşturacağı yıkımların büyüklükleri ön görülemez hal aldıklarından, geleceği teminat altına almak imkansız hale gelmiştir (Çelebi, 2001, s. 44-45). Bütün bu yaşanılanlar yine de modernleşmenin yansımalarıdır. Çünkü Beck'in de belirtiği gibi modernleşen toplumun var ettiği sorunlar yine kendisinin o sorunları tartışmaları, sorunların çözümüne yönelik fazla zaman ayırmaları sorunları riskli hale getirerek modern toplumun da artık risk toplumuna dönüşmesine neden oldu (Beck, 2011, s. 356).

Beck, risk toplumu teorisinde, modernleşen toplumlarda küresel hale dönüşen risklerde de belirleyici bir takım niteliklerin olduğu gibi teoriyi de beş tez şeklinde incelenebileceğini savunmuştur. Bunlar;

1. İnsanlar tarafından oluşturulup küresel hale dönüşen risklerin insanlık için daha tehlikeli ve çözüm noktasında da insanlığın zorlanacağı kadar çetin olan, telafisi dahi mümkün olmayan muazzam risklere gebe bir toplumuz.

2. Risk bölüşümlerinde de, dağılımlarında da eşitsizlikler bulunur. Risk toplumlarında yaşayan insanların içinde bulundukları şartlar ve mevcut konumları kişilerin risklerden etkilenme derecelerini de belirler ama şunları bilsinler ki riskleri üretenler ile risklere maruz bırakılanlar er ya da geç eşitlenecekler bundan kaçış yok!

3. Risklerin inşası, ticari hale dönüşümü ve yayılım durumları aslında kapitalizm mantığıyla aynı paralelliktedir. Kapitalizmdeki gibi büyüme, riskleri bir

üst basamağa taşımıştır. Bütün bu yaşananların neticesinde giderilebilir sorunların, gereksinimlerin tersine, risklerle beraber sonu gelmeyen ihtiyaçların oluşumuna neden olmaktadır bu da yeni modellerin yöntemlerin kendi kendilerini var etmelerini sağlar. Bu ihtiyaçlara cevap aramak demek yeni ekonomik sömürü demektir.

4. Riskleri toplumsal kuramlar içinde ortaya çıkış aşamasından meydana getirmiş olduğu neticelere kadar ele almak gerekir.

5. Başta siyasal olmayan bir takım unsurlar zamanla siyasal hale dönüşerek politik bir temele oturtulur. Bunlarla beraber ekonomi alanında piyasalardaki düşüşler, çökme, sermaye kayıpları, artan maliyetler, değer kayıpları vb. insan sağlığı ve doğayı ilgilendiren birtakım sorunlara neden olmaktayken risklerden kaçma ve risklerle başa çıkarak onları idare etme, devlet gücünü kullanma yetkisini elinde bulunduranların yeniden teşkilatlanmasını gerektirir (Beck, 2019, s. 27-29). Bu yüzden risk toplumu teorisinde siyasal sistemleri ve uygulamaları eleştirmektedir.

Ulrich Beck'in risk toplumu kuramında vurguladığı başka bir kavramda "bireyselleşme" kavramıdır. Bireyselleşme gelenekçi toplumlardan sanayi toplumlarına doğru evrimleşen bir geçiş değil. "yağmurdan kaçarken doluya tutulmak" sözü günümüz insanlarının durumlarını özetler niteliktedir. Beck'in dediği gibi günümüz insanları sanayi toplumundan uzaklaştırılarak dünyada ki risk toplumu tufanına bırakırlar. Risk toplumunda bireyin rolü ve statüsü değişme içindedir. Klasik sanayi toplumda ki bireyin göstermiş olduğu doğal davranış modern yaşamla beraber davranışlarda değişim hissedilirken birey davranış kalıpları arasında belirsizlikler yaşar (Beck, 2005, s. 148).

Beck'e göre bireyselleşme, bireyi devamlı zorlayan, modernleşmenin yaşanılamaz dediğimiz yönüdür. İnsanlar yaşamlarında birtakım toplumsal ilişkilerde ve bu ilişkilerin oluşturulmasında, kendilerine şekil vermede ve kendilerini yorumlamada tutarsızlık içindedirler (Beck, 2005, s. 149). Böylece Beck, bireyselleşmenin gerçek manada sorgulatılamadığı fikrindedir.

Beck, kuramında, sağlıktan eğitime, teknolojiden bilime değin birçok kapsamda eleştirel düşünmenin önemine dikkat çekmiştir. Ona göre yaşadığımız toplum, şüpheyi barındırıp, kendisinden şüphe duyularak değişikliğin gerçekleşebildiği gibi bununla beraber toplum da özgürleşir (Beck, 2011, s. 244).

Beck, kurama refleksif pencereden bakarak öz eleştiri ve eleştirel bakıştan yoksun olan toplumlarda şuurlu bir modernlik gerçekleşmeyeceği anacak eleştiri yönünden kendilerini geliştirmiş toplumlar bilinçli şuurlu toplumlardır.

2.4. RİSK TOPLUMU TEORİSİNE GETİRİLEN ELEŞTİRİLER

Risk Toplumu Teorisine yapılan eleştiriler genel olarak şu şekildedir; Beck'in sosyal bilimlere kazandırmış olduğu risk toplumu teorisinde, karamsarlık havası vardır. Bundan olacak ki toplumları ve bireyleri daima uyarıcı bir dille yazma tutumunu sergiler. Bu durum bireylerin, risk ve tehlikeler karşısında daima kuşkucu tavır takınmalarına zorlamaktadır. Risk toplumu teorisinde Beck, ekolojik yıkımlar ve terör gibi toplumsal problemler hakkında konuşurken yeterince sayısal verilerden yararlanmamıştır (Atiker, 1992, s. 218).

Aslında Beck, teorisinde, bazı konulara(din, sosyal medya, ekonomi gibi) yeterince yer vermemiştir. Risk toplumunda sınıfsal bir ayrım var olmasına rağmen Beck durumu yalnızca "Riskten etkilenenler" ve "Riskten daha etkilenmemiş olanlar" sınıfı biçiminde yapabileceğinin vurgulamıştır (Beck, 2011, s. 55). Hatta Beck, her durumda teneffüs ettiğimiz kötü havanın demokratik olduğu fikrini savunarak aslında modern dünyada var olan risklerin sınıfsal ayrımlarını da etkisizleştiren "bumerang etkisi"ni dile getirir. Buna karşın bazı sosyologlar ise modern riskler geliştikçe aslında sınıflı toplum yapısı hatta daha da belirgin hale geleceğini düşünmektedirler. Reaksiyon gösteren günümüzdeki risklerin, üst sınıfta olanlara çıkar sağlayarak destek verdikleri gibi diğer taraftan da o sınıfa mensup onların daha az risklere maruz kalmalarını sağlayacak ortam oluşturmaktadırlar (Çelik, H., 2014, s. 96).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KORONA VİRÜSÜ PANDEMİSİ (COVID-19)

3.1. KORANA VİRÜSÜ PANDEMİSİ (COVİD-19)

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından halk sağlığı acil koduyla duyurulan Covid-19, ilkin 2019-nCoV olarak adlandırılsa da sonradan Dünya Sağlık Örgütü'nün kararıyla Covid-19 olarak düzeltilmiştir. İlk kez 31 Aralık 2019 tarihinde Çin'in Hubei eyaletinin Vuhan kentinde ortaya çıktı. Orada ki hastaların birçoğunda açıklanmış herhangi bir neden olmadan gelişim gösteren, çeşitli tedavi ve aşılara yanıt veremeyen zatürre şeklinde görülmesiyle SARS-CoV-2 şeklinde adlandırılarak yeni bir korona virüsü olduğu teşhisi konuldu (Ak, 2020, s. 17). Aslında ilk başlarda bir hastalık gibi düşünülen korona virüs dikkat çekici bir biçimde yayılarak ani biçimde salgın haline gelmesiyle 2020 Mart ayında Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafınca koronavirüs (COVİD-19)salgınını pandemi ilan etmiştir. O tarihten bu yana da dünya gündeminde başköşede bekleyişini sürdürmektedir (Tokgöz, 2020, s. 310-341).

3.1.1. Pandemi Nedir?

Eski Yunancadan παν pan tüm + δήμος demos insanlar manasına gelen kelimelerden türeyerek gelmiş olup bir kıta, hatta tüm yeryüzü gibi çok geniş bir alana yayılan ve etkisini gösteren salgın hastalıklara verilen genel addır (Parıldar, 2020, s. 19-38). Yine başka perspektifle pandemi, bir toplumdaki güç ilişkilerinin, sınıf çatışmalarının ve derin sosyal değişimlerin aynaları olarak tanımlanabilir. Bunun nasıl olduğuna dair çeşitli teoriler olsa da milyonlarca insanın salgınlardan hayatını kaybettiği gerçeği ki devletler bu salgınlar sonucunda ekonomik, sosyal ve siyasi olumsuzluklarla karşı karşıya kaldı (İlhan, 2020, s. 291).

Virüslerin yayılım göstermesi, direnip tutunması pandemik şeklinde değerlendirilir. Pandemik, dünyada senkronize biçimde, birçok bireyi tehdit edecek boyuta ulaşan bulaşıcı hastalıklar için kullanılan addır. Bir hastalığın ya da herhangi bir tıbbi vakanın birçok bireyin ölümüne neden olması ve yaygınlığı onu tek başına pandemi yapmasına yeterli değil aynı zamanda bulaş gücünün de güçlü olması gerekir. Şayet öyle olmuş olsaydı yıllarca var olan kanser belasının sayısızca insanın

ölmelerine neden olmasına karşın bulaş gücünden yoksun olduğundan pandemik olarak nitelendirilemez (Karagöz, 2020, s. 43-44).

Dünya Sağlık Örgütü'nün yapmış olduğu tanımlamaya göre pandemik bir durum anca üç şartı sağlarsa başlamış olur. Bunlar nüfusun önceden yakalanmadığı bir hastalığın oluşumu, hastalığa neden olan şartların bireylere bulaşması ve tehlikeli bir hastalığa yol açması, hastalık faktörünün bireyler arasında devamlı ve basit biçimde yayılmasıdır. Pandeminin evrende yayılım göstermesiyle birçok kişinin dokunulmazlığı sona ermektedir. Pandemi aslında küresel bir sorun olduğundan, sadece hasta olan bireyi değil tüm toplumu ilgilendiren bir sorundur. Çünkü pandeminin oluşumuna neden olan virüsler kan, su ve hava aracılığıyla tüm temaslı kişilere etkileyebilmektedir. Bilhassa modernleşmeyle gelişim gösteren iletişimin ve ulaşımın artması pandeminin yayılım hızını da artırmaktadır. Virüs kaynaklı yayılım gösteren hastalıklar hala güncelliğini korumakla birlikte ciddi bir tehdittir (Temel, 2012, s. 2). Her yıl büyük ekonomik yıkımlara neden olan ve birçok sağlık sorunlarının ortaya çıkmasına sebep olan gripler de virüs yayılması olan pandemilerdendir.

Pandeminin insanlığa tesir ettiği yanı; virüslerin hastalığa neden olabilecek yatkınlığa, bireylerin kurmuş oldukları ilişki sıklığına, ülkelerin sağlık alanındaki altyapılarına, virüsün yayılım hızına ve şiddetine göre farklılık göstermektedir (Sağlık Bakanlığı, 2019, s. 2).

Pandemilerin tam olarak ne zaman, nasıl, nerede ortaya çıktığını tahmin etmek oldukça güçtür. Pandemi mümkün olduğunca erkenden tespit edilip ayrı tutulursa yayılımını azaltacağı gibi önlenmesi ve etkisinin azaltılması açısından ve bırakacağı hasarlar için de son derece önemlidir. Aynı zamanda pandemiyle uğraş veren sağlık ve kamu personelinin sosyal, ekonomik ve psikolojik destek almaları sağlıkla mücadelede doğuracakları sorunların önlenmesi açısından da önemlidir (Sağlık Bakanlığı, 2019, s. 3).

3.1.2. Tarihten Günümüze Pandemiler

İnsanlık tarihinin başlangıcından itibaren birçok salgın hastalığa maruz kalmıştır. İnsanlığın bulaş gücü yüksek hastalıklarla ilk kez karşılaşıldığı ve ilk pandemilerin ortaya çıktığı yılı kesin olarak bilinmemektedir. Ancak tarihte isimsiz birçok kitlesel yok oluşun olduğu tarihsel bir gerçektir. Çünkü ilkel toplumlarda tanrıların, ruhların ve büyünün hastalıklara neden olduğu inancı, tek tanrılı dinlerin evvelki zamanlarında da pek değişmedi. İnsanlık tarihinin başlangıcından bu yana, salgın hastalıkların neden olduğu kitle ölümleri diğer hastalıklardan farklı yorumlanmıştır. Eski Yunanistan'da birden bire ortaya çıkıp pek çok bireyin ölümüne sebep olan hastalıklar metafizik birtakım güçlerle açıklanmıştır. Hatta yapılan kötülüklerin sonucu olarak tanrıların kendilerine vermiş olduğu bir ceza ve onların gazabı şeklinde benimsemişlerdir (Mutusis 1952, s. 1150-1151). Tarihsel kaynaklar ise 1510'dan itibaren pandemiler ve etkileri hakkında yazmaya başlar (Morens, v.d., 2010, s. 51). Potter için Avrupa tarihinde kaydedilen bu korkutucu ve büyük salgında İspanya'nın bazı şehirlerinde yaşam sona ermiş ve Roma kötü etkilenmiş ve bu şehirde 8000 kişi yaşamını yitirmiştir. Avrupa'dan sonra Amerika'da da salgın görülmüştür (Potter, 2001, s. 91).

Salgınlar genelde, mikroorganizmaların doğadaki büyük karışıklıklara göstermiş oldukları tepkilerden kaynaklıdır (Koca ve Tutal, 2021, s. 360-371). Savaşlar, demografik artışlar, depremler, seller, fırtınalar, kıtlık, iklim anormallikleri, evsizlik, çevre kirliliği ve çevreyle ilgili dengesizlikler, salgınlardan bir ya da ikisini eyleme dönüştürebilir. Mesela, tarih boyunca Afrika'daki yoksulluk ve ölümler, kolera, Ebola, AİDS ve tüberküloz sebebiyle gittikçe artış göstermiştir. Yaygın ticaret, bu tarz salgınları körükleyen insan-hayvan etkileşimleri için yeni imkânlar oluşturdu. İnsanlar büyükçe kentlerde yaşadıkça, daha egzotik ticaret yollarına sahip oldukça ve çeşitli insan, hayvan ve türlerin varlıklarıyla daha fazla ilişki içerisinde oldukça pandemi olasılığını arttırmıştır (Tekin, 2021, s. 331-332).

İnsanlık tarihine büyük etkisi olan salgınlara bakacak olursak kolera, tifo, veba, İspanyol gribi, benekli humma, çiçek hastalığı, domuz gribi, sarıhumma, sars ve daha yakın zamanda korona benzeri salgınlar çok sayıda kişinin ölümüne neden oldu (Hays, 2005, s. 151-287). Sadece insanların ölümlerine neden olmakla

yetinmemiş bu salgınlardan sağ kurtulan bireylerde travmalar, trajedilerin yaşanmasına sebep olmuştur (Yıldız 2014, s. 97).

Tarih boyunca hastalık ve pandemilerin devam etmesine rağmen, zamanla tutarlı bir eğilim göstermiştir: ölüm oranlarında kademeli bir düşüş. Sağlığı iyileştirmek ve pandemileri tetikleyen faktörleri anlamak, etkilerini azaltmada güçlü araçlar olmuştur. Hiç şüphe yok ki, insanlık tarihi boyunca geniş bölgelere yayılan ve toplu ölüme ve sağlık sorununa neden olan sayısız endemik ve pandemi olmuştur. Britanya Adaları'nda etkili olan 664 Vebası (MÖ 668-664), Avrupa'da ortaya çıkan Justinianus Vebası (MÖ 542-541), Atina'daki Antoninus Vebası (MÖ 429-426), Kıbrıs Vebası (MÖ 266- 250), Avrupa, Asya ve Kuzey Afrika'yı etkileyen Antoninus Vebası(180-165) gibi, MÖ 'deki kayda alınmış bu salgınların yanında her yüzyıla damga vuran şok edici etkileri olan salgınlar biliniyordu (Arslan, 2020, s. 38). Çalışmamızda günümüze daha yakın etkili olan bazı pandemilere değineceğiz.

Pandemilerin tarihsel geçmişine baktığımızda ilk akla gelen ve en büyük pandemik hastalık olan ve 1348 yılında yayılım gösteren kuşkusuz "Kara Ölüm-Kara Veba" salgınıdır. Ama öncesinde Batı'nın "Kara Ölüm" olarak adlandırdığı vebalardan mühimdi etkiler oluşturan, Amvas Vebasıdır. Görüldüğü ilk yer ise Kudüs'e 33 km uzaklıktaki Amvas'tır. Adını da buradan almıştır. 639 da ortaya çıkan bu veba Urfa, Şam, Ürdün ve Filistin'i de kapsayan belli bir coğrafyayı etkilemiştir (Öner, 2020, s. 145-148).

İtalya'yı sarsan ve aslında çiçek hastalığı olarak tahmin edilen Antonine Vebası dönemde nüfusun yaklaşık olarak %50 sinin azalmasına neden olduğu tahmin ediliyor. Cyprian Vebası ise Roma İmparatorluğu zamanında 249-270 arasında görülmüştür. Geniş bir coğrafyayı etkisi altına alan vebanın tarihte neden olduğu ilk pandemi, Justinianus zamanında Bizans-Konstantinopolis'te görüldüğü iddia edilmektedir. 540-541 yıllarında ilk salgın(pandemi) olan bu Justinian salgınının, Roma İmparatorluğu'nun çöküş yaşanmasında ana etken olduğu düşünülmüş ve etkileri 750 yılında sona ermiştir. 542'de Mısır'da başlayarak yayılan bu salgının Konstantinopolis üzerinden ticaret yollarıyla İrlanda'ya yayıldığı iddia edildi. 6. yüzyılda yaşamış Romalı yazar Procopius, üç yıl devam eden bu salgında

Konstantinopolis'te her gün 5.000 ila 10.000 kişinin öldüğünü iddia etmiştir (Alfani ve Murphy, 2017, s. 319).

1347-1348 yıllarında Avrupa'yı sarsan Avrupa'da vahim, tehlikeli bir durumun yaşanmasına sebep olan büyük veba salgını veya Kara Ölüm olarak adlandırıldı ve bu salgına "Yersinia pestis" adlı bir bakterinin neden olduğu iddia edildi (Özden ve Özmat, 2014, s. 64-65). 14. yy' da 200 milyondan fazla insanın ölümüyle sonuçlanmıştır. Çin ve Orta Asya'dan başlayan ''Kara Ölüm'' salgını, denizden gemiler yoluyla Avrupa'ya taşınan farelerle dönemin meşhur hastalığı limanlar yoluyla bütün şehirlere taşınmıştır. Bu hastalıkla beraber dönemin ileri gelenlerinden soylular, şairler yazarlar, piskoposlar, askerler, Müslümanlar, Hristiyanlar, Yahudiler gibi nice insanlar deri altında oluşan kanamalardan kaynaklı siyaha büründüler. Bundandır ki veba "kara" adını alan veba 19. yüzyıla kadar Büyük Viyana Salgını, Moskova Salgını, İtalya Salgını, Londra Salgını ve diğerleri… gibi isimlerle anılmıştır (Genç, 2011, s. 139-142). Yalnızca Avrupa ve Akdeniz'de, Kara Veba nüfusun üçte birini bazılarına göre ise yaklaşık olarak nüfusun yarısına yakınının yok oluşuna neden oldu ve bu da onu ikinci en kötü salgın haline getirdi. 16. ve 18. yüzyıllar arasında veba, üç yüz yılı aşkın bir sürede en korkunç salgın hastalığı haline geldi (Alfani ve Murphy, 2017a, s. 319; Özden ve Özmat, 2014, s. 64).

Colomb'un yeni bir kıtayı keşfiyle başlayan salgınlar oldu çünkü bu keşifle birlikte Avrupa'dan Amerika kıtasına salgın göçleri yaşandı. Amerika'dan da Asya ve Avrupa'ya 1492-1550 arası dönemde yayılan frengi oldu (Alfani ve Murphy, 2017, s. 317-320).

Kolera: Vibrio cholerae bakterisinin neden olduğu bağırsak enfeksiyonu nedeniyle akut ve şiddetli ishal de oluşur. 1817'de Japonya'da, 1826'da Moskova'da, 1831'de Berlin'de, Paris ve Londra'da, 1892'de Hamburg'da ve Kanada'da kolera salgınları meydana gelmiş. Günümüzde hala ara sıra salgınlara neden olabilen kolera, 1817-1824 yılları arasında Asya'nın ilk kolera salgını olarak biliniyordu ve bundan milyonlarca insan öldü. 19. yüzyılın en ölümcül hastalığıydı. 2004 ve 2014 yılları arasında 2.260.389 vaka görülürken 45.543 ölüm gerçekleşti (Namal ve Kılıç, 2015,

s. 13-913). Virüsün devletlerarasında taşındığı ve başta ticaret yolu olmak üzere birçok ülkeye yayıldığı görüldü (Yaşayanlar, 2018, s. 50-51).

Tifüs salgını ise esas olarak 19. yy'ın ortalarında açlık ve gıdasızlık nedeniyle yayılan bir salgındır. Tifüsten ölen kişi sayısı savaşlarda ölen askerlerin sayısını geçti. Bu noktada devletler özellikle kitlelerin yoğun olarak görüldüğü alanlarda harekete geçmeye başladılar. Bu dönemde 20. yüzyılın ortalarına kadar olan yoğun savaşlar ile enfeksiyon riski artmıştır. O dönemde salgınların esas özelliklerinden olan gıdasızlık, kötü hijyen, salgının yayılım göstermesine neden oldu. İkinci cihan harbi sırasında, salgının yayılmasını önlemek için vaktinde aşının bulunup kullanımının artırılmasıyla ilgili girişimlerde bulunulmuştur (Bulut, E., ve Bulut, A., 2017, s. 18-20).

I. Dünya Savaşı zamanında patlak veren ve insanlık tarihinde bilinen ve en büyük kıyıma sebep olan H1N1 virüsünün neden olduğu salgın "İspanyol gribi" olup dünyanın hemen hemen her ülkesini etkiledi. 1918-1920 yıllarında ortaya çıkan İspanyol gribi, savaş sonucunda askeri kampların devamlı olarak yer değiştirmesiyle hızla yayılım göstererek pandemiye dönüştü (Yolun ve Kopar, 2015, s. 1114-1116). Bu dönemlerde de şimdiki gibi hijyene ve maske kullanımına, beslenmeye dikkat edilmesi gerektiğine vurgu yapılmıştır.

Hong Kong Gribi: Asya Gribi yahut Çin Gribi olarak da bilinir, ilk kez Hong Kong'da ortaya çıktı. 1968-1969 yıllarında neredeyse bir milyon insanı öldüren salgındır. Hastalığa neden olan H3N2 tip A virüsü, olarak tanımlanan antijenik diverjanslı H2N2 virüsünden türetilir ve burada birden fazla alt tipine sahip virüsler, orijinalinin ürettiğinden farklı bir viral ortam oluşturmak için birleştirilir. 1968 de ABD'de ki salgınların artışından sonra aşısı bulundu. Hong Kong Gribiyle benzer özellikler gösteren "Asya Gribi" 4 milyondan fazla kişinin ölümüne neden oldu. Çin'de meydana gelen bu salgın yaklaşık on yıl boyunca etkisini devam ettirmiştir (Ceyhan, 2006, s. 81-84).

Bulaşıcı hastalıklar(salgınlar) 21. Yüzyılda da ortaya çıkmaya devam etti. Bunlardan 2009'da görülen domuz gribi, öncelikle domuzlardan ve kümes hayvanlarından yayıldı. Bu salgının bulaş yanı da bulunmaktadır (Şanlı, 2010, s. 5-7). Aynı zamanda bu virüsün daha çok yetişkin ve bebekleri etkilediği bulunmuştur.

Bu noktada yetkin olan kişiler, bu ve benzeri salgınların her on yılda bir veya daha az olacağını iddia etmişlerdir (Yılmaz, 2010, s. 37-40).

Dünya sağlık örgütü tarafından 11 Nisan 2009 da "Grip Pandemisi" olarak ilan edildi. Grip ilk kez Meksika'da yayıldığından önce "Meksika Gribi" şeklinde adlandırırken daha sonra "domuz gribi" ve en sonunda da H1N1 şeklinde adlandırıldı. H1N1 virüsü, önem teşkil edecek sağlık sorunları ve toplu ölümlerin yanında bir de telafisi zor toplumsal ve ekonomik sonuçlara yol açtığı pandemi özelliği de gösterdi. Görüldüğü ülkelerde ölümlere yol açan vakaların yanı sıra tarım alanındaki faaliyetlerde önemli ölçüde yavaşlamış ve turizm, eğitim, sağlık, teknoloji, iş, finans vb. sektörler kötü etkilenmiştir (EPRS, 2020, s. 4).

2014'te tüm dünyayı karşısına alan ve savunma gücü olmayan ülkeleri etkisi altına alan Ebola Salgını, Batı Afrika'da 1300 den fazla kişinin ölümüne ve büyük bir insani krize neden oldu. Batı Afrika'nın ekonomisinin gelişmemiş dokusu, krizin etkilerinin en görünür olduğu Liberya, Gine ve Sierra Leone'de ekonomik olarak derinleşti ve ülkeleri savunma yoksunu şeklinde bıraktı. Yetersiz sağlık sistemleri, yoksulluk, politik nedenler, özellikle de son zamanlarda Sierra Leone ve Liberya'yı sarsan iç savaşlar ve Ebola virüsünün semptomlarının sıtma ve kolera gibi diğer hastalıklarla karıştırılması, salgının etkili ve hızlı biçimde yayılması anlamına gelen temel etkenlerden biridir (Bingül Ak, Türk ve Ak, 2020, s. 194).

Tarihsel sürece baktığımızda hemen hemen her safhada patlamalar gözlemlenmiştir. Özellikle Sanayi Devrimi'nden sonra virüslerin etkisi ve yıkıcı gücü önemli ölçüde artış göstermiştir. Zamanla, ulaşımın artış göstermesiyle virüslerin yayılımı da beraberinde hızlandırmış oldu. Öte yandan tıp alanının gelişmesiyle birlikte vakalara müdahale şekilleri de uzmanlaşmıştır. Bununla birlikte, vakanın yıkıcı etkisi, koruyucu önlemler ve özelliklede antiviral aşının keşfi arasındaki sürede her vakada ortaya çıktı. Bilimde, teknolojide ve tıpta gelişim alanında ilerlemiş olsa da, salgının ölüm oranlarını bu kadar sert bir şekilde yükseltmeye devam etmesi, pozitivist algının ötesinde görünen faktörlere dikkat çekiyor. Salgınlar arasında önemli yıkımlar endüstri devrimi ve çevre-tabiat ilişkilerinin döngüsü sonucunda meydana geldi. İnsanlardaki kazanma hırsı ve doğanın yok edilmesi; Sosyal hayatta sınıfların birbirleriyle olan ilişkilerinde mesafe göstermiş olmaları ve bu mesafenin

artışı beraberinde toplumsal karışıklığı meydana getirmiştir. Bunlardan hareketle risk unsurları artmış ve sosyal hayatın dengesi alt üst olmuştur. Aynı şekilde, virüslerin savaş zamanlarında meydana gelmiş olması da ayrıca göze çarpar. Nispeten konuşursak, bilimsel değerlendirmeler salgının, yayılmanın ve hastalığın önlenmesinin yerini alır; toplumsal, insani ve manevi faktörlerin iş başında olduğunu ortaya koymaktadır. Covid -19 Pandemisi, Aslında 20. yüzyılın başlarından bu yana virüslerin neden olduğu pek çok salgın dünyayı etkiledi. 1918-1919 Büyük Grip Pandemisinden bir asır sonra, salgına rağmen henüz etkili bir koruyucu veya tedavi edici efektif tedavi bulunamamış, cehalet ve güçsüzlüğün sosyolojik, psikolojik ve ekonomik sonuçları bütün dünyada hissedilmeye başlamıştır. Salgınlar daha erken dönemlerde ülkeden ülkeye ve bölgeden bölgeye daha yavaş yayılım gösterse de, Covid-19 virüsü Çin'de ortaya çıkmış ve hızla iki ay gibi bir zamanda etkisi tüm dünya ülkelerine yayılmıştır (Bingül Ak vd., 2020, s. 195).

Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkan ve küresel bir tehdit haline gelen Covid-19, 1918-1919 Büyük Grip Pandemisi'nden bu yana yalnızca en önemli küresel sağlık krizi değil, bir de yakın tarihte en maliyetli pandemisidir. Bunun yanı sıra Covid-19, dünya genelinde meydana gelen ana krizlerle de net farklılıklar içeriyor (TÜBA, 2020, s. 26-27).

3.1.3. Covid-19 Pandemisinin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

Bireyler doğduklarından bu yana çeşitli tehditler, tehlikeler ve risklerle karşılaşmışlardır (Koçak ve Memiş, 2018, s. 2). Yaşamlarını sürdürdükçe karşılaşmaya devam da edeceklerdir. Ve bu risklerin, tehditlerin en önemli özelliklerinden biri de tahmin edilemezliği ve hatta bunları kontrol edebilmenin zorlaşıyor oluşudur. Küresel mal ve insan akışı göz önünde bulunulduğunda, şimdi dünya çapında felaketler için potansiyeller mevcuttur. Çünkü bireyin iktisadi olarak güçlenmesinin gizil bir maliyeti ortaya çıkmıştır oda yabani yaşamdaki virüslerin bulaşmasıdır. İnsanlar ne kadar yeniliğe. Bozulmamış yerlere açılsa da virüse bulaşma ihtimalini de o derece artırmaktadır. Bunun nedeni de insanlar, virüslerin çoğalması ve kolay bulaşması için yaşam ortamlarını oluşturmaktadır. Virüs riski daima doğada bulunmaktadır, insanlar modernleşen yaşamla birlikte virüslerin gelişim alanlarına ziyaretlerini artırdıkça onlardan daha çok etkilenildiğinin

başlanıldığı söylenilebilir. Fakat bu etkileşimden zararlı çıkan da yine insanın kendisidir. Virüslerle kişiler arasında doğa vardı, insanlar bu doğayı aşmaya başladıkça virüslerle yakınlaştı (Vidal, 2020, s. 6-10). Günümüzün en popüler sözcüğü haline gelen Covid 19 virüsü de bu tehditler arasında yerini almıştır. İlk olarak 31 Aralık 2019 yılında Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkan Covid 19 virüsü; solunum sıkıntılarıyla karakterize olan, bir grup hastaların incelenmesi sonucunda ancak Mart 2020 yılı itibariyle Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından salgın olarak ilan edilebilmiştir. Ve 3 ay kadar kısa bir zaman içinde dünyada yaygınlaşmıştır. Salgın olarak ilan edilmesinde hastalığın veya enfeksiyon etkeninin ülkelerde, kıtalarda, hatta tüm dünya gibi çok geniş bir alanda görülmesi etkili olmuştur (Sağlık bakanlığı, 2020, s. 4).

Koronavirüs insanlarda hastalıklara yol açabilen ve yarasa, kedi gibi bazı havyalarda da görülebilen virüs çeşididir. Hastalık, semptom görülmeyen vakaların olabilmesiyle birlikte öksürük, ateş ve solunum darlığı gibi belirtiler gösterir ve öksürme, hapşırma yoluyla oluşan damlacıkların solunması, hastaların dokunduğu kirli yüzeylere teması neticesinde ellerin; göz, ağız, burun ya da yüze götürülmesi ile de bulaşmaktadır (Sağlık Bakanlığı, 2020, s. 2-5).Vakalar arası farklılaşma görülmekte, kimi hastalar hastalığı hafif atlatırken kimileri ise hastane koşullarında tedavi edilmektedir (YÖK, 2020).

Covid-19 hastalığında bilinen ilk bulgular gribal enfeksiyonu gibi iken, hastalık gidişatının ağırlaşmasıyla birlikte bulgularda birtakım farklılıklar gözlenmektedir. Bundan dolayı değişim gösteren belirtiler; solunum, iştahsızlık, bilinç karışıklığı, konfüzyon, göğüste devamlı ağrı, yüksek ateş biçimindedir. 60 yaşın üzerindeki bireylerde yüksek tansiyon, kalp ve akciğer problemleri, şeker hastalığı, obezite veyahut kanser vb. kronik hastalar Covid-19'un önemli risk grubu içerisine dâhil olurlar. Avrasya ve Afrika'da 1346'da ortaya çıkarak, bütün bölgeyi etkileyen Kara Veba salgınından beri yaşamı bu kadar riskli hale getirecek bir hastalık görülmemiştir (Menteşe, 2020, s. 80).

Çeşitli semptomlar gösteren hastaların incelenmesi sonucu hastalığın kaynağı olan virüsün Şiddetli Akut Solunum Sendromu (SARS 2002) ve Orta Doğu Solunum Sendromu (MERS 2012) adlı koronavirüs ailesinden olduğu görülmüş

bununla beraber virüs, Yeni Koronavirüs 2019 (2019-nCoV) olarak adlandırılmıştır. Bu isim Covid-19'a dönüşmüştür sonrasında. Virüs ilk olarak deniz ürünlerinde ve hayvan pazarları çevresinde bulunanlarda görülmüştür. Akabinde bireyden bireye bulaşarak Çin'deki farklı eyaletlere daha sonra ise diğer dünya ülkelerine yayılım göstermiştir. Bir kişinin, kurumun veya ülkenin başkalarıyla olan yakınlığı ve etkileşimi de bir takım olumsuzluklar yaratabilir. Bu nedenle sınırların kaldırılması ve yakınlaşması korku ve riski de beraberinde getirir (Koçak ve Memiş, 2018, s. 6). Seyahat, enfekte olmuş kişilerle yakın temas, hijyen eksikliği vb. bu yayılımda önemli etkilere sahip olmuştur. 11 Ocak'ta Çin'de ilk ölüm gerçekleşmiş, 13 Ocakta ise Çin dışında ilk ölüm Tayland'da gerçekleşmiştir. Akabinde; Filipinler, Japonya, Güney Kore, İtalya, İran, ABD gibi ülkelerde virüs görülmeye ve yayılmaya başlamıştır. Artık Korona virüsü durdurmak amacıyla bir duvar inşa edemez durumuna gelinmiştir (Matthewman ve Huppatz, 2020, s. 5).

Covid-19 oluşumuna sebep olan SARS-CoV-2'u da kapsayan bütün virüsler zaman içerisinde değişiklik gösterir. Çoğu değişiklik virüsün nitelikleri üstünde etkisi ya çok azdır ya da yoktur. Bunlarla beraber, virüsün nasıl rahat yayılım gösterdiği, alakalı olan hastalık derecesi ya da aşıların, ilaçların, tanı gereçlerinin veya toplumsal önlemlerin icraatları gibi birtakım farklılıklar virüsün niteliklerini etkiler (DSÖ, 2021). Covid 19 da diğer virüsler gibi değişime uğramış, virüsün; Delta, Omicron gibi varyantları oluşmuştur.

Koronavirüsün nasıl ortaya çıktığı ile ilgili kesin olmamakla beraber bazı iddialar bulunmaktadır. DSÖ'nün Covid-19 raporuna göre virüsün ortaya çıkması ile ilgili 4 farklı senaryo bulunmakta:

1. Virüsün hayvanlardan, yarasadan insanlara geçmiş olması
2. Virüsün insanlara yarasalardan başka hayvan dolayısıyla geçmesi
3. Wuhan kentinde gıda inciriyle geçmesi
4. Wuhandaki bir laboratuvar kazası sonucu oluşması.

Rapora göre kabul edilebilen en olası senaryo virüsün başka bir hayvan aracılığıyla yarasalardan insana geçme olasılığı olarak bildirildi. Yine rapora göre virüsün laboratuvardan çıkma olasılığının ise düşük olduğu belirtildi (DSÖ, 2020).

Virüsün Wuhandaki bir laboratuvar kazası neticesinde oluştuğu iddiası her ne kadar düşük bir ihtimal gibi görülse de akıllara, Furedinin insanı, tehlikenin ve risklerin ana kaynağı olarak görüşünü getirmiştir (Üvez, 2014, s. 24). Frank Furedi'ye göre Risk ve tehdit kavramları ezelden beri vardır. Bu sebeple toplumların, bir şekilde risk durumuyla karşı karşıya olduğunu belirtmiştir (Furedi, 2001, s. 28).

Virüsten en fazla etkilenenler: Kronik hastalığı bulunanlar (kanser, kalp rahatsızlığı, hipertansiyon, diyabet, kronik solunum yolu rahatsızlığı vb.). 60 yaş ve üzeri olan bireyler (bu durumdan kaynaklı bazı ülkelerin demografik yapılarında değişiklik görülebilir) sağlık personelleri gibi (Sağlık Bakanlığı, 2020, s. 5). Ayrıca bazı uzmanların ifadelerine göre bağışıklık sistemi zayıf olan kişilerin virüse yakalanma oranlarının daha fazla olduğudur. Bu da yeterli ve dengeli beslenmekle ilişkili bir durum olarak ifade edilebilir. Yeterince beslenemeyen kişiler Covid-19'un negatif etkileri yönünden daha fazla risk altındadır. Bu sebeple Covid-19 pandemisi toplumda bulunan eşitsizlikleri daha derinleştirmiştir (Altın, 2020, s. 4).

İlk defa karşılaşılan bu hastalık ile ilgili yeni bir literatür oluşurken hastalığın hızlı bulaşma biçimi, hasta ve ölüm sayılarının sürekli olarak artması sebebiyle oluşan panik ve endişe, önlenemez bir korkuya dönüştü (Altın, 2020, s. 2).

Sosyal medya platformlarının bireylerarası bu denli yaygın kullanılması, pandemi döneminde koronavirüs ile ilgili yapılan haberler dolayısıyla kişiler üzerinde oluşan korku ve paniğin şiddetini etkilemiştir. Sosyal medyadaki bazı bilgi kirliliği, virüs hakkında bilgi eksikliğinin olması, virüsten ölümün yüksek olması, virüsün hızlı yayılması, sınıf, yaş, ırk ve cinsiyet fark etmeksizin her bireyde bu virüse rastlana bilinmesi gibi durumlardan ötürü koronavirüs bütün bireyler üzerinde stres yaratmış, kimileri için travmaya neden olmuştur ve olmaya devam da etmektedir. İnsanlar sosyal, ekonomik yönden de etkilenmişler ve hayatlarında bir takım değişikliklere gitmişler veya gitmek zorunda kalmışlar. Bu virüs döneminde risk ve korkudan kaçınma adına maske takılması, kişilerarası mesafeye dikkat edilmesi ve temizlik gibi korunma yöntemleri geliştirilmiştir. Ve bu metotlar bazı yaptırımlarla desteklenmeye çalışılmış. Bu dönemde kişisel farkındalık, hassasiyet görülmeye başlanmıştır. Bireyler kişisel temizliklerine daha dikkat etmeye başlamış. Sanayi faaliyetlerinin durması veya hafiflemesi doğada değişime neden olmuş,

kirliliğin azaldığı görülmüş, dünyanın farklı yerlerindeki çatışmalar durma noktasına gelmiş (Afacan ve Avcı, 2020, s. 12).

Uzmanlar salgından kurtulabilmek amacıyla virüse karşı aşı geliştirilmesi gerektiğini belirmiş ve bu sürecin de bir ile iki yıl arasında değişebileceğini savunmuşlar. Bununla birlikte diğer tüm virüsler gibi Covid-19 virüsünün tedavisi için de dünyada farklı araştırmalar yapılmış; BioNTech, Moderna, AstraZeneca, Sinovac, Johnson & Johnson, Turcovac v.b. aşılar geliştirilmiştir (Günaydın, 2020, s. 5).

3.1.4 Küresel Bir Risk Olarak Covid-19

Beck'e göre risk küresel olup, herhangi bir bölge, ülke yahut medeniyete özgü değildir (Beck, 2011, s. 59). Evrenin çağdaş toplumlara dönüşmesini risk kavramıyla açıklayan Beck, evrenin modernleşmeyle gelen endişe, risk ve kuşkuyla yüklü bir evrene evirildiğini belirtir (Beck, 2011, s. 21). Modernleşmeyle birlikte toplumlar daha önceden rastlamadıkları problemlerle karşı karşıya gelmişlerdir. O, risk toplumunda, önceden var olan risklerin çok daha değişik biçimlerde ortaya çıkarak tüm toplumları kuşatıp tehdit ettiğini savunmuştur (Çuhacı, 2007, s. 1-2). Ve bu riskler toplumun her kesimini, tüm canlıları etkilemektedir.

Küreselleşme aynı zamanda kapitalizmin sahip olmuş olduğu toplumsal, ekonomik ve ekolojik konulara dair riskleri yerellikten çıkararak tüm dünyaya yaymaktadır (Kılıç, 2008, s. 31). Böylece kapitalizmin meydana getirmiş olduğu riskler küresel risk haline dönüşürken şekillendirmeye çalıştığı toplum da risk toplumuna dönüşmüştür. Küresel risk toplumunu ifade ederken, sanayi toplumunun yarattığı tehlikelerin, yeni risklerin büyümesi ve dönüşmesiyle tüm topluma yayıldığını göz önünde bulundurmak gerekir. Küreselleşmenin de etkisiyle riskler kolaylıkla tüm dünyaya yayılabilmektedir. Daha önce fiziksel olarak gözlenebilen ve çoğu zaman nicel olan vücudumuzu etkileyebilecek riskler, artık niteliksel bir etki alanına dönüşmekte ve küresel ölçekte niceliksel olarak etkisini göstermektedir. Böylece üretilen riskler, küresel boyutta etkisini göstermekte ve tüm insanlığı etkilemektedir (Turgut, 2021, s. 60). Risklerin birçok kaynağı bulunmakta; kişilerin veya toplumun kararı, ön görülemez insan kaynaklı bazı problemler bunlardan bazılarıdır.

İklim değişikliği ve azalan ekosistemler gibi çevresel kaygılar karşısında yeni riskler ve sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bu yeni sorunlar, daha geniş toplum üzerindeki etkilerinden dolayı her zamankinden daha yaygın salgınlara neden olurken, insanlar geçmişte benzer sorunlarla(özellikle hastalıkla ilgili)uğraşmışlardır, ancak modern durumlar daha da büyük zorluklar ortaya koymaktadır. Ulaşım ağının gelişimiyle birlikte muhtelif bazı bulaşıcı hastalıkların, mikropların dünyanın her yerinde görülmesi, bir taraftan toplumun sağlığını etkilerken, diğer taraftan canlı çeşitleri için risk oluşturmaktadır (Turgut, 2021, s. 69-73). Ve oluşan bu risklerin bazısı kişilerde, toplumda veya diğer alanlarda bazı değişikleri de beraberinde getirir. Küçük veya büyük, kuvvetli yahut güçsüz, eski yahut yeni, siyah veya beyaz, zengin veya fakir, dindar veya seküler, klasik veya modern, aklımıza ne kadar değişik toplum çeşidi gelirse gelsin, toplumsal değişim bütün toplumların ortak kümesidir (Alkın, 2017, s. 4).

Koronavirüs salgını küresel bir salgına dönüşmesiyle tüm dünya ülkeleri ve bireyleri üzerinde büyük etkilere yol açmıştır. Covid-19 pandemisi bütün dünyada milyonlarca insanın enfekte olmasına ve pek çok kişinin yaşamını kaybetmesine sebep oldu (Altın, 2020, s. 1). Koronavirüs salgını sürecinde virüsün varlıklı-fakir ve yöneten- yönetilen farkını gözetmeden tüm insanları etkilemesi bumerang etkisini ortaya koyduğunu göstermektedir.

Bugüne kadar yaşanan büyük salgınlarda toplumlar can kaybının ardından normal hayata dönebilmiş; Ancak diğer salgınların aksine korona virüsünün küresel anlamda çok büyük bir etkisinin olacağı tahmin ediliyor. Şüphesiz bu salgının sosyolojik, ekonomik, siyasi, diplomatik, teknolojik, psikolojik, hukuki, göç ve vize işlemlerinde büyük etkisi olacaktır. Tüm bu olumsuzluklar, devletlere kendilerini bu virüs ortamında nasıl konumlandıracakları konusunda bir strateji oluşturma fırsatı da verecek (Ulutaş, 2020, s. 11).

Covid-19 başladığı noktadan hızlı bir şekilde yayılması, bireylerin can güvenliğini tehdit etmekte ve ekonomik sistemleri, devletleri, uluslararası kuruluşları, uluslararası işbirliklerini ve evrendeki bütün etkileşimleri ön görülemez ve belirsiz bir sürece doğru evrilmesine sebep oldu (Arslan ve Karagül, 2020, s. 9).

Korona virüsün (COVİD-19), Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından pandemi olarak duyurulması akabinde sürecin belli bölgeye has olmaktan çıkıp küresel bir noktaya çekilmesi, virüse bağlı ölümlerin ciddi bir sayıya ulaşması devletlerin olağanüstü hal uygulamalarının önünü açmış bulundu (Yıldırım, 2020, s. 1).

Covid-19 bir sağlık krizi olarak neredeyse bütün dünyada yaşamı olumsuz etkiledi. Ülke yöneticilerinin gerçekleştireceği zirveler, spor müsabakaları, bilimsel kongreler, eğitim-öğretim faaliyetleri ve diğer birçok toplumsal etkinlikler ertelenmek zorunda kaldı (Afacan ve Avcı, 2020, s. 1-2). Devletler Çin'e olan seyahatlerde vatandaşlarına kısıtlama getirmeye başladı hatta bu ülkeye uçuşları durdurdu. Çin'e yakın zamanda seyahat yapan vatandaşlara ülkelerine dönüşte zorunlu karantina uyguladı. Ayrıca her devlet kendine has salgınla mücadele planları da hazırlamaya başladı. İnsanlar arasına mesafe konulmasını zorunlu kılan; günlük yaşam alışkanlıklarının yanı sıra çalışma yaşam düzenini, eğitim-öğretim yöntemlerini farklılaştıran; ulaşım, turizm ve hizmet sektörü başta olmak üzere ekonomi üzerinde olumsuz etkileri öngörülen; küresel bazda insan sağlığına tehdit olarak algılanan Covid-19 virüsünün, önümüzdeki dönemde birey-devlet ve uluslararası düzeyde değişimin kaynağı olabileceği tahmin edilmektedir (Arslan ve Karagül, 2020, s. 3-4). Bu süreç esnasında çoğu ülkede çeşitli üretimler durma noktasına gelmiş, vaka sayılarının yüksek olduğu bazı ülkelerin sağlık sistemlerinde bir takım sıkıntılar yaşanmış. Maske, ilaç, solunum cihazı vb. tedarik etmede problem yaşayan bazı ülkeler bu sıkıntılar dolayısıyla vatandaşlarını kaybedebilmiş. Eve çekilmeler tüketimi arttırmış, çeşitli ülkelerde bazı gıdalara ulaşımda aksaklıklar yaşanmış. Sağlık, sosyal ve ekonomi alanında Covid-19 salgınının etkisiyle meydana gelen bazı problemler tüm dünyada küresel risk oluşumunu arttırmıştır (Haleem, Javaid ve Vaishya, 2020, s. 78).

Sağlık:

- ✓ Enfekte bireylerin teşhisi ve tedavi edilmesinde yaşanan zorluklar
- ✓ Sağlık personeli üzerindeki ağır yük
- ✓ Tıbbi malzeme tedarik sıkıntısı

Ekonomi;

COVID-19 pandemisinin beklenmedik gelişi, dünyadaki birçok ekonomiyi bozulma noktasına getirdi (Hai-Anh, Manh-Hung ve Toan, 2020, s. 5).

- ✓ İhtiyaç maddelerinin üretimindeki sıkıntılar
- ✓ Ticaretteki kayıplar
- ✓ Ürünlere ulaşmadaki sıkıntılar
- ✓ Mevcut gelirin artışının yavaşlaması

Sosyal;

- ✓ Kişilerarası ilişkilerde kopukluk
- ✓ Bayram, tören gibi kültürel etkinliklerin yasaklanması veya kısıtlanması
- ✓ Çeşitli spor turnuvalarının ertelenmesi
- ✓ Sosyal mekânların, eğlence yerlerinin kapanması
- ✓ Hizmetlerdeki kopukluk
- ✓ Medyadaki bilgi kirliliği

Eğitim;

- ✓ Yüz yüze eğitime ara verilmesi
- ✓ Sınavların ertelenmesi
- ✓ Okulların kapanması
- ✓ Üniversitelerin geçici süreyle kapanması

gibi bazı aksaklıkların, tüm dünyada psikolojik, sosyal, ekonomik krizlere yol açması muhtemeldir (Arslan ve Karagül, 2020, s. 8).

Küreselleşmeyle gelen güçlülüğün belirli bir kesimin elinde olduğu inkâr dilemez bir gerçektir. Lakin küreselleşme sonucuyla ortaya çıkan risklerin tüm insanlarca paylaşıldığı Covid-19 pandemisi sürecinde yeniden ortaya çıkmıştır. Bu nedenle pandemi sürecinde uluslararası kuruluşlardan çok ulus devletlerin ön plana çıktığı, fakat ekonomik ve teknolojik yönden zayıf ülkelerin Covid-19 salgını sürecinde bir anlamda kaderleriyle baş başa bırakıldığı görülmüştür (Arslan ve Karagül, 2020, s. 10).

Dünyadaki farklı ülkelerin aşı çalışmaları yapması ve aşı geliştirmesi virüsün etkilerini azaltsa da aşılar her ülke aşıya eşit oranda ulaşamamış, yoksul

ülkelerde virüsün olumsuz etkileri devam etmiştir. Bir takım devletler ekonomik dengenin bozulması ihtimaline temkinli olması pahasına, krizi engellemede hızlı ve köklü kararlar alamamakla beraber büyük tehlikelere maruz kalmışlardır. Bir takım sağlık otoritelerinin ikaz ve tavsiyelerini dikkate alıp uygulamada hızlı olamamaları nedeniyle sağlık sistemleri öncelik olmak üzere ve siyasal açıdan düşüş tehlikesi içinde yer aldılar (Arslan ve Karagül, 2020, s. 17). Geçmişte yapılan araştırmalar ve bilim insanlarının yayınladığı raporlar göz önünde bulundurulduğunda; aslında globalleşen evrende daha çok salgınlarla karşılaşılacağı ve görülen rahatsızlıkların adil bir biçimde tüm insanlığı etkileyeceği seneler öncesinden tahmin edilmiştir. Salgınların neden çıktığı ne zaman ve nasıl biçimde var olacağı ön görülememektedir. Ama pandemilerin kişileri, toplumu ne derece etkileyeceği; siyasi karar mercilerinin vaziyeti ne şekilde yönlendireceği, bunun yanında sağlık yönetim araçlarından hangisinin kullanılacağını belirleyecektir (Budak ve Korkmaz, 2020, s. 75-76).

3.1.5. Covid-19 Pandemisi'nin Toplumsal ve Ekonomik Sonuçları

Çin'in Wuhan kentinde başlayıp domino etkisiyle şeklinde bütün dünyayı etkileyen Covid-19 hastalığının gelişim göstermesiyle ekonomi alanındaki riskler, belirgin biçimde farklı alanlarda daha görünür hale gelerek ampirik yaşamı da etkilemiştir. Küresel bir pandemiye dönüşen korona virüs yalnız tıbbi olarak değil, ekonomik, mesleki, sosyal, siyasal ve ahlaki sonuçlara da neden oldu. Seyahat yasaklarından eğitim sistemine, ülkenin ekonomik durumundan, tüketici davranışlarına ve tarım ve lojistik gibi faaliyet alanlarına kadar salgınla birlikte önemli değişiklikler meydana gelmek zorunda kaldı (Üstün ve Öz çiftçi, 2020, s. 142-150).

Dünyanın dört bir yanındaki eğitim kurumlarının kapatılması, seyahatlerin kısıtlanması ve insanların toplandığı yerlerin kapatılması yoluyla koronavirüsün yayılmasını durdurmak için gerekli tedbirler alınmıştır (Güngör, 2020, s. 821). Covid-19 hastalığından korunmak için alınacak önlemlerden biri de tüm yaş gruplarında görülebilen sosyal izolasyon kavramıdır. Bu tür bir diğer önlem de kısmi veya tam gün sokağa çıkma yasağıdır. Bu süreçte insanlar salgının ülkelerindeki ve dünyadaki evrimini daha çok medya ve sosyal ağ araçları aracılığıyla takip etmektedirler (Üstün ve Öz çiftçi, 2020, s. 145).

Kişileri ve sosyal ortamı pek çok yönden etkileyen pandemiler, toplumun gerilemesine sebep olan toplumsal bir durumdur. Hastalıkla ilgili negatif düşünce ve duygular arttığında ortaya çıkan belirsizlik ve kriz, insanların her zamankinden farklı davranmasına neden olur (Karakaş, 2020, s. 6). Ulaşım, eğlence, perakende, otel ve restoranlar gibi kilit sektörler önemli seviyede zarara uğradığı için Paris, Madrid, Venedik ve Roma gibi birçok önemli turistik alanlar terk edilmiş, fuar alanları kapatılmıştır. Spor müsabakaları, umumi alanlarda yapılan toplantı ve yürüyüşler iptal edilerek hava, kara ve deniz taşımacılığı seferleri birçok yerde son bulmuş (Cinel, 2020, s. 128). Özellikle de küresel risk raporunda, 2021 yılında kısa süreli en büyük risklerin, korona virüs gibi salgın hastalıklar ve pandeminin ekonomik etkisiyle geçim sıkıntısı olduğuna dikkat çekmektedir (The Global Risks Report, 2021).

Salgınla beraber ekonomi alanında farklılıklar ve iş birliği alanlarında münasebetler en aza inmektedir. Birçok alanda durağan bir hal alan üretim sektörü ekonomi alanında da fiyat kararsızlığı yaşamakta olup fahiş fiyat artışlarına neden olmaktadır. Fiyatlardaki bu dengesizlik gündelik yaşamı zora koymakta aynı zamanda Covid-19 tedbirleri bünyesinde pek çok küçük işletmenin kapıları kapatıldığından iflasa sürüklenmektedirler (Cinel, 2020, s. 129).

Aslında Covid-19 salgını diğer salgınlardan farklı olup hem talep hem de arz alanlarında durma seviyelerine gelinmiştir. Evlerine kapanmak zorunda kalan bireyler aynı zamanda talebi azaltırken üretimi de durma noktasına taşımıştır neticede ortaya çıkan bir gelir kaybı yaşanmakta olup ekonomide de daralmanın yaşanmasına neden olmaktadır. Covid-19 salgınıyla beraber tüketim alışkanlıklarında da değişimler yaşanmaktadır. Bu değişimlere kimi zaman geçim sıkıntısı da eklenerek insanların kendilerini mutsuz ve yorgun hissetmelerine neden olmaktadır. Yaşanılan bütün bu ekonomik zorluklar, toplumsal uyumun parçalanmasına, sosyal refahın azalmasına ve zengin muhtaç farklılığın artmasına neden olmaktadır. Bunlara bağlı olarak meydana gelen geçim sıkıntısı, toplumlar üzerinde etkili olduğu ve gelecekte de bir takım toplumsal problemlerin yaşanılmasının önüne geçilemez. Ekonomi alanında yaşanılan şiddetli sarsıntılardan önemli ölçüde zarar gören işletmeler, Covid-19 salgınından dolayı ciddi bir darbeye uğramışlardır. Salgının sonunda yapılacak olan iyileştirme süreciyle birlikte bütün kurumların aynı paydada

birleşerek, önceleri yaşanılmayan bir birliktelikle ekonomideki seviyeleri düşünüldüğünde saygın bir konumda olan firmalar normalleşme adına destekleyici süreci hızlı biçimde idare etmeleri gerek (Eğri ve Doğaner, 2020, s. 143). Aynı etki Türkiye'de de gözlemlenebilir. Hatta içe dönüklük dünyanın her yerinde görülebilir.

Covid-19 pandemisi nedeniyle yaşanan ekonomik kriz, süreçte arz ve talebin durmasıyla önceki krizlerden farklı bir karaktere sahip. Salgının etkisini azaltmak için insanlardan evde beklemeleri isteniyor, bu da azalıyor. Talepte düşüş, işçilerin evde kalmak zorunda oldukları için üretimi durdurmalarına ve ortaya çıkan gelir kaybı ekonominin yeniden daralmasına neden oldu. Bilhassa Covid-19 salgınıyla beraber artış gösteren küresel bir gelir oransızlığıyla karşı karşıya kalınmış olup böylece zengin ülkeler daha da zenginleşirken yoksul ülkeler ise daha çok yoksullaşmıştır. Benzer olay kişiler arasında da görülmektedir. Durum böyle olunca ülkelerden daha çok faaliyet göstermeleri ve bu soruna bir çözüm bulmaları beklenilmektedir. Giderek küreselleşmeyle birlikte bir hayli pasifleşen devletler güçlerini küresel riske karşı kullanılması beklenilmektedir. Aynı zamanda devletlerin de halkın sağlığı için çeşitli hizmetlere ulaşmalarını kolaylaştırıcı eylemlerde bulunmaları, halkı bilgilendirme, aşılama planlamaları ve çok yönlü risk ölçümleme haritalarını düzenlemeleri gerekir (Macar ve Asal, 2019, s. 230).

Bazı sektörler Covid-19 pandemisinden olumsuz etkilenirken, diğerleri olumlu yönde etkilendi. Şüphesiz tarım, gıda ve online alışveriş sektörleri de olumlu etkilenen sektörler arasında yer alıyor. Husussan virüsün yayılması ve panik atmosferi sebebiyle bireyler haddinden fazla gıda malzemesi satın aldılar. Ayrıca salgın sırasında bireylerin en çok talebi online alışveriş sitelerinden geldi. Sonuç itibariyle, e-ticaret ve nakliye firmaları bu durumdan nemalanmıştır (Köse, 2020, s. 61).

Korona virüs salgını sonrası otomasyon teknolojisinin üretimde daha yaygın olarak kullanılacağını ve robotların daha faal olacağını öngörebiliriz. Çünkü başka bir muhtemel istila niteliğinde üretimin sekteye uğramaması ve sürekliliği için bu şekilde bir tedbir gerekmektedir. Dijital çağa geçişle birlikte toplumların dijitalleşme projesi çoktan başlamışken bir sonraki adımda insanlar teknolojiye daha bağımlı hale gelecek ve yapay zekâ ile bireyselleşecekti ancak Covid-19 salgını bu

süreci daha da hızlandırabilir ve nesiller arasındaki değer ve alışkanlık farklılıklarını aşındırabilir. Bunun doğal bir sonucu olarak toplumlar daha homojen bir yapıya doğru ilerleyebilirler. Yapay zekâ teknolojisinde bir dalgalanma bile olabilir. Esnek emek harcama uygulamaları yaygınlaştıkça, çalışanlar olası durumlarda evden çalışabilmektedir. Covid-19 salgını insanları evde daha fazla zaman geçirmeye zorlarken, hane sayısına göre ev büyüklükleri de tartışma konusu haline dönüştü. Gelecekte de büyük evlere taşınmanın, her birinin kendi yaşam alanına sahip olacağı hane sayısı oranında artacağını düşünebilir (Macar ve Asal, 2019, s. 236).

Salgının benzeri görülmemiş ölçeği, işsizlik, göç, iklim değişikliği ve yoksulluk dâhil olmak üzere birçok alanda anlayışın genişlemesine yol açtı. Ayrıca hastalık, ölüm kaygısı, sosyal izolasyon, enflasyon, temel ihtiyaçlar ve bilgi kirliliği konularında yeni bir farkındalığın oluşmasına neden oldu. Aynı zamanda dayanışmayı artırdı ve insanları ortak bir hedefe bağladı. Bunun nedeni, salgının daha fazla işbirliğine ilham vermesi ve bireyselliğe son vermesiydi (Yorğun, 2020, s. 1).

Covid-19'un yarattığı en büyük sınırlamalardan biri de kültürün temel göstergeleri olan yüz yüze iletişim ve sosyalleşme olmuştur. Bu sınırlamalar devam ederse, düşük yoğunluklu ve yüksek yoğunluklu kültürel gruplar arasındaki ayrım çizgisinin bulanıklaşması olası görünüyor (Kızılçelik ve Erjem, 1996, s. 495).

Covid-19 pandemisinin sonrasında toplumsal münasebetlerin önceden olduğu gibi olamayacağı en azından bir süreliğine de olsa aşikârdır. Bu da sosyal yabancılaşmayı artırır. Çünkü insanlar birbirlerini olası virüs taşıyıcıları gibi görüyorlar. İnsanların yurt dışına seyahat ederken ve tatil bölgelerinde kalırken çok dikkatli ve tedbirli olacaklarını da tahmin edebiliriz. Ayrıca çok gerekli olmadıkça iş gezilerine izin verilmeyecektir. Yüz yüze toplantıların yerini, özellikle e-posta olmak üzere İnternet üzerinden görüntülü görüşmeler alacaktır(birçok kurumun işlemlerini, eğitim-öğretimin zoom vb. programları üzerinde yapmaları). Yine Covid-19 salgınının ortaya çıkardığı toplumsal sonuçlardan önemli başka problem ise bu salgının demografik yapı üzerindeki etkisidir. Bu sebeple belki de bazı ülkelerin nüfus yapısı değişecektir (Eroğlu, 2020, s. 211-212).

Salgın, Vebada olduğu gibi orta yaş gurubunu çok da etkilememiştir. Bu salgının doğrudan etkilediği 65 ve üst yaş grubu olan yaşlılar olacaktır ancak aynı zamanda yaşlılara daha iyi bakılması ve yaşlıların korunması da sosyal bir problem olacaktır. Bütün bu nedenlerden dolayı Covid-19, 21. yüzyılın diğer salgınlarından iki yönden farklıdır. Birincisi, salgının daha geniş bir coğrafi alana yayılım göstermesiyle salgın çok kısa bir süre içinde tüm dünyada kendini göstermeye başladı, bu nedenle günlük yaşam ciddi şekilde kısıtlandı. İkincisi, ekonomik küreselleşme ve ülkelerin ticari ilişkilerinin tedarik zincirleri ile karşılıklı bağımlılığı nedeniyle, salgının ekonomi üzerindeki etkisi küreseldir. Ülkelerden gelen olumsuz imajlar, ekonomilerin bu sürece yeterince hazır olmadığını göstermektedir (Eroğlu, 2020a, s. 212).

3.2. ULRICH BECK'İN RİSK TOPLUMU BAĞLAMINDA KORONA VİRÜS PANDEMİSİ(COVID-19)

Birey ve toplumlar, geçmişten günümüze kadar hemen hemen her dönemde çeşitli sebeplerle risk, tehdit ve tehlikelerle karşı karşıya kalmaktadır. Bu durumun nedeni risk, tehdit ve tehlikelerin önceden tahmin edilemeyen yapıda olmasından kaynaklanmaktadır. İnsanoğlunun içinde yaşadığı bu korku atmosferi geçmişten günümüze kadar birtakım değişimlere uğrasa da günümüzde de varlığını sürdürmektedir. İnsanoğlunu sürekli tehdit eden bu korku atmosferinin günümüzdeki karşılığı "risk toplumudur". Artık içinde yaşanılan dünya, insanoğlunun ilk ortaya çıktığı dönemdeki gibi sadece can korkusunun hâkim olduğu basit yapıya sahip olan bir dünya değildir. İçinde yaşadığımız dünya, geçmiş dünya düzenine göre çok daha karmaşık ve tehlikelidir. Bu nedenle günümüz risk, tehlike ve tehditler önlem alınamaz niteliktedir. Dünyada modernleşmenin etkisiyle yaşanan toplumsal sorunlar risk toplumunun açığa çıkmasına sebep olmaktadır. Modernleşmenin bir ürünü olan "risk toplumu" kendi içinde meydana gelen risk, tehlike ve tehditler önce bireyleri daha sonra da toplumları olumsuz yönde etkilemektedir. Ulrich Beck, günümüz toplumlarında gerçekleşen toplumsal problemlerin daha iyi anlaşılması için risk toplumu teorisini sosyal bilimlere kazandırmıştır. Ayrıca Beck, risk toplumunun modernleşmenin bir ürünü olduğunu iddia etmektedir. Bu iddiasını da günümüzde toplumlarının yaşamış oldukları riskleri, tehlike ve tehditleri modernleşmenin yan etkisi olduğunu dile getirmektedir (Memiş, 2017, s. 252).

Risk toplumu kavramı, sanayileşmenin ve teknolojik gelişmelerin zirvede olduğu günümüzde önemli bir konu haline gelmektedir. Özelliklede iletişim ve ulaşım sektöründe yaşanan dikkat çekici gelişmeler ve ucuzlama nedeniyle toplulukların kendi aralarındaki etkileşimi muazzam düzeylere ulaşmıştır (Şahin, 2007, s. 27). Aslında hala etkisini göstermeye devam eden Covid-19 salgını özellikle ulaşım sektöründeki gelişmelere bağlı olarak süratle yayıldığı aşikâr. Bunlardan hareketle sanayileşmiş ve teknolojik anlamda gelişmiş dünyanın riskler barındırdığı ortadadır. Sanayi toplumu ve sanayileşeme Beck'in risk toplumuyla eleştirdiğidir (Beck, 2011, s. 24).

Beck, sanayi döneminde Üretimin artması ve güç yapılarının oluşturulması ile önemli risklerin ve sosyal sorunların kapsamı genişler. Bilim ve teknolojideki değişiklikler riskin artmasına neden olur. Bu riskli durumda takılıp kalmak, ürün ve malzeme yaratmanın ne kadar kolay olduğuna bağlıdır. Riskleri, pıhtılaşan ve tüm dünyayı, hatta sadece bir kişiyi etkileyecek kadar güçlü hale gelen enerji olarak tanımlar. Beck'in risklerin evrensel yönünü açıklamak için kullandığı terim "Bumerang Etkisi"dir. Mevcut salgın için bir çare yok. Bu nedenle risk toplumu nedeniyle herkes tehlike altındadır. Çözüm bulunamadığından kimse bu tehdide karşı bağışık değildir. Tüm insanlar için evrensel olan riskin boyutu nedeniyle, riski yaşayan herkes için ortak bir eylem planı gereklidir. Çünkü salgınlar sırasında insanların dayanışması olayların etkisini azaltmak için önemlidir. Riskler, bu stresin hedeflenen alıcısı olarak gezegenin insanlığı üzerinde önemli bir yük oluşturmaktadır. Beck'e göre, Covid-19 virüsü, risk toplumunun oluşturduğu riskleri temsil ediyor. Bu hastalığın yayılması, doğanın artık insanlığın mükemmelliğine karşı çıkma biçimleriyle örtüşmektedir (Beck, 2011, s. 21-24).

Covid-19 salgınının küresel kapsamının yanı sıra potansiyel kalıcı etkileri ve sonuçları, onu önemli bir mevcut risk haline getiriyor. Diğer özellikler arasında, kaybedilen fonların ve malların yeterince değiştirilememesi veya tazmin edilememesi ve ayrıca tehdidin evrensel doğası yer alır. Hastalıkla birlikte ortaya çıkan riskin resimleri, hem para hem de insan kaybı tahminlerinin yetersiz olduğunu göstermektedir. Bu tehlikeye ilişkin şikâyetler telafi edilemez (Beck, 2011, s. 21).

Koronavirüsün ilk ortaya çıkışından itibaren bir yıldan çok geçmesine rağmen aşının bulunması fakat herhangi bir tedavisinin olmaması, riskin en önemli belirleyicisi olan öngörülemezliğini ortaya çıkardı. Ancak dünyadaki çoğu ülkede ikinci hatta üçüncü dalga şeklinde bilinen evre geride kaldı ve pandemi giderek daha ölümcül ve bulaşıcı hale geliyor. Öte yandan yakın ve orta vadede bir sonraki seyrin nasıl olacağını kestirmek zor (Tuna, 2021, s. 322).

Beck'in 21. yüzyılda tanımladığı risk toplumu, belirsizlik ve risklere maruz kalma ile karakterize edildiğinden, her şeyin potansiyel faydaları ve olumsuz etkileri vardır. Hem bireyler hem de devletler bu yeni yaşam tarzı ile mücadele etmektedir. Beck'e göre, risk antagonizmi, temelde herhangi bir tanımlanabilir tanımı olmayan riskler tarafından küresel süreçler bozulduğunda ortaya çıkar. Bu riskleri çevreleyen belirsizlik, sonuçlarının tahmin edilmesinin imkânsız olduğu gerçeğini yansıtmak için Beck'in onları "felaket riski" olarak tanımlamasının biçimidir. Riskin tanımlanamıyor olması durumuna vurgu yapan Beck, süreci de "gerçekliğe susamışlık" kavramıyla belirtmektedir. Covid-19 pandemisi sürecinde de tam bir infodemik bir durum yaşanmaktaydı. Bilgi kirliliğinin varlığı riskli ve risksiz durumun ayırımını güçleştirir. Birey sosyo-psikolojik olarak her zaman tanımı belli olan risklerden kaçıp uzaklaşmak ister. Fakat koronavirüs döneminde oluşan infodemik durum kişilerin risk algılarını oldukça etkilemiştir. Beck'in "risk çözücüler" şeklinde belirttiği kurumları, siyasetçileri ve uzmanları pandeminin korkutucu olduğu şeklinde ki ifadeleriyle panik havasını oluştururken, diğer yandan da pandemiden hangi şekilde korunacağına yönelik riskten uzaklaşma pazarları oluşturmuşlardır (Beck, 2011, s. 22-23). Pandemi sürecinde hastalanıp yakınlarını kaybeden, karantina günlerinde sevdiklerini kaybetmekten korkan ve korkuyu yaşayan, işlerini kaybeden bu insanların yaşamış oldukları zorlukların yanında bir de yalan yanlış bilgilere maruz kalmaları onların psikolojilerini olumsuz etkilemiştir.

Covid-19 salgını diğer salgınlardan farklıdır modern çağın modern hastalığı pandemisidir. Doğaya yaptığımız tahripler daha büyük risk ve tehlikeleri de beraberinde getirmekte ve beklenilmektedir. Zira Beck'in ifade ettiği şekliyle Doğanın tahribiyle birlikte küresel ısınma, kirlilik, demografik değişim, tüketici alışkanlıkları ve kentsel yaşam farklı riskler oluşturmaktadır. Modern hayat, çeşitli toksik atıklar üreterek hava ve sudaki kirleticilerin ve toksinlerin kullanımını

genişleterek insanlarda ve hayvanlarda kalıcı hasara neden olur. Beck, bu riskli atmosferin çeşitli felaketleri kaçınılmaz kıldığını söylerken, toplumdaki felaketlerin de zamanla normale dönebileceğini söylüyor. Modern hayat bir yandan bu riskleri kışkırtırken, diğer yandan ölüm cezası olarak kendi sonunu hazırlamaktadır celladına âşık olan (Aksakal, 2022, s. 1803). Ya da Ulrich Beck'in dediği gibi riskler, salgınlar, doğa tehditleri aslında insanların doğa ile kurmuş oldukları bağın hatalı ve bu hatalı yanlış bağın doğurmuş olduğu neticelerdir (Beck, 2019, s. 122-123).

Koronavirüs salgınının risk toplumunun bir parçası olup olmadığı göz önüne alındığında, Beck'in bahsettiği modern risklere; etki alanının ölçülemez olmasının neden ve sonuçlarının bir alanla yetinmemesi varlığının belli olmayıp gizli kalması, zararının ve telafisinin çok güç olmasına benzemektedir. Beck'in risk toplumunda yaşamın yoksullaşması, şu anda korona virüs pandemisi sürecinde dünya çapında yaşanıyor. Gıda fiyatları tüm dünyada arttı. Risk toplumunda risk bir tehdit haline geldikçe, temel üretim ve sevkiyatlar, üretim kesintileri ve iklim değişikliği nedeniyle üretimde düşüş ile aynı zamana denk geldiğinden fiyatlar yükseldi. İklim değişikliği sayı ve rakamlarla anlatılsa da, bu değişikliğin sosyal, kültürel ve siyasi yansımaları Covid-19 salgın etki raporlarında görünür biçimde anlatılıyor (Beck, 2019, s. 30).

Beck, sosyal risk teorisinde sınıfsal sosyal yapıları reddetse de riskin neticelerinin eşit olmayan biçimde dağıldığına ve sosyal eşitsizliğe yol açtığına dikkat çekmektedir (Beck, 2002, s. 42).

Risk bölümlendirmesinin tarihi, zenginlik gibi riskin de bir sınıf modelini takip ettiğini göstermektedir. Ancak bu sefer süreç tersine döndü. Zenginlik en üstte, risk en altta birikir. Dolayısıyla risk, sınıflı toplumu ortadan kaldırmaz, güçlendirir. Yoksulluk güvensizliğe ve birçok riske yol açar. Sonuç olarak, yüksek riskli sektörlerde ücretler düşüktür. Bulunduğu ülkeye taşınması tesadüf değildir. Pandemiler, zengin ve fakir olsa da Toplumun tüm kesimlerini etkilese de fakirleri zenginlerden daha derinden etkiler. Ekonomisi zayıf ve geliri düşük olanlar salgından büyük ölçüde etkileniyor. Temiz suya erişimi olmadığı, tıbbi tesislere erişimi olmadığı ve aşıları olmadığı açıktır (Beck, 2011, s. 47). Sınıfla ilgili olumsuz etkiler, risklerle baş etme, risklerden kaçınma veya gerçekleştiğinde telafi etme eşitsizlik,

farklı meslek ve eğitim dereceleri baz alınarak bölünmüştür. Mali fırsatlar, toplumsal haklar, bireylerin sahip olduğu mal çeşitliliğini ve mülkiyetini ayırt eder. Başka bir evi bulunanlar veya tatil yapma olanağı olanlar, risk ve tazminatla başa çıkmak için ikinci şanları olabilir (Beck, 2019, s. 48). Koronavirüsün başlangıç evresinde haberlerde zenginlerinin adalar satın alıp ailelerini buralara yerleştirdiğine dair iddialar vardır. Güçlü olanların, risklerden kaçınma ve risklerle başa çıkma konusunda yoksullardan daha fazla şansı vardır. Risk dağılımındaki eşitsizlikler küresel olarak yaşanmaktadır. Birçok tatil beldelerinde aşırı nüfus fazlalığı yaşandı aynı zamanda müstakil evler daha güvenilir olduğu gerekçesiyle rağbet arttı (Beck, 2011, s. 48).

Beck'in, Servet tepede birikir, risklerse dipte ifadesiyle eşitsizliğin riskler karşısında artış gösterdiğini Covid-19 salgınında da aşı kullanımı ve aşıların bazı ülkelere verilmemesi zenginlerin ise aşıya kolaylıkla ulaşmaları, bazı ekonomik dengelerin ve ticari anlayışların değişmesi duruma en iyi örnektir (Beck, 2011, s. 47). Eşitsizlikler bunlarla kalmayıp eğitim alanında da görüldü nitekim okulların kapanması, öğrencilerin eğitim eşitsizlikleriyle karşı karşıya kalması anlamına gelir. Pandemi sırasında okulların kapanması, yoksul çocuklar için olumsuz toplumsal sonuçlar doğurmakta ve toplumsal dengesizliği de artırmaktadır. Yaşadığı yerde interneti olmayan kişiler online eğitime erişimde sıkıntı yaşıyorken internet imkanı olanlar ise rahatlıkla eğitim erişimi sağlamaktadırlar. Sonuç olarak, pandemi sosyal eşitsizlikleri artırıyor ve kırsal kesimde yaşayan yoksulları daha fazla tehlikeye atıyor. Beck, risk toplumunun başarısı olarak gördüğü üretim ve tüketimin oluşturduğu yeni sistemin varlığı aslında yeni risklerinde habercisidir. Çünkü artık riskler kendi kendilerini üretebilecektir. Farklı risk tanımlarıyla yeni gereksinimler ve pazarlar oluşturulabilir (Beck, 2011, s. 82-83).

Hastalıktan korunma amaçlı pek çok ürün piyasada mevcut olup pazarlanmaktadır. Beck'in, bilimin üretime odaklanması ve aşı üretiminde de verimliliğe odaklanması sebebiyle riski kabul etme ve riskten kaçınma konusundaki yetersizliğine yaptığı vurgu pandemi sırasında görüldü. Pandemi ile birlikte koruyucu maske ve tıbbi cihazlara olan talep arttı. Sonrasında bu ürünlerin stokları oluşturuldu ve ürünler çok yüksek fiyatlarla satışa sunuldu, bu da riskin ticarete konu bir meta haline geldiğini gösterir (Duğan, 2021, s. 514-515).

Beck'e göre, aşırı uzmanlaşmış bilim, onunla ilişkili risklerle başa çıkmayı zorlaştırmaktadır. Hastalıklara neden olması ve kirliliği kontrol etmesi, bu organizmadan neden korkulduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Kendilerini sıkı sıkıya bağlı bir uzmanlık topluluğuna, bilimsel yöntem ve teoriye ve uzmanlaşmaya ayırarak, kendilerini medeniyete bağlama riskini ortadan kaldırırlar. Ancak yine de bu risklerin gelişmesinde ve büyümesinde önemli bir rol oynarlar (Beck, 2011, s. 236). Eylem için artan kamuoyu baskısı, risk durumlarının ve çatışmaların büyümesine ilham verir. Bilimsel yaratımı çevreleyen artan tabu, toplumu bir oldubitti haline getiriyor (Beck, 2011, s. 236).

Koronavirüs süresi boyunca bilim tartışılırken, birbiriyle çelişen ve tutarsız açıklamalarla virüs hakkında kültürel bir tabu oluşturan uzmanlar, kamuoyunda tedirginliği artırıyor. Çünkü medyada kimisi maskenin hastalığa yakalanmayı önlediğini söylerken kimisi de maskenin ona karşı koruma sağlamayacağını ifade etmiştir. Beck'in Risk Toplumunda vurgulamış olduğu Bireyselleşme günümüz toplumunda da artış göstermektedir. Özellikle de pandemi sürecinde bireyselleşme tüm çıplaklığıyla ön plandayken süreç içeresinde de baba - oğula, oğul - babaya yabancı ve tekçi davrandı. Modernleşme ve gelenekten arınma, sonuç olarak artan bireyselleşmeye yol açmıştır. Aktif modern işgücü piyasası sayesinde bireyler kültürlerine, topraklarına, ailelerine, mahallelerine ve arkadaşlarına daha az bağlıdırlar. Geçmişte, birçok insan hayatta belirli bir yola girdiklerine inanıyordu. Ancak modernitenin ortaya çıkmasıyla bu durum değişti. Artık okuldaki veya iş piyasasındaki başarısızlıkların işsizliğe veya boşanmaya yol açacağına inanılıyor. Olaylar, başarılı olmadıkları takdirde kişisel başarısızlıklar olarak görülür. Virüs ve pandemi süreci, bireyselleşmenin artmasına neden oluyor. Aslında bunun nedeni de modernleşmenin insanları daha bireysel hale getirmesidir. Virüsten ölen birçok kişinin Avrupa'da ve Amerika Birleşik Devletleri'nde yalnız yaşadıkları için virüse sahip olduklarının farkında olmaması bu noktayı kanıtlıyor. İnsanlar, bireysel birimlere bölünmekten ve toplumsal değerlerle çatışmaktan kaynaklanan tecrit duygularının izini kaybederler. Bireyselleşmenin yarattığı yalnızlık, pandemi sürecinde toplumsal değerleri hatırlamaya, duygudaşlık kurmaya, yaşlılara ve muhtaçlara yardım etmeye, paylaşmaya, aile olmaya, bir arada ve dayanışmaya yol açmıştır. Pandemi sürecinde yalnız yaşayan kişilerde aileyi

uzaklaştırma, aileyi şimdilik taşıma, manevi ve maddi destek sağlama, aile ziyareti gibi davranışlar daha sık görülmektedir. Ancak uzun süre aynı yerde yaşayan aile fertlerinin alışık olmadığı bu durum, bazen aile bireylerini güç kullanımına ve boşanmaya yöneltmiştir. Bu durum, modernleşmenin bir neticesi olarak ortaya çıkan bireyselleşmenin artık tersine çevrilemeyeceği şeklinde yorumlanabilir (Beck, 2011, s. 206-207).

Beck, risk pozisyonlarıyla sınıf pozisyonlarının benzer şeyler olmayıp değişik dinamiklere sahip olduğunu belirtiyor. Sınıflı toplumlarda mülkiyet sahibi olanlar ve olmayanlar biçiminde birbirinden ayrılırlar. Fakat risk toplumunda mülkiyet değersizleşirken hayatta kalma mücadelesi önemli bir hale büründüğünden toplumda kimlikler, yukarıda yer alanlar onlar- aşağıdakiler ise bizler, durumuna dönüştüğünü, toplumda zorlu bir yapı oluştuğunu belirtir (Beck, 2019, s. 55). Aynı zamanda korona virüs pandemisi sürecinde, zarardan etkilenenler ile zarardan henüz etkilenmeyenler biçiminde nüanslarla karşılaşılacaktır. Nitekim toplumda korona virüs aşısı yaptıranlar çoğaldıkça, aşı olanlar ile aşı olmayanlar şekline bir ayrımının olması, aşı pasaportu uygulamaları mülkiyetten bağımsız risk toplumuna has yeni bir dinamik ortaya çıkarmıştır. Yeni dinamikler riskin büyüklüğüne göre şekillenip ortaya çıkmaya devam edecektir.

Riskler, işsiz kalma olasılığını artırdığı için toplumda rahatsızlık yaratmakta ve kişileri (gençleri) sokağa atmaktadır (Beck, 2019, s. 46). Birçok yerde koronavirüs kısıtlamaları ile sokağa çıkma kısıtlamalarının yol açtığı protestolar yaşandı. Gerek batı da gerek başka ülkelerde ve gerekse bizim ülkemizde bireyler endişe ve taleplerini haykırmak için sokağa çıktılar. Beck, risk toplumu teorisinde belirsizliğin eninde sonunda insanları sokaklara çıkmaya yönelteceğini savunuyor. Sadece bilim camiası tarafından ele alınabilecek bir vaka olarak görülen risk etkisinin, sosyal etki ve tepkiye dönüşebileceğini tahmin ediyor. Beck'in bu öngörüsü, Covid-19 salgını sırasında gerçekleşti (Beck, 2019, s. 68-69). Aynı zamanda riskler başlangıçta tolere edilir ve örtük yan etkiler olarak kabul edilir. Riskler küreselleştikçe ve toplum eleştirilerle karşı karşıya kaldıkça, potansiyel yan etkiler ortaya çıkmaya, kamuoyunda ve sosyal ve politik tartışmaların gündeminde görülmeye başlandı. modernizasyon risklerinin neticeleri, canlılar için geri dönüşü olmayan yaşamı tehdit eden bir tehlike oluşturur (Çelik, Ö., 2022, s. 201).

İronik olarak, modern sosyal kurumlar, piyasa ekonomilerinin (örneğin, bilim, askeri, iş, hükümet) geleceğini tahmin etmek için yıllarca süren çabalar nedeniyle kendilerini belirsiz, öngörülemeyen bir toplumda bulurlar. Bildiğimiz kadarıyla insanlığın karşı karşıya olduğu tehlikeleri biliyoruz, ama ne olmuş yani? Bilmiyoruz! Çağdaş toplumlar mantıksal olduğundan risk sayılabilir, tahmin edilebilir, kontrol edilebilir ve uygun olarak kabul edilir. Oysa şimdiki riskler yapaydır. Güvensizlikler nedeniyle, insan yapımı kurgusal belirsizliğin ne zaman ve nerede patlayacağı bilinmez hale geliyor. Akılcılığa dayalı modern toplumun üstüne kurulmuş akıldışılık olarak düşünülebilir. İklim değişiklikleri, küresel ısınma, doğal afetler, globalleşen iktisadi kriz ve viral hastalıklar (korona virüsü, deli dana, kuş gribi, domuz gribi vb.) insanlarca oluşturulan risklerdir. Bu risklere insanlar şu şekilde cevap verir; reddeder, yok sayar ve dönüştürür şeklinde (Beck, 2019, s. 355-356).

Birçok ülke (İngiltere, ABD, Almanya gibi) Covid-19 salgınına engelleri başlangıçta yalanladı, halka maskeyle seyahat etmenin gerekli olmadığını söylenildi. Vaka sayısının artmasıyla birlikte salgına tepkiler değişti, kısıtlamalar ve koşullar getirildi. Modern toplumun ürettiği riskleri yönetme çabaları da onu bir risk toplumu haline getirmiştir (Çelik, Ö., 2022, s. 202).

Beck, dünya riski toplumu, "kontrol eksikliğinden kaynaklanan belirsizliğin, bilgi ve bilinçsizlik dünyası, bilgi ve sonuçları, tabiat ve medeniyet ortasındaki ikilem ve birey tarafından oluşturulan bir melezin neden olduğu tehdit edici bir gelecek" olarak tanımlar. Bu yüzden riskler bilimsel olarak benimsenmediği sürece tıbben, hukuken ya da teknolojik olarak, sosyal açıdan yokturlar. Buna bağlı olarak görünür biçimde var olmadıkları müddetçe önlenemez, işleme tabi tutulamaz ve daha da önemlisi telafi edilemez (Beck, 2011, s. 107). Bunlardan hareketle riskler bilimsel açıdan kabul edilirse varlıklarına da kesinlik kazanmanın yanında birde görünür görünen duruma gelir. Beck'in dediği gibi risklerin, görünmez olmaları, var olmadıklarını kanıtlamaz şeklinde düşünmek olanaklıdır. Çağdaş topluluklarda risklerin yaratmış olduğu uzmanlaşma eksikliği, deneyim yetersizliği ve uzmanlığa duyulan ihtiyaç artış göstermektedir (Beck, 2011, s. 110). Aslında bütün bu ifadeler, Covid-19 salgınında yaşanılan durumu özetler biçimde değerlendirebilir.

SONUÇ

İnsan, ana rahminden ölüme kadar bu dünyada hayatta kalabilmek için pek çok sancılı süreçten geçti. Bu sıkıntılı zamanlarda, kendisinin yarattığı nice tehdit, korku ve riskle mücadele etti. Zira bu tehditlerin, tehlikelerin ve risklerin kaynağı ilk başlarda doğa olarak görülürken zamanla özellikle sanayi toplumuyla birlikte kaynak değişmiş ve insanoğlunun bizatihi kendisi tehlike ve risklerin kaynağına dönüşmüştür. Yani, bu kaynak artık insanın ta kendisidir. 21. yüzyılda, kişisel kitle iletişim araçlarının ve teknolojinin gelişim ve değişimin yaşandığı bir sistem ortaya çıktı. Bu sistem, tüketicilere kârlı olduğu önceden düşünülmüş yaşam tarzları sunar. Dinledikleri müzikten giydikleri kıyafetlere, yedikleri yiyeceklere kadar tüm bu kararları bilinçaltı mesajlar gönderen reklamlar belirler. İnsanlar spor ve müzik dersleri gibi organize etkinliklere katılarak da bu sistemde yaşarlar. Bu etkinlikler reklamlarla organize edilmekte, planlanmakta ve destekleyici olmaktadır. Teknolojik ilerleme, insanlığa zevk alması için sürekli olarak yeni şeyler sunar. İnsanlar hızlı bir şekilde tüketme ihtiyacını benimsediğinde çöken kültürler, ahlak ve toplumsal yapılar ortaya çıkabilir. Materyalizm ve kaosa dönüşme riskini taşıdığı için bu, insanlığın geleceği için ciddi bir endişe kaynağıdır. Dünyada devletlerin kendilerince oluşturmuş oldukları bir düzenden kapitalizm, sanayileşme ve modernleşme gibi dinamiklerin etkisiyle oluşan küresel bir düzene geçmişlerdir. Bu düzen, küreselleşmeyle birlikte evreni olumlu olumsuz şekilde etkiler. Aynı zamanda bu küreselleşme insanlığı öngörülmeyen risk ve tehlikelere iterken günümüzde ise yaşanan risk ve tehlikeler zorlu yeni ve belirsiz ortamlar, yeni risklerin, tehlikelerin, tehditlerin ortaya çıkmasına ve çeşitlenmesine neden olur.

Geçmişten günümüze toplumun çeşitli aşamalarını risk ve belirsizlik bağlamında en gerçekçi şekilde açıklayan düşünürlerden biri olan, risk toplumu kavramsallaştırmasıyla da özdeşleşmiş olan Beck için risk, bizatihi karşı karşıya kalan kişi ya da guruplarca oluşturulmuş bir durum olduğu görüşündedir. Modernleşmeyle beraber bireyin merkezde olduğu teknolojik afetlerin artışa gidilmesi kapitalist ekonomik yöntemlerince izlenilen politikalar neticesinde alt sınıf yoksulluğuna daha çok kişinin katılması şeklinde sorunlar vardır. Nitekim risk toplumunda Beck, nicel - nitel olacak şekilde yayılım gösterebileceği yapısal durumu belirtmektedir. Aynı zamanda 1986 yılında sosyal bilimlere kazandırdığı risk

toplumu teorisi ile toplumda karşılaşılan sorunları açıklar. Ulrich Beck tarafından ortaya atılan ve 20. yüzyıldaki sosyal koşulları tanımlamak için kullanılan "risk toplumu" kavramı, risk toplumlarının oluşturmuş olduğu çevresel koşulları ifade etmek için bir başlangıç noktası olarak kullanılmaktadır.

Ulrich Beck'in çalışması, çağına postmodern çağ, bilgi çağı veya huzursuzluk çağı olarak atıfta bulunur. Bazı düşünürler içinde bulunduğumuz zamanı Bilgi Çağı veya Postmodern Çağ olarak adlandırırlar. Beck, bir değerlendirme sunarken mevcut toplumumuzun bir risk toplumu olduğunun altını çiziyor; insanlar sürekli risk altında olmak zorundadır. Tıp ve genetik bilimlerindeki gelişmeler insan sağlığını ve yaşam süresini iyileştirmektedir. Ek olarak, bu gelişmeler yaşam beklentisinin artmasına neden olur. Teknolojik gelişmelerin ve petrokimyanın olumlu yönleri, savunma sanayii, nükleer enerji ve kimyasal yaratımın olumsuz etkilerinden sıklıkla daha ağır basmaktadır. Nükleer felaketlerin, salgın hastalıkların ve toksik üretim kirliliğinin kalıcı sonuçları, hayatımızın gelecekteki seyrini tahmin etmemizi engelliyor. Risk toplumları sadece gündelik hayatın daha tehlikeli hale gelmesinden kaynaklanmıyor. Sorun daha çok kontrol edilemeyen risk sınırının solması. Çin'de görülüp hızla evrende yayılan koronavirüsü, Beck'in iktisadi veya toplumsal statü kaybına karşı koruma sağlamadığı hipotezine uyuyor. Psikolojik etkilerini anlamak zor olsa da, Beck'in risk toplumundaki diğer çevresel sorunlar ve salgınlarla birlikte düşünüldüğünde anlamlıdır. Covid-19 salgını, önemli küresel karışıklığa ve düzensizliğe neden oldu. Koronavirüs salgınını çevreleyen kaos, köklerini virüsün yaratılışı ve salıverilmesinin yanı sıra mevcut durum ve tarihsel arka planında buluyor. Mevcut durum, tehdit algısını ve salgınla mücadele yöntemlerini de etkiliyor. Beck'in sosyal fenomeni, bu kaotik ortamı üretmek için bir araya gelen birçok faktörün bir sonucu olarak ortaya çıkıyor.

Dünya, iklim değişikliğinin uzun süredir saklı kalan mikrobiyal yaşam formlarını açığa çıkaracağı cansız bir yerdir. Antimikrobiyal endişelerin varlığı, daha geniş sağlık kapsamında önemli bir rol oynar. En önemlisi, bu etki, sağlıklı bireylerin bile bakteriyel organizmaların varlığında hayatta kalmasını zorlaştırır. Bu nedenle halk sağlığı ile ilgilenen ülkelerin mikrobiyal bir enfeksiyon ortaya çıkmadan önce önleyici tedbirler alması bekleniyor. Birçok uluslararası sağlık kuruluşunun kriz sonrasında daha proaktif ve çözüm odaklı bir yaklaşım benimsemesi gerekiyor. Bu, 3

yıldır sağlığın gündeminde olan Covid-19 ile kendini gösterdi. Ayrıca uluslararası alanda güçlü bir şekilde savunma yapmaları gerekiyordu.

Başlangıçta, hastalığın vahşi hayvanların satıldığı pazarlarda alınan bu vahşi ve çığ etlerin yenmesinden kaynaklandığı düşünüldükten sonra bilim adamlarının yaptığı deneylerle ortaya çıkma olasılığı da ortaya çıktı. Nasıl ortaya çıktığı bir sır olarak kalsa bile bireyin doğal hayata karşı ölçüsüz müdahaleci tavırları günümüzde bu sorun ve risklere yol açmaktadır. Mevcut durum bireyleri ve toplumları aynı şekilde etkilemektedir. Sınıfı veya ülkesi ne olursa olsun dünyadaki herkes riskten eşit derecede etkilenir.

Covid-19, 21. yüzyılın en önemli uluslararası halk sağlığı krizi şeklinde adlandırılabilir. Bireyin sağlığına etkisi nedeniyle dünya gündemine damgasını vuran salgın, ulusal ve uluslararası düzende halk sağlığı için ne kadar az ve yetersiz önlem ve önlem alındığını ortaya koydu. Bulaş yönü de olan Covid-19, kısa zaman aralığında yayılmasıyla durumun ne kadar vahim olduğu ve artık evrende her şeyin eskisi gibi olmadığını sorunların küreselleşerek geliştiğini kitlesel ve seri biçimde bunu bize göstererek böylelikle yeni önlemlerin alınması gerektiği konusunda milletlerarası temelde açıklama niteliğinde olmaktadır (Koç, 2021, s. 110-112).

Covid-19, insanların yaşama, çalışma ve birbirleriyle etkileşim kurma şeklini büyük ölçüde değiştiren uzun vadeli bir sorundur. Başlangıçta yeni bir virüs olduğuna inanılıyordu, ancak daha sonra ekonomik ve politik bir sorun olduğu keşfedildi. Covid-19 karmaşık, çok boyutlu ve yaygın bir salgındır. Toplum üzerindeki birçok etkisi basit bir çözümle çözülemez; çözmek için doğrusal olmayan bir yaklaşıma ihtiyaç duyan daha geniş bir toplumsal sorundur.

Covid-19 sadece bir sağlık krizi değildir; toplumu başka şekillerde de etkiler. Covid-19'un ilerlemesi, kat ettiği mesafe, aldığı süre ve toplumdaki herhangi bir değişiklik ile ölçülebilir. Hastalık ulusal düzeyden uzaklaşarak küresel topluluğa taşınır. Bu, sınırları olmayan bir tehdit olarak görülebilir; sınır kaygısı olmadan yayılır. Açıkçası, koronavirüs küreselleşmenin gerçek tezahürüdür. Küreselleşmenin getirdiği tehlike ve fırsatların birlikte değerlendirilmesi gerektiğini unutmamalıyız. Mevcut Covid-19 salgınını göz önünde bulundurarak, bunu gelecekte yaşam için önemli değişiklikler yaratmak için bir fırsat olarak görmeliyiz. İnsanların

bireyselliklerine saldırı ve gerçeğe bir tokat olan koronavirüs ile mücadele etmek için bir araya gelmeleri gerekiyor. Covid-19'un riski de hızlı yayılım gösteren küresel bir etkiye sahiptir. Ancak yine de bu tür risklere karşı hareketsiz kalmaya çalışmaktansa paniği önlemek ve bu tehdide karşı hemen harekete geçmek daha iyi olduğu ve risklerle mücadelede başarı şansını artırdığı düşünülmektedir. Bununla birlikte, her alanda zincirlerin birbirine bağlı olduğu bir risk toplumunda, sonucu ne olursa olsun yeni riskler ortaya çıkacaktır. Dolayısıyla, bir toplumda gerçek birliğe ulaşmak için yararcı ve çözüm odaklı bir yaklaşımla çeşitli ideolojileri uyumlu hale getirmek için bir araya gelmeliyiz. Bu da ancak çözüm odaklı evrensel bir yol yaratılarak sağlanabilir.

Günlük yaşamlarını etkileyen bu hastalıktan farklı sosyo-ekonomik ve kültürel çevrelerden insanlar etkilenmektedir. Bu sorunların çeşitli sosyal, ekonomik ve politik düzeylerde dünya çapındaki hükümetler için uzun vadeli etkileri vardır ve bunları ele almak için geniş ve kapsamlı bir çaba gerektirir. Bir kişinin pandemiden nasıl etkilendiğini belirlemek için bireysel refah, kültürel ve ekonomik durum dâhil olmak üzere farklı ölçütler vardır. Bu konu, dünyanın tüm sosyoekonomik ve psikolojik yönleri üzerindeki etkileri nedeniyle küresel bir ilgi gerektirmektedir. Bu soruna çözüm bulmak, bir sağlık sorunu olarak önemi nedeniyle dünya toplumu için bir öncelik haline gelmiştir. Bir çözüm bulmak için gerekli olan birkaç araç bu aramaya dâhil edilmiştir. Bunlara sosyal güven, sosyal hoşgörü, adalet ve eşitlik, iyi komşuluk ve sivil toplum dâhildir. Bu pandeminin etkileri toplumun birçok yönünü ön plana çıkarmıştır. Dünyadaki her ülkeyi etkilediğinden, insanlar onunla savaşmak için birlikte çalışmak zorunda kaldı. Bu, devletler ve kurumlar arasında hastalığa çözüm aradıkça artan işbirliğine yol açtı. Farklı ülkelerden insanlar ortak bir tehdide karşı birleşik bir cephe oluşturmak için bir araya geldi. Temel değerler aracılığıyla ortak bir hedefe doğru çalışmak, dünyaya pandemi risklerinin toplulukları birleştirdiği ve işbirliğine ilham verdiği mesajını veriyor. Bu inanılmaz derecede önemlidir, çünkü tüm insanlara ortak ilkeler etrafında birleşerek hedeflerine ulaşabileceklerini gösterir. Covid-19, toplumda ve zihinde fiziksel gelişmelerden daha fazla değişikliğe neden olabilir. Bu hastalığın sonucunda yeni alışkanlıklar, normlar ve inançlar ortaya çıkabilir.

Covid-19 salgını, içinde yaşadığımız çağın en önemli sosyal olaylarından olduğu gerçeği benimsenmelidir. Aynı zamanda bu tür pandemiler de fenomenin bilinmemesi ve belirsizliği, öngörülemezliği riski derinleştirir. Risk altındaki toplumlar olarak tanımlanabilecek salgın hastalıklar, özellikle Covid-19 bağlamında, sınırların bu kontrol edilemez şekilde ortadan kalkması, gelişmekte olan tüm ülkelerden gelişmiş ülkelere kadar belirgindir. Aşı bulunmasına rağmen virüsün tedavisinin bulunamaması, öngörülemezliğin ne kadar önemli olduğunu gösteriyor. Aşının ilk ortaya çıkışından bu yana bir yıldan fazla olmasına rağmen, ek bir tedavi keşfedilmedi. Pandeminin ikinci veya üçüncü dalgası birçok ülkenin dışına yayılmaya devam ettikçe, sosyal stres ve kaygının ortaya çıkması, insanların yaşam beklentisi azalmaktadır. Yakın ve orta vadede, Ulrich Beck'in işaret ettiği öngörülemezlik riski nedeniyle bir sonraki rotanın ne olacağını bilmek zor. Ayrıca, bunun riskini almaya değer hale getirdiğini savunuyor.

Beck, doğaya yönelik tehditlerin kökenlerini ve sonuçlarını toplumsal sorunlar olarak görür ve onları insanların doğayla olan hatalı ilişkisinin bir sonucu olarak açıklar. Teoriye baktığımızda korona virüs pandemisi insan yapımı bir tehlikenin olduğu var sayılabilir. Beck'in risk toplumu kuramında şimdiki toplumun niçin risk toplumu olarak tanımlanması icap ettiğine dair beş tezi araştırmalarda korona virüs pandemisi sırasında gerçekleşen toplumsal tahlillerle destekleniyor. Aynı şekilde, risk toplumlarının alt detayları olarak bakıldığında riskler; mekânda sınırsız, zaman içinde belirsiz ve karmaşık sosyal problemler yaratırlar. Covid-19 küresel pandemisi bu alt özelliklerin üçüne de sahiptir (Ersöz, 2020, s. 536).

Risk toplumu, Covid-19 pandemisinin kültürel ve politik sonuçlarını açıklamak için faydalı bir teoridir. Bu olay nedeniyle, şimdiki zamanda uygulanan Beck'in teorisinin önceki örneklerine işaret edebiliriz. Bunlar, artan bilimsel rasyonalizm ve ekonomik büyümeyi içerir. Ayrıca, bu politikalar daha müreffeh ve özgür bir dünyaya yol açmıştır. Modern endüstriyel toplumunu düşündüğümüzde hava, su ve gıda kirliliğini hayal edemeyiz; hasta insanları veya cevaplar için endişelenen insanları anlayamayız. Ancak, dünyamızın dengesi zamanla değişti. İnsanlar genellikle algılayamadıkları güçlere isteyerek güç verirler. Bunu yapmak, onları demokratik ilkeleri baltalamadan olası zararlardan korur. Demokrasiye az saygı duyanlar, görünmeyen güçler tarafından tutuklanma ve öldürülme olasılığıyla

karşı karşıyadırlar. Bunu yaparken de teknolojinin yetkisinden faydalanmışlardır. Covid-19 pandemisi küresel olduğundan, insanlar da küresel risk kaderi içindedirler. Aldığımız önlemlerle salgına verilen yanıt arasında genel benzerlikler var. Virüs hayvanlardan insanlara bulaşmış olsa da salgın insan sosyalliğini şekillendirmektedir. İnsanların kararları, kısa süreli ziyaretçiler mi yoksa risk altındaki toplulukların daimi sakinleri mi olduklarını belirleyecektir. Yine, denebilir ki risklerle çevrili bir evrende risklerin etkisinin inkâr edilmediği, toplumun doğru ve planlı bir şekilde bilgilendirildiği ve risk iletişimine gerekli özenin gösterildiği durumu, günümüze ait toplumlarda önüne geçilemez bir hal almıştır.

KAYNAKÇA

Afacan, E., & Avcı, N. (2020). Koronavirüs (COVID-19) örneği üzerinden salgın hastalıklara sosyolojik bir bakış. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(5), 1–14.

Ağır, O.(2021).Covid-19 Sonrası Uluslararası Politikadaki Olası Değişimlere Yönelik Bir Değerlendirme. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31(2), 887-896.

Ak, B., Türk, A. ve Ak, R. (2020). Covıd-19 Bağlamında Tarihteki Büyük Salgınlar ve Ekonomik Sonuçları. *Turkish Studies*, 15(4), 189-200.

Akalın, S.(1970). *Yönetim Ekonomisi*. İzmir: Ege Üniv. İ.T.İ.A Yayını.

Akgül, M. ve Can, E. N. (2021). Risk toplumu bağlamında Covid-19 haberlerine yönelik bir inceleme. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 17(33), 535-564.

Aksakal, İ. (2022). Covid-19 Pandemisine Ulrıch Beck'in "Risk Toplumu" ve Michel Foucault'un "Disiplinci İktidar" Kuramı Üzerinden Bir Değerlendirme. *Journal of History School*, 15(58), 1799-1826.

Alfani, G., ve Murphy, T.(2017). Plague and lethal epidemics in the pre-ındustrial world. *The Journal of Economic History*, 77(1), 314-343.

Alkın, R. C.(2017).Ulrich Beck'in Risk Toplumu Kavramsallaştırması Ekseninde Toplumsal Kontrolün Dönüşümüne Giriş Denemesi. *Araştırma Ve Toplum Dergisi,* 1(1),35-54.

Altın, Z.(2020). Covid-19 pandemisinde yaşlılar. *Tepecik Eğitim ve Araştırma Hastanesi Dergisi*, 30 (2), 49-57.

Arman, T.(1997).*Risk Analizine Giriş*, İstanbul: Alfa Yayınları.

Arslan, İ. ve Karagül, S. (2020). Küresel Bir Tehdit (COVID-19 Salgını) ve Değişime Yolculuk. *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 0 (10) , 1-36.

Asal, U. ve Dağlar Macar, O. (2020). Covıd-19 İle Uluslararası İlişkileri Yeniden Düşünmek: Tarih, Ekonomi Ve Siyaset Ekseninde Bir Değerlendirme. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 19(37), 222-239.

Aslan, R.(2020).Tarihten günümüze epidemiler, pandemiler ve Covid-19. *Göller Bölgesi Aylık Ekonomi ve Kültür Dergisi,* 8(85), 35-41.

Atiker, E. (1992). Kitap Tahlili. *İstanbul Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Dergisi,* 3(3), 213-218.

Ayhan, N.(2020).Risk Toplumu ve TV Gazeteciliği COVID-19 Salgını Üzerine Değerlendirmeler: Kırgızistan ve Rusya. E. SARIKAYA (Ed.),*Sosyal ve beşerî bilimlerde teori ve araştırmalar*(ss. 515-532).Ankara: Gece Yayıncılık.

Batu, M, Tos, O. (2017). Tüketim Kültürü Odağında Modernizm Ve Postmodernizmin Karşılaştırılması. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 5 (2) , 991-1023.

Beck, U. (1992a). *Risk society*: *Towards a new modernity*. Sage Publication.

Beck, U. (1992b). Risk Society: Towards a New Modernity, London: Sage Publications, akt. Çuhacı, A. (2004). *Ulrich Beck'in Risk Toplumu Kuramı*.(Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: İstanbul.

Beck, U. (2002). The terrorist threat: World risk society revisited. *Theory, Culture ve Society*, 19(4), 39-55.

Beck, U. (2005). *Siyasallığın icadı*. Çev. N. Ülner. İstanbul: İletişim Yayınları.

Beck, U. (2011). *Risk toplumu: başka bir modernliğe doğru*. Çev. K. Özdoğan ve B. Doğan. İstanbul: İthaki Yayınları.

Beck, U. (2019). *Risk toplumu: başka bir modernliğe doğru*. Çev. K. Özdoğan ve B. Doğan. İstanbul: İthaki Yayınları.

Beck, U., Gıddens, A. ve Lash, S.(1994). Reflexive Modernisation: Politics, Tradition and Aesthetics in the Modern Social Order. Cambridge: Polity Press.

Bernstein, P. L. (2006). *Tanrılara Karşı: Riskin Olağanüstü Tarihi.* Çev. Canan Feyyat. İstanbul: Scala Yayıncılık.

Breakwell, G.M.(2007).*The psychology of risk*. Cambridge:University Press.

Budak, F. ve Korkmaz, Ş. (2020). COVID-19 Pandemi Sürecine Yönelik Genel Bir Değerlendirme: Türkiye Örneği. *Sosyal Araştırmalar ve Yönetim Dergisi* 1(1), 62-79.

Bulut, E. Ve Bulut, A. (2017). Savaş içinde savaş; tifüsle gelen ölüm. N. Kahraman, M. Turan, Ç. Dürüst, T. Yılmaz(Ed.), *Savaş ve kültür sempozyumu* (ss. 18-20). Ankara: Kitabek.

Büyük Larousse (1986). *Büyük Larousse sözlük ve ansiklopedisi*. İstanbul: Gelişim Yayınları.

Ceyhan, M.(2006). Avian influenza (Kuş gribi, tavuk vebası): yaşadığımız bir salgının ardından. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 49, 81-89.

Charette, Robert N. (2003). Riskin Tanımını Değiştirmek-Neden Risk Alırsınız?, Edmund H. Conrow (Ed.), *Etkili risk yönetimi: başarının bazı anahtarları(ss. 435-452).* Virginia: Amerikan Havacılık ve Uzay Bilimleri Enstitüsü.

Cinel, E. (2020). COVID-19'un Küresel Makroekonomik Etkileri ve *Beklentiler. Politik Ekonomik Kuram,* 4 (1), 124-140.

Çelebi, A. (2001). Risk ve Olumsallık: Sosyal Teori-Sosyal Felsefe İlişkisini Anlamaya Yönelik İki Anahtar Kavram. *Ankara Üniversitesi Sbf. Dergisi*, 56 (1), 23-52.

Çelik, H. (2014). Ulrich Beck: Küresel risk ve kozmopolitan politika. *Marmara Sosyal Araştırmalar Dergisi,* (5), 82-100.

Çelik, Ö. (2022). Covid -19 Salgını: Beck'in Risk Toplumuna Kısa Bir Ziyaret Mi Yoksa Kalıcı Yerleşim Mi? *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 39(1), 198-211.

Çuhacı, A. (2004). *Ulrich Beck'in Risk Toplumu Kuramı*(Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: İstanbul.

Çuhacı, A. (2007). Ulrich Beck"in Risk Toplumu Kuramı. *Sosyoloji Dergisi*, 3(14), 129-157.

Dünya Sağlık Örgütü(23 Eylül 2021). WHO Coronavirus Disease(COVID-19) Dashboard,WorldHealthOrganizationhttps://covid19.who.int/?adresindenedinilmiştir.

DSÖ.(2020)."Coronavirus Disease (COVID-19) Situation Report – 163" https://apps.who.int/iris/handle/10665/332971 adresinden edinilmiştir.

Duğan, Ö.(2021). Ulrich Beck'in Risk Toplumu Teorisi Çerçevesinden Covid-19 Pandemi Sürecinin Değerlendirilmesi. *Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi*, (38),512-519.

Eğri, T. ve Doğaner, A. (2020). Covıd-19 Ve Ekonomik Kriz: Kobiler Özelinde Bir Değerlendirme Ve Politika Önerileri. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(37), 128-145.

Ekberg, M. (2007). *The Parametres Of Risk Society: A Review And Exploration,* Current Sociology, cilt55.

Ellesber, D.(1997). Risk, Ambiguity and Savage Axiom. *Quarterly Journal of Economics, 75(4), 643-669.*

Emhan, A.(2009).Risk Yönetim Süreci Ve Risk Yönetmekte Kullanılan Teknikler. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi,* 23(3),210-212.

EPRS. (Şubat, 2020). Economic İmpact of Epidemics and Pandemics https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/646195/EPRS_BRI(2020)6461 95_EN.pdf adresinden edinilmiştir.

Eroğlu, E.(2020). Covid-19'un Ekonomik Etkisinin ve Pandemiyle Mücadele Sürecinde Alınan Ekonomik Tedbirlerin Değerlendirilmesi. *Uluslararası Kamu Maliyesi Dergisi*, 5(2), 211-236.

Ersöz, A. G. (2020). Covid-19 salgını özelinde Ulrich Beck'in "Risk Toplumu" ile Anthony Giddens'ın "Geç Modernite" kavramlarını yeniden düşünmek. *Electronic Turkish Studies*, 15(6). 525-538.

Esgin, A. (2013). İmal Edilmiş Belirsizlikler Çağının Sosyolojik Yönelimi: Ulrich Beck ve Anthony Giddens Kaynaklı 'Risk Toplumu' Tartışmaları. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 12(3), 683-696.

Furedi, F. (2001).*Korku Kültürü: Risk Almamanın Riskleri*. Çev. B. Yıldırım. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Genç, Ö. (2011). Kara Ölüm: 1348 Veba Salgını Ve Ortaçağ Avrupa'sına Etkileri. *Tarih Okulu Dergisi,* 2011(X),139-142.

Giddens A. (1994). Modernliğin Sonuçları, Çev. Ersin Kuşdil. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Giddens, A.(1998). *Modernliğin sonuçları*. Çev. Ersin Kuşdil. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Giddens, A.(2000a). *Elimizden kaçıp giden dünya: küreselleşme hayatımızı nasıl yeniden şekillendiriyor.* Çev. Osman Akınhay. İstanbul: Alfa Yayınları.

Giddens, A.(2000b).*Siyaset, sosyoloji ve toplumsal teori*. Çev. Tuncay Birkan. İstanbul: Metis Yayınları

Giddens, A.(2005).*Sosyoloji.* Haz. Cemal Güzel. Ankara: Ayraç Yayınevi

Giddens, A.(2010). *Modernite ve bireysel kimlik: geç modern çağda benlik ve toplum.* Çev. Ümit Tatlıcan. İstanbul: Say Yayınları.

Giddens, A.(2012). *Modernliğin sonuçları*. Çev. Ersin Kuş dil. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Giddens, A.ve Pierson, C.(2001).*Modernliği anlamlandırmak.* Çev. Serhat Uyur kulak ve Murat Sağlam. İstanbul: Alfa Kitabevi.

Günaydın, E.(19 Eylül 2020). Tarihte aşılar ne kadar sürede geliştirildi? Euronews.https://tr.euronews.com//2020/09/19/tarihte-asilar-ne-kadar-surede-gelistirildi adresinden edinilmiştir.

Günerigök, M. (2018). Risk toplumu ve din: Yeni bir sosyolojiye doğru. İstanbul : Maarif Mektepleri.

Güngör, B.(2020).Türkiye'de covid-19 pandemisi süresince alınan önlemlerin kriz yönetimi perspektifinden değerlendirilmesi. *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi* , 2(4) , 818-851.

Hai-Anh H. Dang,, Toan L. D. Huynh ve Manh-Hung N.,(2020). Does the COVID-19 Pandemic Disproportionately Affect the Poor? Evidence from a Six-Country Survey, *IZA Discussion Papers,* (ss.1-42).

Haleem, A., Javaid, M., & Vaishya, R. (2020). Effects of COVID-19 pandemic in daily life. *Current medicine research and practice, 10*(2), 78-79.

Hays, J. N. (2005). Epidemics and Pandemics: Their Impacts on Human History. California: ABCCLIO.

Hıdıroğlu ve Osman Yılmaz (Ed.). *Covid - 19 Pandemisinde Yönetim ve Ekonomi* , (43 -65). Ankara: Gazi Kitapevi.

İlhan, Ü. D.(2020).Covid-19 ile Mücadelede İnsan Kaynakları Yönetimi Uygulamalarında İhtiyaç Duyulan Aksiyonların Belirlenmesine Yönelik Örgütsel Müdahale Yöntemi Önerisi. *Gaziantep University Journal of Social Sciences,* 19(Özel sayı), 288-307.

Karagöz, A. (2020). *Salgın döneminde tarım ve istihdamın durumu: Covid 19 örneğinin incelenmesi*(Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Medipol Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: İstanbul.

Karakaş, M. (2020). Covid-19 salgınının çok boyutlu sosyolojisi ve yeni normal meselesi [The multi-sociological aspects of the COVID-19 pandemic and the new normal]. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi,* 40(1), 541–573.

Keyman, E. F. (1995), "Küçülen ve Parçalanan Dünyada Siyaseti Anlamak", *Toplum ve Bilim,* 95(68), 41-65.

Kılıç, S. (2008). Küreselleşme Sürecinde Ekonomik, Ekolojik ve Toplumsal Riskler. *Akademik İncelemeler*, 3(1), 31-54.

Koca, A. ve Tutal, O. (2021). Covıd 19 salgını sürecinde değişen dinamikler üzerinden yeni kamusal alan olasılıkları. *Turkish Online Journal of Design Art and Communication,* 11 (2) , 360-377.

Koç, E. (2021). Covid-19 Krizinin Diplomasiye Etkisi Ve Uluslararası Sistem'de Artan Belirsizlikler. *Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi,* 4 (1) , 108-121.

Koçak, H. ve Memiş, K. (2017). Ulric Beck'in risk toplum teorisi bağlamında güvenlik ve özgürlük ikilemi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(2): 251-265.

Koyuncu, A. ve Delibaş, K.(2012).Risk Toplumu ve Siyasal Eylem: Risk Olgusunun Türk Siyasetine Yansıması. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi,* 1(1), 160-177.

Köse, Z. (2020). Covıd- 19'un Küresel Ekonomide Etkileri. *Covid-19 pandemisinde yönetim ve ekonomi*(ss. 43-67). Ankara: Gazi Kitabevi.

Köse, H. (2007). Yeni risk tanımlamaları bağlamında küresel medya. *Selçuk İletişim Dergisi,* 5(1), 42-51.

Küresel Riskler Raporu: İklim Krizi hem Kısa hem de Uzun Vadede Riskler Arasında. (2020, Ocak 15). İklim Haber. Erişim, adresi: https://www.iklimhaber.org/kuresel-riskler-raporu-iklim-krizi-hem-kisa-hem-de uzun-vadede-riskler-arasında/ adresinden edinilmiştir.

Levent Menteşe, G. (2020). Kara Vebanın Batı ve Doğu Toplumlarına Etkisi. *Akdeniz Havzası ve Afrika Medeniyetleri Dergisi*, 2 (1), 78-87.

Luhmann, N. (1993). *Risk: A Sociological Theory*. Berlin ve New York: Walter de Gruyter.

Lupton, D. (1999). *Risk*. London And Newyork: Routledge.

Marshall, G.(1999). Sosyoloji sözlüğü. Çev. Osman Akınhay, Derya Kömürcü. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Matthewman, S., ve Huppatz, K. (2020). A sociology of Covid-19. *Journal of Sociology,* 56(4),1-9.

Memiş, K.(2017). Ulrıch Beck'in risk toplum teorisi bağlamında güvenlik ve özgürlük ikilemi(yüksek lisans tezi).Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Afyon.

Menteşe, L. G.(2020). Kara vebanın batı ve doğu toplumlarına etkisi. *AHBV Akdeniz Havzası ve Afrika Medeniyetleri Dergisi*, 2(1), 78-87.

Morens, D. M., Taubenberger, J. K., Folkers, G. K., ve Fauci, A. S.(2010*). Pandemic Influenza's 500th Anniversary. Clinical infectious diseases.* America: an official publication of the Infectious Diseases Society of America.

Mutusis, T.(1952). "Mikrop Harbi". *İstanbul Tıp Fakültesi Mecmuası*, (3), 1150-1160.

Namal F., ve Kılıç S.(2015). Kolera. *Türkiye Klinikleri özel halk sağlığı*, 1(3),13-913.

Natasha, F.(10 Ağustos 2021). The report and an interactive data platform are available at http://wef.ch/risks2021adresinden edinilmiştir.

Öner, A. (2020). Hz. Ömer Döneminde Yaşanan Amvâs Vebası. *İstem*, 18(35), 145-168.

Özden, K. Ve Özmat, M.(2014).Salgın ve Kent: 1347 Veba Salgınının Avrupa'da Sosyal, Politik ve Ekonomik Sonuçları. *İdeal Kent*, 5 (12) , 60-87

Parıldar, H.(2020).Tarihte bulaşıcı hastalık salgınları/ınfectious diesase qutbreaks in history. *Tepecik Eğit. Ve Araşt. Hast. Dergisi*, 30(0), 19-26.

Parlakkaya,R.(1996).İşletmelerde mali risk ve riskin muhasebeleştirilmesi(Yayınlanmamış doktora tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Konya.

Pehlivanlı, D.(2021).Türkiye Risk Raporu 2021(rapor No: ISBN 978-6050665918).Türkiye:GRCmanagement.https://cdn.istanbul.edu.tr/FileHandler2.ashx?f=tu%CC%88rkiye-risk. Adresinden edinilmiştir.

Potter CW.(2001). A history of influenza. *Journal of Applied Microbiology*, 91 (4), 572-579.

Santi, R. (2011). Hobbes on Fear. Agathos. *An International Review of the Humanities and Social Sciences*, 2(2), 67-80.

Sayın, V. ve Bozkurt, V. (2020). Pandemide küresel kentte yaşamak - İstanbul'un Covid-19 deneyimi. D. Demirbaş, V. Bozkurt ve S. Yorgun(ed.), *Covıd-19 pandemisinin ekonomik, toplumsal ve siyasal etkileri*,(ss.1-293). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınevi.

Sennet,R.(10EKİM2020).CitiesinthePandemic.https://www.publicspace.org/web/guest/multimedia/-/post/cities-in-the-pandemic adresinden edinilmiştir.

Sığın, A.(2021). Ulrich Beck ve Anthony Giddens'ın risk toplumu kavramsallaştırması ışığında sosyal medya ve bilginin güvenliği ve gizliliği ilkesi. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(24), 415-432.

Soydemir, S. (2011). Modernizmin Karanlık Yüzü: Risk Toplumu. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 3(2),169-178.

Şahin K. (2007). *Küreselleşme tartışmaları ışığında ulus devlet.* İstanbul: Yeni yüzyıl Yayınları.

Şan, M. K. ve Hira, İ. (2012). Frankfurt Okulu ve Kültür Endüstrisi Eleştirisi. *Sosyoloji Yazıları I*, İstanbul: kızılelma Yayınları.

Şanlı, K. (2010). İnfluenza Virüsü Ve Domuz Gribi. *JOPP. Dergisi,* 2 (1), 4-12.

T.C. Sağlık Bakanlığı (06 Ekim 2020). Covid-19 salgın yönetimi ve çalışma rehberi. https://covid19bilgi.saglik.gov.tr/tr/salgin-yonetimi-ve-calisma-rehberi.html adresinden edinilmiştir.

T.C. Sağlık Bakanlığı(11 Nisan 2019). Pandemik İnfluenza Ulusal Hazırlık Planı.https://grip.gov.tr/depo/saglikcalisanlari/ulusal_pandemi_plani.pdf adresinden edinilmiştir.

T.C.SağlıkBakanlığı(02Temmuz2020).Covid19BilgilendirmePlatformuhttps://covid19.saglik.gov.tr/TR-66494/pandemi.html adresinden edinilmiştir.

The global risks report. (19 Ocak 2021).(n.d.).World Economic Forum. https://www.weforum.org/reports/the-global-risks-report2021adresindenedinilmiştir.

TDK-Türk Dil Kurumu(01.06.2013).Risk. http://www.tdk.gov.tr/ adresinden edinilmiştir.

Tekin, A. (2021). Tarihten günümüze epidemiler, pandemiler ve ekonomik sonuçları. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 2(40),330-355.

Temel, M. K. (2012). 1918 *Grip pandemisi* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimler Enstitüsü: İstanbul.

Tokgöz Şahoğlu, C.(2020).Covid-19 ile Mücadelede Konumsal Gözetimin Kurumsallaşması. *Kültür ve İletişim*, *23*(46), 310-341.

Tuna, M.(2021). Pandeminin Sosyolojisi. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 24(2), 320-348.

Turgut, P. (2021). *21. Yüzyıl'da küresel risk toplumu: covıd-19 örneği*(Yüksek lisans tezi).İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü: İstanbul.

Turner - Bryan S., (2003). *Oryantalizm Postmodernizm ve Globalizm,* Çev. İbrahim Kapaklıkaya. İstanbul: Anka Yayınları.

TÜBA.(10 MAYIS 2020). Covid-19 pandemi değerlendirme raporu.Ankara:TürkiyeBilimlerAkademisi.http://www.tuba.gov.tr/tr/yayinlar/suresiz yayinlar/raporlar adresinden edinilmiştir.

Ulutaş, U. (2020*). "Koronavirüs sonrası küresel trendler". Covid-19 sonrası küresel sistem: eski sorunlar, yeni trendler* (Der: T.C. Dışişleri Bakanlığı, Stratejik Araştırmalar Merkezi). Ankara: Sam Yayınları.

Üstün, Ç. ve Öz çiftçi, S. (2020).Covıd-19 pandemisinin sosyal yaşam ve etik düzlem üzerine etkileri: bir değerlendirme çalışması. *Anadolu Kliniği Tıp Bilimleri Dergisi*, 25(Özel sayı COVID 19) , 142-153.

Üvez, M. (2014).*Medya ve Risk Toplumu İlişkisi Bağlamında Terör Haberlerinin Analizi*(Yüksek Lisans Tezi).Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Erzurum.

Vidal, J.(2020). Destroyed habitat creates the perfect conditions for coronavirus to emerge. *Scientific American,* 18. 1-13 https://dtnetwork.org/wp-content/uploads/2020/04/covid-19-related-to-destruction-of-planet.pdf adresinden erişildi.

Waters, M.(1999).Modernity: Critical Concepts, London: Routledge.

WHO(2020).who.int.19.10.2022tarihindehttps://www.who.int/news/item/11-12-2020-call-for-actionmanaging-the-infodemicadresinden edinilmiştir.

Wiedemann, P.(1998). Dealing with emf risk perceptions: themes, challenges and potential remedies. M. H. Repacholi ve A. M. Muc (Ed.), *Emf risk perception and communication, ınternational seminar on emf risk perception and communication Ottawa,ontario (ss.69-94,68).* canada

Wilkinson, I. (2001). Social theories of risk perception: At once indispensable and insufficient. *Current sociology*, *49*(1), 17-91.

Yalçınkaya, T. (2004).Risk ve Belirsizlik Algılamasının İktisadi Davranışlara Yansımaları. *Muğla Üniversitesi İ.İ.B.F. Tartışma Tebliğleri*-5, (s. 1-15). Muğla: Muğla Üniversitesi.

Yalçınkaya, T. ve Özsoy, E. (2003).Risk Toplumu: Bilgi Toplumunun Evriminde Yeni Boyut. *II. Uluslararası Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi*(s. 1-10). Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi İİBF.

Yaşayanlar, İ.(2018). "Bir Hastalık Olarak Kolera ve Tarihte Kolera Pandemileri". *Toplumsal Tarih* , (296), 49-55.

Yıldırım, M. Ö.(2020). Risk toplumundan kriz yönetimine medya ve covid-19. *Yeni-E dergisi*, 43(43), 50-55.

Yıldırım, S. (2020). Salgınların sosyal-psikolojik görünümü: Covid-19 (Koronavirüs) pandemi örneği. *Turkish Studies*, 15(4), 1331–1351.

Yıldız, Fatma (2014). *19. Yüzyıl'da Anadolu'da salgın hastalıklar (veba, kolera, çiçek, sıtma) ve salgın hastalıklarla mücadele yöntemleri.*(Yüksek lisans tezi). Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Denizli.

Yılmaz, C. (2010).*Risk Kapıyı Kırınca: Kentlerde Yoksulluk, Dayanışma, Güven ve Güvenlik.* İstanbul: Libra Kitap.

Yolun, M. (2012). *İspanyol gribinin dünya ve Osmanlı devleti üzerindeki etkileri.* (Yüksek Lisans Tezi). Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Adıyaman.

Yolun, M. Ve Kopar, M. (2015). The Impact of the Spanish Influenza on the Ottoman Empire . *Belleten*, 79 (286),1114-1116.

YÖK.(2020,0510).COVID19yükseköğretimyolharitası.https://covid-19. yok.gov.tr/Documents/AnaSayfa/covid-19yuksekogretim-yol-haritasi.pdf adresinden alındı.